

વચનામૃત.

૧ સાચો કલ્યાણનો માર્ગ પ્રાપ્ત થવો
હવે પરમ દુર્લભ છે.

૨ શાસ્ત્ર વણું મતિ યોરલી ગિણ કહે ને
પ્રમાણ

૩ જ્ઞાની પુરૂષની આજ્ઞાના નહીં થવામાં
વણું કમીને બે મોટા દોષ આદા આવે છે.
એક તો હું જાણુ છું-મમત્તુ છું એવું અભિ-
માન હવે ન્યા કહે ને, બીજું વિગત પગિ-
મદાદિમા વિગત ગગ વર્તે ન

૪ વસ્તુસ્થિતિ ઠીક સમન્યા વગર મોક્ષ-
મુખની ઇચ્છા રાખવી વૃથા છે

૫ પ્રમાદીને મવત બય ગદેત છે,
અપ્રમાદીને કયાય બય હોનો નથી

બુદ્ધિ-વૃદ્ધિ-કર્પૂર ત્રયમાળા-મણ્ડલ ૭

બ્રહ્મચર્ય-વિચાર.

પ્રેરક

મદ્દશુભાનુગામી

સુનિ શ્રી કર્પૂરવિજયજી મહારાજ.

પ્રગટ કર્તા

પોપટલાલ સાકરચંદ શાહ—ભાવનગર

વી સ ૨૪૬૦

વિક્રમ સ ૧૮૬૦

નકલ ૪૦૦૦

કર્પૂરત્રયમાળા

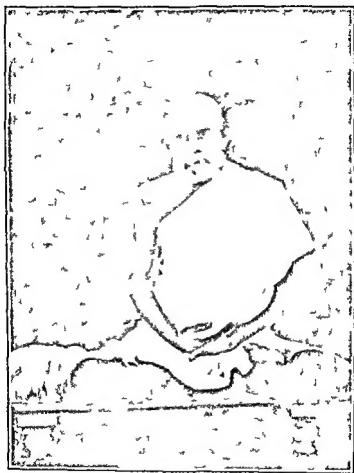
મુદ્રણ સદુપયોગ

વાં ૨

આનંદ પ્રેસ—ભાવનગર

शेठ जालमजी चपालालजी वरदीचदजी पामेचा व
मातुश्री हुलामीदेवीने स्मरणार्थे एव दादीसाहेब
श्री फुलीबाईने हितार्थे गुरुवर्य श्री श्री
१००८ श्री कर्पूरविजयजी के मादिर
वरकमलोमें भेट करनार गुरुवर्य
का दासानुदाम शेठ बाल-
चदजी पामेचा

नारायणगढ़

સહયુગાવુનામી મુનિચર્યત્રી સ્વર્ગનિઝયશ્ચ માન્ય

નિવેદન

જીવનનું પરમ ધ્યેય મુક્તિ છે—અને જ્ઞાનયર્થ એ મુક્તિનું પરમ સાધન છે તેની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરનાર આત્માઓને બાહ્ય-અભ્યંતર પ્રેમ બંને પ્રકારના સાધન મળી રહે, એવા આશયથી આ પુસ્તક વાંચકોના હરહંમદમા રજુ કરીએ છીએ

આ પુસ્તકમાં આવના જી. ૧ જી. ૧ લેખો જી. ૧ જી. ૧ પુસ્તકોમાં પ્રગટ થયેના છ તેમાંના મુખ્ય ત્રણ પુસ્તકોને આધારે આ પુસ્તકની રચના કરવામાં આવી છે—૧ ગૂર્જર મચ્છત્ત કાર્યાલય તરફથી પ્રગટ થયેલ જીન દષ્ટિએ જ્ઞાનયર્થ ૨ જૈનધર્મ પ્રમાણક સભા તરફથી પ્રગટ થયેલ જ્ઞાનયર્થ સભાથી ઉપરોક્ત લેખોનો સમદ, ૩ સુવકો ને વિષયાર્થ ઉપગાન પુસ્તકોના પ્રગટકર્તા તેમજ તે લેખોના લેખકોનો અમે સહ મથી ઉપકાર માનીએ છીએ

આ પ્રથમાજ્ઞા, પોતાના તરફથી પ્રગટ થના દરેક પુસ્તકો મફત વહેંચવાની અથવા લગભગ ખર્ચ નેટલી જ કર્મીન રાખીને જનસમાજમાં સાહિત્યનો બહોળો પ્રચાર કરવાની અભિલાષા ધરાવે છે જનસમાજ તરફથી નેને નેટલી ને જેવી મદદ મળે તેના પ્રમાણે તે કાર્ય કરશે

આ પુસ્તકના મફત પ્રચાર માટે નીચેના ગૃહગ્રંથોએ જસુાવવા પ્રમાણે નક્કોનો ખર્ચ આપ્યો છે

ચંદ્રભુજ માતીવાલ ગાધી—આવનગ	૧૬૧	૧૫૦૦
બાલચંદ પામેચા—નાગવજુગ	”	૧૭૫૦
વીરચંદ જીવજી ડપાશી—પાલીતાણા	”	૭૫૦

ક્રેષ્ઠ ન	વિષય,	પૃષ્ઠ
૧	અમૃત ધર્મ	૧
૨	વ્યાખ્યા	૯
૩	અહમયર્થનું ધ્યેય અને તેના ઉપાગો	૧૧
૪	અહમયર્થના સ્વરૂપની વિવિધતા અને વ્યાપ્તિ	૧૬
૫	અહમયર્થના અતિચારો	૨૩
૬	અહમયર્થમાં એક ખાસ દષ્ટિ	૩૪
૭	અહમયર્થરક્ષાના ઉપાયો	૩૫
૮	માર્મિક વચન ઉપદેશ	૩૮
૯	દશ સમાધિરચાનો	૩૯
૧૦	અહમયર્થની નિષ્પવાદતા	૪૨
૧૧	અહમયર્થનો પ્રભાવ અને તેની અસત્ય	૪૬
૧૨	અહમયર્થથી થતા ફાયદા	૪૭
૧૩	વિષયવાસનાથી થતા ગુન્હાન	૪૮
૧૪	ગુણ પ્રકરણ	૬૩
૧૫	સત્ય અને અહમયર્થ	૭૪
૧૬	આશ્રવન અહમયર્થ	૭૮
૧૭	અહમયર્થ	૮૩
૧૮	અહમયર્થ વિશે	૮૮
૧૯	પવિત્ર શીતની રક્ષા	૯૨
૨૦	વીર્યનાશના મુખ્ય લક્ષણો	૯૫
૨૧	વીર્ય	૧૦૦
૨૨	વીર્યરક્ષા	૧૦૩
૨૩	અહમયર્થ વિશે સુમાધિનો	૧૦૬
૨૪	અહમયર્થનું ફળ	૧૧૧

અમૃત ધર્મ.

જૈનધર્મ મોક્ષધર્મ હોવાથી એમાં ખરૂં જોતાં વિપાકવ્યવસ્થાને સ્થાન જ નથી જે પાત્ર મહાત્મતોદ્ધારા શોધની સાધના કરવાની હોય છે તેમાં પ્રજ્ઞાચર્ય મહત્ત્વનું સ્થાન લોગવે છે ભગવાન પાર્શ્વનાથના જમાનામાં પ્રજ્ઞાચર્યમીમાસા બહુ વિસ્તાર પૂર્વક ઠરેલી ન હતી, અપરિમહિમા જ પ્રજ્ઞાચર્યનો સમાવેશ થતો હતો, પણ જેમ જમાનો ફર્યો તેમ એની વિશેષ મીમાસા ઠરવી પડી ધર્મ ગમે તેટલો ઉચો હોય તોયે જો સમાજ પડેલો હોય તો ધર્મ નીચે નમીને પડેલાઓને ઉચકવાના હોય છે એ સ્થિતિનો અનુભવ જૈનધર્મમાં પૂરેપૂરો ધાય છે કેાઇ કેાઇ ઠેકાણે ધર્મ—વ્યવસ્થાપકો માવ પડી ગયેલાઓને ઉચકવાના શુભ હેતુથી ધર્મને ઝોટલો બધો નીચો નમાવે છે કે ધર્મ પોતે જ લપસી જવાની બીક રહે છે માડવાળના પ્રયત્નોમાં મુશ્કેલીઓ તો હંમેશા રહેવાની જ

માણસ પોતાની શક્તિ ભેદને ચક્રવાનો સકલ કરે અને ચક્રતા નીચે લપસી ન જાય એટલા માટે પ્રતોના પગથિયા બાધી રાખવા એ આવશ્યક છે અને યોગ્ય છે, પણ સમાજે સામાન્ય માણસને માટે જે નીચલું પગથિયું નક્કી કર્યું હોય એના કરતાયે નીચે ઉતરીને માણસ ત્યાં પગથિયા બાધે અને પછી સમાધાન માને કે હું મારા પગથિયેથી નીચે લપસ્યો નથી તો એમા લપસ્યાનું પાપ ભલે ન હોય, પણ શરૂઆતનું પગથિયું જ પતિતદશામા છે એટલું તો સ્વીકાર્યું જ હટકો પ્રત અને અતિચારના પ્રકરણો આ દૃષ્ટિ ધ્યાનમા રાખીને જ વાચવા ભેદજો “જીવનસિદ્ધિ” મા કાર્ટન્ટ ટોલસ્ટોયે પણ આ જ રીતે છેક નીચેથી પગથિયાની શરૂઆત કરી છે સામાજિક આદર્શથી પણ જેઓ નીચે પડેલા છે એમને માટે આમા કીકડીક આશ્વાસન મળે છે, પણ એ રસ્તે માણસ અવ્ય સતોષી ચવાની બીક હંમેશા રહ્યા કરે છે પ્રતોની મીમાસા સાથે એમ પણ કહેવાની આવશ્યમતા હતી કે હીનકોટીનું પ્રત મિદ્ધ થાય એટલે માણસે સામા ચક્રોટિનું પ્રત લેવું જ ભેદજો એ મિદ્ધ થયું એટલે ઉચ્ચકોટિનું પ્રત લે આમ કરતા અતે સર્વોચ્ચકોટિનું પ્રત જ્યારે મિદ્ધ થાય ત્યારે જ માણસને સતોષ વળવો ભેદજો પ્રત કે નિયમ એ પૈડું પાડુ ખરે નહિ એને માટે રાખેલા ઠંડા લેવા છે ઠંડો પૈડાને આગળ જતા પણ અટકાવે તો તે પાપરૂપ છે

બ્રહ્મચર્યના આ આખા વિવરણમા સ્ત્રી અને પુરુષનો દર-જો સમાન નથી એ તરફ ધ્યાન ખેંચાયા વગર રહેતું નથી. પ્રતના અતિચાર વિષે નિયમન કરતા સ્ત્રીઓને માટેના નિયમો જૂદા છે, પુરુષોને માટે જૂદા છે સ્ત્રીઓને જૂદો બોલી છે,

પુરૂષોને વધારે છે પણ એ જ બતારે છે કે પોતાને બચાવવાની સકલ્પશક્તિ પુરૂષો ઢરતા સ્ત્રીઓમા સ્વાભાવિક રીતે ધારે હોય છે છતા આખી વ્યવસ્થામા સ્ત્રીઓનો દરજ્જો હિતરતો જ ગણાયો છે 'સ્ત્રીઓને માટે મોક્ષ નથી' એવો જો જૈનધર્મમા સિદ્ધાંત હોત તો મવાવ જુદો હતો, પણ સ્ત્રીઓ મોક્ષ મેળવી શકે છે, સ્ત્રીઓ બધા ત્રતોનુ પાલન કરી શકે છે એટલુ જ નહિ પણ કરાવી પણ શકે છે એના દાખવાઓ જૈન સાહિત્યમા છે એક સ્ત્રી તો ત્રીય કરમા સ્થાન પામી મહિના યનામે પ્રસિદ્ધ છે સ્ત્રીઓને કેળવણી ઓછી મળે છે, મોક્ષનો આ દશ એમની આગળ ભાગ્યે જ રજુ થાય છે એવી સ્થિતિમા સ્ત્રીઓ સર્વોચ્ચ આદર્શ સુધી ન ચડત તો તેમા આશ્ચર્ય ન જણાત પણ અહીં તો પોતે સચમ પાળવામા મમર્થ હોય છે એટલુ જ નહિ પણ વિષયલોભુપ એવા પુરૂષોને પણ ધિક્કારી, સમજાવી એમને બ્રહ્મચર્યનુ મહત્ત્વ સમજાવે છે

છેતની કોટિએ પહોંચેલુ દશનશાસ્ત્ર અદૈતવાદની ગમે તે તરી વાતો કરે તોયે શરીર અને આત્મા, જડ અને ચેતન એ બેક વ્યવહારમા સ્પષ્ટ છે આ બે ને વસ્તુઓ પરસ્પર વિભિન્ન છે, એમના ગુણધર્મો જ જૂદા છે છતા એ બેનો મયોગ થવાથી જ આપણે દેહધારી થયા છીએ આમા શરીરને જ આત્મા માનવાની ખૂબ આપણે આજો જન્મારો કરતા આ-યા છીએ આત્મા શરીરના દેહખાનામા સપડાયો છે, દેહખાનાને જ પોતાનુ ઘર અથવા પોતાનુ જ સ્વરૂપ માનીને બેઠો છે અને એ જમણાને લીધે અનત હુ બેનો અધિકારી થઈ જાય છે આત્માને માટે આ શરીરની ગુલામગીરી એ ભારેમા ભારે આપત્તિ છે દેહથી તદ્દન સિત્ત હોવા છતા 'આત્મા દેહ એ

માણસ પોતાની શક્તિ જોઈને ચકવાનો સ કટપ કરે અને ચડતા નીચે લપસી ન જાય એટલા માટે મતોના પગથિયા બાધી રાખવા એ આવશ્યક છે અને ચોક્કસ છે, પણ સમાજે સામાન્ય માણસને માટે જે નીચલું પગથિયું નક્કી કર્યું હોય એના કરતાં નીચે ઉતરીને માણસ ત્યાં પગથિયા બાધે અને પછી સમાધાન માને કે હું મારા પગથિયેથી નીચે લપસ્યો નથી તો એમા લપસ્યાનું પાપ ભલે ન હોય, પણ શરૂઆતનું પગથિયું જ પતિતદશામા છે એટલું તો સ્વીકાર્યું જ હતકે। મત અને અતિચારના પ્રકરણો આ દૃષ્ટિ ધ્યાનમા રાખીને જ વાચવા જોઈએ “ભવનસિદ્ધિ” મા કાઉન્ટ ગેલસ્ટોએ પણ આ જ રીતે છેક નીચેથી પગથિયાની શરૂઆત કરી છે સામાજિક આદર્શથી પણ જેઓ નીચે પડેલા છે એમને માટે આમા ઠીકઠીક આશ્વાસન મળે છે, પણ એ રસ્તે માણસ અદ્ય સતોપી થવાની ખીક હું મેંદા રહ્યા કરે છે મતોની મીમાસા સાથે એમ પણ કહેવાની આવશ્યકતા હતી કે હીનકોટીનું મત સિદ્ધ થાય એટલે માણસે સામાન્યકોટિનું મત લેવું જ જોઈએ એ સિદ્ધ થયું એટલે ઉચ્ચકોટિનું મત લે આમ કરતા અંતે સર્વોચ્ચકોટિનું મત જ્યાં મિદ્ધ થાય ત્યારે જ માણસને સતોપ વળવો જોઈએ મત કે નિયમ એ પૈકું પાડુ ખસે નહિ એને માટે રાખેલા ઠંડા જેવા છે ઠંડો પૈકાને આગળ જતા પણ અટકાવે તો તે પાપરૂપ છે

બ્રહ્મચર્યના આ આખા વિવરણમા સ્ત્રી અને પુરૂષનો ફર તો સમાન નથી એ તરફ ધ્યાન ખેંચાયા વગર રહેતું નથી. મતના અતિચાર વિષે નિયમન કરતા સ્ત્રીઓને માટેના નિયમો જુદા છે, પુરૂષોને માટે જુદા ■ સ્ત્રીઓને છૂટે જોઈ છે,

પુરૂષોને વધારે છે પણ એ જ બતાવે છે કે પોતાને બચાવવાની સઠફપથકિન પુરૂષો કરતા સ્ત્રીઓમાં સ્વાભાવિક રીતે ધારે હોય છે છતાં આખી વ્યવસ્થામાં સ્ત્રીઓનો દરજ્જો ઉતરતો જ ગણાયો છે ‘સ્ત્રીઓને માટે મોક્ષ નથી’ એવો જો જૈનધર્મમાં સિદ્ધાંત હોત તો સવાલ જુદો હતો, પણ સ્ત્રીઓ મોક્ષ મેળવી શકે છે, સ્ત્રીઓ બધા મતોનું પાલન કરી શકે છે એટલું જ નહિ પણ કરાવી પણ શકે છે એના દાખલાઓ જૈન સાહિત્યમાં છે એક સ્ત્રી તો તીથ કરમાં ધ્યાન પામી મહિના થનામે પ્રસિદ્ધ છે સ્ત્રીઓને કેળવણી જોઈ મળે છે, મોક્ષનો આ દર્શ એમની આગળ લાગ્યે જ રજુ થાય છે એવી સ્થિતિમાં સ્ત્રીઓ સર્વોચ્ચ આદર્શ મુખી ન થકત તો તેમાં આશ્ચર્ય ન જણાત પણ અહીં તો પોતે સમય પાળવામાં સમર્થ હોય એટલું જ નહિ પણ વિષયલોભુપ એવા પુરૂષોને પણ ધિક્કારી, સમજાવી એમને પ્રદાન્યર્થનું મહત્ત્વ સમજાવે છે

ઇશ્વરી ક્રોટિએ પહોંચેલું દશનશાસ્ત્ર અદ્વૈતવાદની ગમે તેટલી વાતો કરે તોયે શરીર અને આત્મા, જડ અને ચેતન એ બેઉ વ્યવહારમાં સ્પષ્ટ છે આ બે વસ્તુઓ પરસ્પર વિભિન્ન છે, એમનાં શુદ્ધધર્મો જ જુદા છે છતાં એ બેનો સંયોગ થવાથી જ આપણે દેહધારી થયા છીએ આમાં શરીરને જ આત્મા માનવાની ભૂલ આપણે આજો જન્મારા કરતાં આખા છીએ આત્મા શરીરના દેહખાનામાં સપડાયો છે, દેહખાનાને જ પોતાનું ઘર અથવા પોતાનું જ સ્વરૂપ માનીને બેઠો છે અને એ જમણાને લીધે અનંત હુ બેનો અધિકારી થઈ જાય છે આત્માને માટે આ શરીરની ગુલામગીરી એ જારેમાં બારે આપણે છે દેહથી તદ્દન મિત્ર હોવા છતાં ‘આત્મા દેહ એ

જ પોતે છે ' એવી જામણા આત્માએ સ્વીકારી છે એમથી જ આત્માના બધા કુ જોની શરૂઆત છે આત્મા આ શરીર મા રહેતો શરીરના લોગે લોગવે છે અને તેટલે દરજ્જે મલિન થાય છે એ અનુભવની વાત છે, તેથી જ આત્મા કેવો છે અને અનાત્મા કેવો છે એનો વિવેક અથવા ભેદ બરાબર જાણવો એ મોક્ષનું પ્રથમ પગથિયું છે અનાત્માને જાણીને એને દૂર કર્યા પછી જ આત્માનો સાક્ષાત્કાર થઈ જાય છે તમામ જાતનો સયમ એ એની સાધના છે માણસ જેમ જેમ સયમ વધારતો જાય તેમ તેમ અનાત્મા સાથેનો એનો સંબંધ જોઈ શકે જાય છે અને તે પ્રમાણમાં આત્માનું દર્શન પણ વધારે ને વધારે શુદ્ધ થતું જાય છે આત્મા શરીરમાં સપડાયો છે એટલે શરીર માગે તે બધા લોગોને જ મધી કે લાચારીથી આત્મા પોતાની સમતિ આપી દે છે એ સમતિ જોઈ પાછી જેથી લીધી એટલે એ સુકલ થયો સયમથી જ એ થઈ શકે છે, અને પ્રણયર્થ એ સયમનું વધારેમાં વધારે અસરકારક સાધન છે

જૈનધર્મ મોક્ષધર્મ હોઈ અનાત્મા સામેનું કુનેહ અને પોરૂપવાળું આ શુદ્ધ એ જ એને મન એકમાત્ર પરમ પુરૂષાર્થ છે એ સાધના માટે સાધકોએ કેટલી કેટલી સાધનાઓ અજમાવી છે? કયા કયા ક્ષણ માર્યા છે? કયા કયા કાળ્યા છે? એ આપણે એ આ વિવેચનનો ઉદ્દેશ છે

શરીર અને આત્માનો આત્મતિક વિશિષ્ટ જોડો માનતા નથી તેઓ જુક્તિ અને સુક્તિનો સમન્વય શક્ય છે એમ સમજે છે તેઓ વિવાહ કે વિષયસેવન એ માણસની નબળાઈ ને રાહતમાત્ર છે એમ નથી કહેતા પણ જૈનધર્મની મા યતા ઉપર પ્રમાણે

હોઈ એને મન વિચાર કે જેને ન જોઈ મા
ડવાળ જ છે

લ સા
ડવાની
થો તે
તેથી

જીવનમ્પર્થી સર્વજ્ઞ કે જે જોઈ છે, એ
જ પરમ પુરુષાર્થ છે જેને જોઈ તે જ
હોઈ શકે શ્રી કે પુરુષ હોઈ ન જોઈ છે પણ
આસપાસના વાતાવરણે જેને જોઈ નથી પણ
સ્થિતિને લીધે શ્રી જોઈ ન જોઈ તેને પણ જોઈ
અથવા થયો મહિનાય જેને જોઈ ન જોઈ મોઝુક હો-
વાથી શ્રી માટે મોજુક ન જોઈ શકે પણ
શ્રી-પુરુષની સાધનામાં જેને જોઈ ન જોઈ પુરુષ વધારે
સ્વતંત્ર તેથી એનામાં જેને જોઈ ન જોઈ વધારે જોઈ
તેથી જ એની સાધનામાં જેને જોઈ ન જોઈ જોઈ જોઈ
શાસ્ત્રો પુરુષોએ લખેલ હોઈ ન જોઈ જોઈ જોઈ
જોવાની જેવ પડેલી હોઈ ન જોઈ જોઈ જોઈ
સ્વારવાળી બતાવી નથી

તાની
જરાક
મત

ને ન
કાહરી
૪ સ

ધમનુ
બકિત
મે થકવુ
૧૧ રસિયો

સાધનાનું શાસ્ત્ર હોઈ ન જોઈ જોઈ સાધના જે
ટલે મન કેળવવાનું કે જેને જોઈ ન જોઈ સાધના જે
જો ઉપદેશ બહુ પ્રાચીન કે જેને જોઈ ન જોઈ સાધના જે
વૈનંતાન હિ નિવિષ્ય જોઈ ન જોઈ સાધના જે
જીતવાનો ઉપદેશ જોઈ ન જોઈ સાધના જે
વખતે જે નિશ્ચય થાય કે જેને જોઈ ન જોઈ સાધના જે
પાપથી ઘેરાય છે તેને જોઈ ન જોઈ સાધના જે
મૂડી એક કરીને માણસ જેને જોઈ ન જોઈ સાધના જે
નની ઉત્તમ મૂડી છે જેને જોઈ ન જોઈ સાધના જે

હળવા મતો
ત્યાગ, સમા
ત્યાગ, વિષય
જાગ, અતિઆહા
ત્યાગ એ દશ
કેટલાક સમા
એમા પ્રથમથી
આતરિક નિ
જેવી મ

તુ એ ઉત્તમ સાધન છે અને આવશ્યકતાથી સર્વ સધાય છે પણ મતો એ એક આત્મિક જગત્સત્તીનો ઉપાય રહ્યો એની સામે માણસની બધી નજાઈઓ બગવો કરવાની મ કદપ હાર્યો એટલે મતના શબ્દાર્થમાં બહુજોડ શરૂ થાય છે, આત્મવચના ઉભી થાય છે, ચેતન્ય અપવાદની છૂટ, અચેતન્ય વખતે પણ લેવાય છે અને અતિચાર શરૂ થાય ■ *Dearest suppressed breed persistence* એ દુનિયાનો અનુભવ ■

શાસ્ત્રકારોએ અતિચારોનો અનેક પ્રકારે વિચાર કર્યો છે અનુભવે આ પ્રકારે વધારી તેમજ ઘટાડી શકાય છે નયમ ને પરાણે પાળવામાં આવે તો કામજન્ય માનસિક તેમજ કા ચિક રોગો થવાના અથવા માણસ વિકૃતિને પોષી અતિચાર અને અનાચારમાં પડવાનો કેાઇ પણ પ્રતિજ્ઞાને લગતા ચાર દુષણો બતાવ્યા છે અને વ્યવહારની દૃષ્ટિએ એ દુષણોનું ધા તકપણ ઓછુંવડું બતાવવામાં આવ્યું છે

ગૃહસ્થાશ્રમી તરફથી સ્વકારસતોષરૂપી મતમાં પાચ પ્રકારે દોષ થવાનો મહત્ત્વ શાસ્ત્રકારોએ નોંધ્યો છે એવા અતિચારો અને અનાચારોમાંથી બચવા સાફ શાસ્ત્રકારોએ નવગુપ્તિ (રક્ષણના ઉપાય) અથવા હથ સમાધિસ્થાનો સૂચવ્યા છે અનુભવે આ સમાધિસ્થાનો વધારી કે ઘટાડી શકાય ગાંધીજીએ “ની તિનાશને માર્ગે” એ ચેતાના શ્રદ્ધામાં આવા સમાધિસ્થાનો જુદી રીતે આપ્યા છે, પણ બનેનો ઉદ્દેશ તો એક જ છે—કે પ્રદ્યુત્ય મત સુલભ થાય એ બધામાં જે જ લક્ષણ દેખાય છે પ્રદ્યુત્યનો ધાત થાય એવી સ્થિતિમાં ન રહેવું અને જેથી માનસિક અધ પાતની શરૂઆત થાય છે એવા પ્રસંગે પ્રથમથી જ ચેતીને ચાલવું શરીર ન્યાસુધી પાપમાં પડવું

નથી ત્યામુધી આપણે સુરક્ષિત છીએ એમ માનવાની ભૂલ માન્ય માણસ કરે છે, પણ મન પડયુ ત્યા શરીર ન પડવાની ખાતરી કાણુ આપે? જે એક વાત આત્મવચના કરતા ટેવાયો તે દુનિયાને ઠગતા અવકાશ એમ માનવાનુ કારણુ નથી, તેથી મૂળમા જ સાચવવુ એ ઉત્તમ

વિકૃતિમાથી બચવુ હોય તો માણસે પ્રથમ જ પોતાની શક્તિ અશક્તિનો વિચાર કરી મહંજ શક્તિ કરતા જરાક જ તાણુ પાડે એવુ મત લેવુ જેમા તાણુ નથી એવુ મત લેવાય જ નહિ

માણસ ૧૩ સ્ત્રીને પરણવાનો હોય અને ૧૪ મી સ્ત્રીને ન પરણવાનુ નત લેએમા સયમ નથી એમ નથી પણ એમા બહાદુરી અને પ્રગતિ ન મળે માણસે સામાય કોટીના સવસહજ સયમ કરતા ઘોડુક વધારે ચડવાની તૈયારી કરીને સયમનુ મત લેવુ જોઈએ એમ સામાજિક દૃષ્ટિએ ઠી શકાય, વ્યક્તિ ગત દૃષ્ટિએ તો માણુમ જ્યા ઉભો હોય ત્યાથી જ એ ચડવુ શરૂ કરે એ જ સ્વાભાવિક છે દશ ઉપામકોમાનો નસિયો ઉપામક આનંદ નિત્ય તૃપ્તિ ધ્યાનમા રાખીને જ હળવા મતો લે છે વિકાગના કારણુ સાચે સસર્ગત્યાગ, એકાન્તત્યાગ, સમાનઆમન યાગ, અગનિરીક્ષણુત્યાગ, માદકનો ત્યાગ, વિષય સેવનના સ્મરણુનો ત્યાગ, પૌષ્ટિક આહારનો ત્યાગ, અતિઆહારનો ત્યાગ, અવકારનો ત્યાગ અને વિકારોનો ત્યાગ એ દશ ત્યાગોથી મતો સાધારણુ રીતે મુખેથી પળાય કેટલાક સમાધિસ્થાનો વધારે પડતા દેખાય તો માણસ એમા પ્રથમથી વિચારપૂર્વક દેરફાર કરી શકે છે માણુમ જેમ આતંકિ નિશ્ચયદારા મતોનુ પાવન કરે છે તેમજ આશ્રમ જેવી સસ્થા

જોમા રહીને સાથીઓની ચોક્કી અને સમાજના અભિપ્રાયના દબાણની મહદથી પણ મનપાલનમાં શક્તિ મેળવી શકે છે બ્રહ્મનિયમન સાથે જોવી અસંખ્ય વસ્તુઓ આવી જાય છે કે જેનો અમલ કરતા નવી નવી મુશ્કેલીઓ ઉત્પન્ન થાય છે પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું એ જોક વસ્તુ છે અને પરાણે પ્રાયશ્ચિત્ત આપવું એ બીજી વસ્તુ છે

કામાચારમાં જીવહિંસા છે એ વસ્તુ જૈનશાસ્ત્રોમાં જે દબે સમજાવી છે તે કરતાં વિશેષ વ્યાપક અર્થમાં પણ એ વાત સાચી છે

વિવચસેવને વખતે માણસો પોતાના ચૈતન્ય સ્વરૂપને જડરૂપ બનાવે છે એ જોક મહાત્મ આત્મહત્ય તો છે જ, પણ એની સાથે જે સત્તાનોત્પત્તિ છે તેમાં પણ મરવા માટે જ જીવોનો જન્મ આપવામાં હિંસા રહેતી છે કદાચને જન્મ આપવો અને મરણ આપવું એમાં તત્ત્વતઃ ભેદ નથી જ

હિંસા કરતી વખતે મરનાર તેમજ મારનાર-દ્રોહ કરનાર અને જેનો દ્રોહ થાય છે તે બંને પોતાનું ચૈતન્ય સ્વરૂપ છોડી જડરૂપ ધારણ કરે છે આ બેમાંથી જોક જે ચૈતન્યસ્વરૂપ છોડવાની ના પાડે અને અહિંસાની ભૂમિકા પર સ્થિર રહે તો એ હિંસા અટકે છે અને સામાપક્ષમાં જડ શુણ્ણોનો પરાજય થઈ ચૈતન્યનો ઉદય થવા માંડે છે, તેથી જેમ સત્યાગ્રહ એ અહિંસાનું ભગતું સ્વરૂપ છે તેમ બ્રહ્મચર્ય પણ અહિંસાનું ભગતું સ્વરૂપ છે

દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર

('જેન દષ્ટિએ બ્રહ્મચર્ય વિચાર ની પ્રસ્તાવનામાંથી)

વ્યાખ્યા

જૈનશાસ્ત્રમા પ્રદક્ષયથ શબ્દની જે વ્યાખ્યાઓ મળે છે પહેલી વ્યાખ્યા બહુ વિશાળ અને સંપૂર્ણ છે એ વ્યાખ્યા પ્રમાણે પ્રદક્ષયર્થ એટલે જીવનસ્પર્શી સંપૂર્ણ સયમ આ સયમમા માત્ર પાપવૃત્તિઓ ઉપર અક્રુશ મૂકવાનો જ—જૈન પરિભાષામા કહીએ તો આશ્રવનિરોધનો જ—સમાવેશ નથી થતો પણ તેવા સંપૂર્ણ સયમમા શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ક્ષમાદિ સ્વાભાવિક સફવૃત્તિઓના વિકાસનો મુદ્દા સમાવેશ થઇ જાય છે તેથી પહેલી વ્યાખ્યા પ્રમાણે પ્રદક્ષયર્થ એટલે કામક્રોધાદિ દ્વેષ અસફવૃત્તિને જીવનમા ઉદ્ભવતી અટકાવી શ્રદ્ધા, ચેતના, નિર્ભયતા આદિ સફવૃત્તિઓ—ઉર્ધ્વગમી ધર્મો—ને જીવનમા પ્રગટાવી તેમા તન્મય થવું તે

સાધારણ લોકોમા પ્રદક્ષયર્થ શબ્દનો જે અર્થ જાણીતો છે અને જે ઉપર વર્ણવેલ સંપૂર્ણ સયમનો માત્ર એક અથ જ છે તે અર્થ પ્રદક્ષયર્થ શબ્દની બીજી વ્યાખ્યામા જૈનશાસ્ત્રોએ પણ સ્વીકારેલ છે તે વ્યાખ્યા પ્રમાણે પ્રદક્ષયર્થ એટલે મૈથુન

વિરમણ અર્થાત કામસગનો—કામાચારનો—અપ્રદ્ધનો ત્યાગ
આ બીજા અર્થમા પ્રદ્ધવ્યર્થ શબ્દ એટલો બધો પ્રસિદ્ધ થઈ
ગયો છે કે પ્રદ્ધવ્યર્થ અને પ્રદ્ધચારી કહેવાથી દરેક જાન તેમનો
અર્થ સામાન્ય રીતે એટલો જ સમજે છે કે મૈથુનસેવનથી દૂર
રહેવું તે પ્રદ્ધવ્યર્થ અને જીવનના બીજા અગ્રોભાગને તેવો
અસમમ હોવા છતાં માત્ર કામસગથી છૂટો રહેનાર હોય તે
પ્રદ્ધચારી આ બીજા અર્થ જ પ્રત-નિયમો સ્વીકારવામા ખાસ
હેવાય ૩ અને તેથી જ્યારે કેઈ ગૃહત્યાગ કરી શિશુ થાય
અગર ઘરમા રહી મર્યાદિત ત્યાગ સ્વીકારે, ત્યારે પ્રદ્ધવ્યર્થનો
નિયમ અહિંસાના નિયમથી જુદો પાડીને જ લેવામા આવે છે

બ્રહ્મચર્યનું ધ્યેય અને તેના ઉપાયો

જૈનધર્મમાં અન્ય તમામ વ્રત-નિયમોની પેઠે બ્રહ્મચર્યનું સાધ્ય પણ માન મોક્ષ છે જગતની દૃષ્ટિએ મહત્ત્વની ગણાતી ગમે તે બાળક બ્રહ્મચર્યથી સિદ્ધ થઈ શકતી હોય પણ જો તેનાથી મોક્ષ સાધવામાં ન આવે તો જૈનદૃષ્ટિ પ્રમાણે એ બ્રહ્મચર્ય લોકોત્તર (આધ્યાત્મિક) નથી જૈનદૃષ્ટિ પ્રમાણે મોક્ષમાં ઉપયોગી થતી વસ્તુ જ સાચું મહત્તર ધરાવે છે શરીર-સ્વાસ્થ્ય, સમાજજીવ આદિ ઉદ્દેશો અરા મોક્ષસાધક આદ્ય બ્રહ્મચર્યમાંથી સ્વતઃ સિદ્ધ થઈ જાય છે

બ્રહ્મચર્યને સંપૂર્ણપણે સિદ્ધ કરવા બે માર્ગો નક્કી કરવામાં આવ્યા ૥ પહેલો ક્રિયામાર્ગ અને બીજો જ્ઞાનમાર્ગ. ક્રિયામાર્ગ વિરોધી કામસસ્કારને ઉત્તેજિત થતો અટકાવી તેના સ્થૂલ વિઠારવધને બ્રહ્મચર્યજીવનમાં પ્રવેશવા નથી દેતો. અર્થાત્ તેની નિષેધબાજી સિદ્ધ કરે છે, પણ તેનાથી કામ સસ્કાર નિર્મૂળ થતો નથી જ્ઞાનમાર્ગ એ કામસસ્કારને નિર્મૂળ કરી બ્રહ્મચર્યને સર્વથા અને સર્વદા સ્વાભાવિક જેવું

કરી મૂકે છે અર્થાત તેની વિધિગાત્રુ મિદ્ધ કરે છે જૈન પરિભાષામા કહીએ તો ક્રિયામાર્ગથી અક્ષયર્થ ઓપશમિક-ભાવે મિદ્ધ થાય છે, અને જ્ઞાનમાર્ગથી ક્ષાયિકભાવે સિદ્ધ થાય છે ક્રિયામાર્ગત્રુ કાર્ય જ્ઞાનમાર્ગની મહત્ત્વની ભૂમિકા તૈયાર કરવાનુ હોવાથી તે માન્ય વસ્તુત અપૂર્ણ છતા પણ બહુ ઉપયોગી મનાયો છે અને દરેક માધક માટે પ્રથમ આવશ્યક હોવાથી તેના ઉપર જૈનશાસ્ત્રમા બહુ જ ભાર મૂકવામા આવ્યો છે એ ક્રિયામાર્ગમા બાહ્ય નિયમોનો સમાવેશ થાય છે એ નિયમોત્રુ નામ શુષ્પિત છે શુષ્પિત એટલે રક્ષાનુ સાધન અર્થાત વાઙ એવી શુષ્પિત્યો નવ ગણવામા આવી છે એક વધુ નિયમ એ શુષ્પિત્યોમા ઉમેરી એમને જ અક્ષયર્થના દશ સમાધિસ્થાનક તરીકે વણુવવામા આવ્યા છે એ નિષેધાત્મક સમાધિસ્થાનોને અક્ષયારી પાસે પગાવવા જે રીત જૈન શાસ્ત્રમા અખન્યાર કરવામા આવી છે તે બારતવપના ખીજ દશનોમા પણ પ્રસિદ્ધ અને જૂની છે અક્ષયર્થના ઉમેરવાર પુરૂષને સ્ત્રીજાતિના આકર્ષણથી મુક્ત રાખવા તેને સ્ત્રીકલેવર તરફ પ્રબળ ધૂણા થાય, સ્ત્રી-સ્વભાવમા દોષ દેખાય અને સ્ત્રીજાતિ મૂળથી જ દોષની ખાણરૂપ છે એવી પ્રતીતિ થાય તે માટે કરવુ બેધતુ બધુ વણુન શાસ્ત્રમા છે તે ઉપરાત સમાજ ભય, રાજમય અને ધરલોઠભયદ્વારા તેમજ કીર્તિ, પ્રતિષ્ઠાની સિદ્ધિ અને દેવી મુખના પ્રલોભનદ્વારા પણ એ ઉમેરવાર અક્ષયર્થને વળગી રહે તે માટે અદ્ભુત વણુનો અને કટપનાઓ છે ક્રિયામાર્ગદ્વારા અક્ષયર્થને સ્વૃક્ષ રક્ષણ ગમે તેટલુ મળતુ હોય છતા તેમા કામસસ્કાર કાયમ રહેતો હોવાથી અને એમા ધૂણા, ભય, લોભ આદિ ખીજ આનંદ વૃત્તિઓ પેાધાતી

હોવાથી એ માર્ગની અપૂર્ણતા દૂર કરવા જ્ઞાનમાર્ગ યોજવામા આવ્યો છે. જ્ઞાનમાર્ગમા ધ્યાનનું સ્થાન મુખ્ય છે. ધ્યાનદ્વારા વિચારવિકાસ અને સ્વરૂપચિત્તન સધાતા કામાદિ બધી અનિષ્ટ વૃત્તિઓના બીજો બળી જાય છે. ધ્યાનના પ્રકારોમા શુકલ નામક ધ્યાન હોય કેટલિનું છે તે યોગદર્શનપ્રસિદ્ધ મ્ત્ર પ્રજ્ઞાત અને અસપ્રજ્ઞાત સમાધિને સ્થાને છે જેમ ફક્ત બ્રહ્મચર્યવ્રત માટે ક્રિયામાર્ગના બાહ્ય વિધાનો તદ્દન જુદા જ કરવામા આવ્યા છે તેમ જ્ઞાનમાર્ગના આર્તારક વિધાનો ફક્ત એ વ્રતને ઉદ્દેશી જુદા પાડી કયાય કહેવામા આવ્યા નથી, પણ ક્રોધ, મોહ, લોભાદિ બધા સંસ્કારોને નાબૂદ કરવા જે જ્ઞાનમાર્ગ યોજાયો છે તે જ કામસંસ્કારના નાશમા પણ લાગુ પડે છે માત્ર ક્રિયામાર્ગથી મળતું રક્ષણ એકાતિક (પૂરેપૂરું) કે આત્યતિક (હંમેશનું) ન હોઈ શકે, કારણ કે તે દોષદર્શનથી થયેલું હોવાથી દોષદૃષ્ટિ બદલાતા જાય જે રહી શકે ન્યાયે જ્ઞાનમાર્ગથી મળતું રક્ષણ એકાતિક અને આત્યતિક હોય છે, કારણ કે તે રક્ષણ સ્વરૂપચિત્તન અથવા આત્મવિવેકમાથી ઉત્પન્ન થયેલું હોવાને લીધે કદિ નાશ પામતું નથી અને સાહજિકભાવે મિત્ત થાય છે.

ક્રિયામાર્ગમા આવતા દશ સમાધિસ્થાનોનું વર્ણન ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના સોળમા અધ્યયનમા બહુ માર્મિક રીતે કરવામા આવ્યું છે તેનો સાગ આ પ્રમાણે છે.

૧ દિવ્ય કે માનુષી સ્ત્રીના, બકરી, ઘેડી વગેરે પશુના અને નપુંસકના સસર્ગવાળા શયન, આમન અને રહેઠાણ વગેરેનો ઉપયોગ ન કરવો.

૨ એકલા એકલી સ્ત્રીઓની સાથે સલાપણ ન કરવું.

માત્ર સ્ત્રીઓને કર્યાવાર્તા વગેરે ન કહેવા, અને સ્ત્રીકથા ન કહી એટલે કે સ્ત્રીના વાતિ, કેળ, ઉપ અને વેશ વગેરેનું વર્ણન કે વિવેચન ન કરવું

૩ સ્ત્રીઓની સાથે એક આસને ન બેસવું જે આમને સ્ત્રી બેઠેલી હોય ત્યાં તેના બિચા પડી પછુ બે પડી સુધી ન બેસવું

૪ સ્ત્રીઓના મનોહર નયન, નાસિકા વગેરે દંદ્રિયોનું ના તેઓના અગોપામનું અવલોકન ન કરવું અને તે વિશેનું ચિંતન શ્રમરણ પછુ વર્જવું

૫ સ્ત્રીઓના સ્તિપ્રસંગના વ્યક્ત શબ્દો, સ્તિપ્રસૂના શબ્દો, ગીતના ધ્વનિઓ, હાસ્યના કિવલિલાપો, કીડાના શબ્દો, અને વિરહસમયે રૂદનના શબ્દો પડ્યા પાછા રહીને કે બીજાની આઠમા રહીને પછુ ન સાંભળવા

૬ પૂર્વે અનુભવેલી, આવરેલી કે માન્યેલી સ્તિકીડા, કામકીડા વગેરે ન મહારવા

૭ ધાતુને વધારનારા પૌષ્ટિક ખાનપાન ન લેવા

૮ સાફ ખાનપાન પછુ પ્રમાણથી અધિક ન લેવું

૯ શણગાર ન સજવો એટલે કે કામરાગને ઉદ્દેશીને રનાન, વિવેચન ધૂપ, માન્ય, વિમૂષણ કે વેશ વગેરેની રચના ન કરવી

૧૦ જે શબ્દો, રૂપો, રસો, ગંધો અને સ્પર્શો કામગુણને જ પોષનારા હોય તેઓને વર્જવા

આ ઉપરાંત કામોદીપક હાસ્ય ન કરવું, સ્ત્રીના ચિત્રો ન રાખવા, ન બોવા, અગ્રહાયારીનો સંજ ન કરવો વગેરે

બ્રહ્મચારીએ ન કરવા જેવી બીજી અનેક ક્રિયાઓ આ દશ સ્થાનોમા સમાઈ જાય છે

સૂત્રકાર કહે છે કે પૂર્વોક્ત નિષિદ્ધ પ્રવૃત્તિમાની કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ કરનાર બ્રહ્મચારી પોતાનું બ્રહ્મચર્ય તો ખોશે જ તદુપરાત એને કામજય માનસિક કે શારીરિક રાગો પણ થવાનો સંભવ છે

બ્રહ્મચારી પણ ગ્રહે છે તો જનસમાજમા જ એટલે એની આખે રૂપો અને કાને શબ્દો વગેરે ન આવે એ તો ન જ બને, તો હવે શું એણે જનસમાજમા ન રહેવું ? રૂપો, શબ્દો વગેરે ન આવવા દેવા ? કે આખે અને કાને પકડા રાખવા ? સૂત્રકારે આનો ઉત્તર ખડું દુકો પણ સચોટ રીતે આપેલો છે, જે આ રીતે છે—આખે આવતા રૂપોનો અને કાને પકડતા શ્વનિ વગેરેનો પરિહાર શક્ય જ નથી, પણ તેવે પ્રસંગે એ રૂપો કે શબ્દો વગેરેને લીધે પોતાની પ્રવૃત્તિમા રાગને કે દ્વેષને હાખવ ન થવા દેવો. અર્થાત્ એવે વખતે બ્રહ્મચારીએ વસ્તુસ્વભાવનું ચિંતન કરવું યા તો સર્વથા ઉદાસીન રહેવું રૂપશૌ, ગંધો અને ગ્ષો માટે એ ન્યાય ઘટાવી લેવો ઉપર્યુક્ત મમાધિસ્થાનો ઉપરાત બ્રહ્મચારી ભિત્તુ-ભિત્તુદ્ગીઓ માટે બીજા પણ કેટલાક વિધાનો કઠવામા આવ્યા છે જેમકે પથારી કઠણુ રાખવી, પથારી ઉપરનો ઝોઘાડ ઝુવાળા કપડાનો ન રાખવો, ઝુવાળા વચ્ચે ન પહેરવા, ભિત્તુલીએ હાથાવાળા આસન પર ન બેસવું અને આખુ કેળું ન લેવું, ભિત્તુએ સાકડા મોના પાત્રો ન રાખવા વગેરે, વગેરે

બ્રહ્મચર્યના સ્વરૂપની વિવિધતા અને તેની વ્યાપ્તિ.

ઉપર આપેલી બીજી વ્યાખ્યા પ્રમાણે કામસંજન ત્યાગ રૂપ બ્રહ્મચર્યનો જે ભાવ સામાન્ય લોકો સમજે છે તે કરતા ઘણો સૂક્ષ્મ અને વ્યાપક ભાવ જૈનશાસ્ત્રોમા લેવાયો છે. ત્યારે કેાઇ વ્યક્તિ જૈનધર્મની મુનિદીક્ષા લે છે ત્યારે તે વ્યક્તિવટે લેવાતી પાત્ર પ્રતિજ્ઞાઓમા ચોથી પ્રતિજ્ઞારૂપે જોવા ભાવના બ્રહ્મચર્યનો સ્વીકાર કરવામા આવે છે. એ પ્રતિજ્ઞા આ પ્રમાણે :
 ■ હે પૂજ્ય શુરો ! હું સર્વ મૈથુનનો પરિત્યાગ કરૂં છું અર્થાત્ દેવી, માનુષી કે તૈર્થંચી (પશુપક્ષી સંબંધી) કેાઇપણ જાતના મૈથુનને હું મનથી, વાણીથી અને શરીરથી જીવનપર્યંત નહિ સેવું, તેમજ મનથી, વચનથી અને શરીરથી ત્રણ પ્રકારે બીજા પાસે જીવનપર્યંત સેવાતીશ નહિ અને જીને કેાઇ મૈથુન સેવતો હોયે તો તેમા હું જો જ ત્રણ પ્રકારે જીવનપર્યંત અનુ મતિ પણ નહિ આપું.

જે કે મુનિદીક્ષામા સ્થાન પામેલ ઉપર વર્ણવેલું નવ પ્રકા

રતુ પ્રદાયર્ય જ જીજ્ઞાસુ વ્યાખ્યા પ્રમાણેના પ્રદાયર્યનું અંતિમ અને સંપૂર્ણ સ્વરૂપ છે, છતાં તેવા જોઈ જ પ્રકારના પ્રદાયર્યને ફરેક માસે યજ્ઞાવવાનો દુરાગ્રહ કે મિથ્યા આશા જૈન આચાર્યોએ નથી રાખ્યા પૂર્ણ શક્તિ ધરાવનાર વ્યક્તિ હોય તો પ્રદાયર્યનો સંપૂર્ણ આદર્શ સચવાય અને અરૂપશક્તિ અને અશક્તિવાળી હોય તો પૂર્ણ આદર્શને નામે હલ ચાલવા ન પામે જોવા કપટ ઉદ્દેશથી શક્તિ અને ભાવનાની જોષીવત્તી ચોખ્ખતા ધ્યાનમાં રાખી જૈન આચાર્યોએ સંપૂર્ણની સાથે જ અસંપૂર્ણ પ્રદાયર્ય પણ ઉપદેશ્યુ છે જેમ સંપૂર્ણતામાં ભેદને અવકાશ નથી તેમ અસંપૂર્ણતામાં અભેદનો સભવ જ નથી, તેથી અસંપૂર્ણ પ્રદાયર્યના અનેક પ્રકારો થઈ જાય અને તેને લીધે તેના મત-નિયમોની પ્રતિજ્ઞાઓ પણ જૂઠી જૂઠી હોય તે સ્વાભાવિક છે આવા અસંપૂર્ણ પ્રદાયર્યના જોગણપચાસ પ્રકારો જૈનશાસ્ત્રોમાં હરખાયેલા છે, અને અધિકાગી તેમાંથી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે નિયમ સ્વીકારે કે મુનિદીક્ષના સંપૂર્ણ પ્રદાયર્યની પ્રતિજ્ઞા લેવા અસમર્થ અને છતાં તેવી પ્રતિજ્ઞાના આદર્શને પસંદ કરી તે હિંસામાં પ્રગતિ કરવા ઇચ્છનાર ઉમેશ્વાર ગૃહસ્થો પોતપોતાની શક્તિ અને રૂચિ પ્રમાણે એ જોગણ પચાસ પ્રકારોમાંથી કોઈ ને કોઈ જાતના પ્રદાયર્યનો નિયમ લઈ શકે તેવી વિવિધ પ્રતિજ્ઞાઓ જૈન શાસ્ત્રો પૂરી પાડે છે આ રીતે વાસ્તવિક અને આદર્શ પ્રદાયર્યમાં ભેદ ન હોવા છતાં બ્યવહારિક જીવનની દૃષ્ટિએ તેના સ્વરૂપની વિવિધતા જૈનશાસ્ત્રોમાં બહુ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણવવામાં આવી છે

જેમ ખાલીનું મત લીધું કરવા જતા કે તેમાં બારીઓ શોધાતાં તે મતમાં દાખલ થતી, દાખલતા ઠર કરવા, ખાતર

પુરુષ, મિશ્ર અને મીલની ખાદી એવા લેદો એ પ્રત સાથે
 ઈકળાયનો ઇતિહાસ જાણીતો છે તેમ અપૂર્ણ પ્રદાયર્થમા
 અનેક છટો અને ખારીઓને અવકાશ હોવાથી જેમ જેમ તેમા
 ખારીઓ ચોધાતી ગઈ તેમ તેમ તે પ્રતની ઝીણવટ વધતી ગયાનો
 ઇતિહાસ પણ બહુ મનોરજક અને મહત્વનો છે

પ્રાચીન કાળના સીધા, સરળ અને છતાં ગભીર વર્ણન
 ઉપરથી એમ ચોખ્ખુ લાગે છે કે અપૂર્ણ પ્રદાયર્થના ઉમેદવાર
 સ્ત્રી અગર પુરુષ સતોષ કે ગવવા કામવૃત્તિની મર્યાદા બાધતા
 આર્યવતમા પુરુષને ગમે તેટલી સ્ત્રીઓ કરવામા ન હતો કેાઈ
 ખાદ્ય અકુશ કે ન હતો કેાઈ સામાજિક પ્રતિષ્ઠા જવાનો ભય
 જ્યારે સામાન્ય રીતે સ્ત્રીને એકથી બીજો પતિ કરવામા એક
 તરફ સામાજિક પ્રતિષ્ઠા બોધી થવાનો ભય હતો અને બીજી
 તરફ બાદ્ય અકુશો પણ હતા આ કારણથી અપૂર્ણ પ્રદાયર્થ
 સ્વીકારનાર વ્યક્તિને પુરુષ હોય તો પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે
 અમુકે સ્ત્રીઓના લોગની મર્યાદા બાધી તેથી અન્ય સ્ત્રીના
 લોગનો ત્યાગ કરતો

ખાનદાની અને ધર્મનિષ્ઠા, એવા પુરુષને સખ્યામા ગમે
 તેટલી છતાં સ્વવિવાહિત સ્ત્રીઓના લોગની મર્યાદા બાધવા
 પ્રેરતા પુરુષની એ મર્યાદા જૈનશાસ્ત્રોમા “સ્વદારસતોષ”
 પ્રતને નામે પ્રસિદ્ધ છે, પરંતુ અપૂર્ણ પ્રદાયર્થપ્રતનો ઉમેદવાર
 સ્ત્રી હોય તો તે પોતાના વિવાહિત એક પતિ સિવાય અથ
 પુરુષના લોગનો ત્યાગ કરતી એનો એ ત્યાગ “સ્વપતિસ-
 તોષ” પ્રતને નામે જૈનસમાજમા જાણીતો છે પુરુષનું સ્વદા-
 રસતોષનત અને સ્ત્રીનું સ્વપતિસતોષપ્રત એવા બે લેદો સામાન્ય
 રીતે અપૂર્ણ પ્રદાયર્થપ્રતના પડે છે અતઃકરણમા રહેલી સારી
 ધર્મનિષ્ઠાને માણસને સયમની દિશામા પ્રેરે છે તો તેની સાથે

રહેવા પામેલી ઝાઝીવત્તી વાસનાઓ તેને કા તો અસયમની દિશામાં અગત્ય સ્વીકારેલ નિયમમાં બારીઓ અને છૂટ શોધવા તરફ પ્રેરે છે સાહસવૃત્તિ, વર્કવૃત્તિ અને નિરકુશ્તતાનો ભોગ ભોગમાં નિષ્ઠા સાથે યાય તો તેમાંથી સયમના કૃણા જન્મે છે, અને ભો તેમનો ભોગ વાસના અને ખામ કરી કામવાસના સાથે યાય તો તેમાંથી અસયમ જ નહિ પણ સ્વીકારેલ સયમ મર્યાદા સુદામાં અનેક છુટોની શોધને પરિણામે લય કર અધ-પાત પણ જન્મે છે ભો કે પુરુષના સ્વદારસતોષવ્રતમાં ભે, પામ્ય કે કશ જ નહિ પણ સેકડો અને હંજરો સ્વવિવાહિત સ્ત્રીઓના ભોગનો સમાવેશ થવા જેટલો અવકાશ આર્યાવર્તની લગ્નપ્રધાને લીધે હતો જ, છતાં સાહસ, વર્ક અને નિરકુશ્તતાએ પુરુષને પ્રશ્ન કરાવ્યો કે વેશ્યા જેની સવ સાધારણ સ્ત્રી જે અન્ય દ્વારા વિવાહિત નથી તેને પૈસા કે બીજી લાલચથી થોડા વખત સુધી પોતાની સ્ત્રી જ માની ભોગવવામાં સ્વદારસતોષવ્રતનો ભંગ શા માટે ગણવો જોઈએ? કારણ કે સ્વદારસતોષવ્રતનો સ્વનિ પરસ્ત્યાગ તરફ છે, અને વેશ્યા એ કાંઈ પરસ્ત્રી તો નથી જ એ તો સાધારણ સ્ત્રી હોવાથી ભો બીજાની હોય તો પોતાની પણ છે જ, માટે સ્વદારસતોષવ્રતની મર્યાદામાં વેશ્યાસેવન બાધક શાને ગણવું જોઈએ? પુરુષના આ એક કુટિલ પ્રકારે લીધે સ્વદારસતોષવ્રતમાંથી પરદારત્યાગનો જન્મ થયો અને સ્વદારસતોષવ્રત તેમજ પરદારત્યાગના એ બેના અથ મા આ પોઆપ ભેદ નિશ્ચિત થયો.

જ્યારે અપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય લેનાર પુરુષ માટે સ્વદારસતોષ અને પરદારત્યાગ એ બે વ્રતો જુદા કલ્પાયા ત્યારે અર્ધલેહની કલ્પના આ રીતે કરી જે પાતાની વિવાહિત સ્ત્રીમાં જ સતુષ્ટ રહેવા છુટે તે સ્વદારસતોષવ્રત લે એ વ્રત લેનાર, જેમ, ૫

સ્ત્રી ન સેવી શકે તેમ વેશ્યાસેવન પણ ન કરી શકે, પરંતુ જે વિવાહિત સ્ત્રી ઉપરાત વેશ્યાસેવન તજવા ન ઇચ્છે, માત્ર અન્ય પુરૂષોએ પરણેલી એવી સ્ત્રીઓનો જ ત્યાગ કરવા ઇચ્છે તે પરદારત્યાગમત લે એ મત લેનારને સ્વવિવાહિત સ્ત્રી અને સાધારણ વેશ્યા એ બંનેનો ભોગ બાધક નથી ગણાયો. તેને ફક્ત પરવિવાહિત સ્ત્રીનો ભોગ જ બાધક ગણાયેલો છે. આ રીતે એક જ કાયદામાથી અનેક અર્થો નીકળે. તેમ પુરૂષના એક જ ગણીર સ્વદારસતોષમતમાથી બે અર્થવાળા બે મતો જન્મ્યા, પણ પુરૂષનું પૌરૂષ કાંઈ એટલેથી જ અટકે? તેથી વળી તેને શકા થઈ કે પરસ્ત્રી એટલે તેના વિવાહિત પતિ હોય અને જે પર-પતિનું રક્ષણ મેળવતી હોય તે પર સ્ત્રીની આ બ્યાબ્યામા કુમારી સ્ત્રીનો, વિધવાનો કે જેનો પતિ કયાય આશ્યો ગયો હોય (પ્રાપિતભર્તૃકા) તેવી સ્ત્રીનો સમાવેશ થઈ ન શકે અને તેથી પરદારત્યાગનું મત લેનારને તેવી કુમારી કન્યા, વિધવા કે પ્રાપિતભર્તૃકા સ્ત્રીનો ભોગ બાધક શક્ય માટે ગણાવો જોઈએ? પુરૂષની આ શકાપરપરાએ પરદારત્યાગમતમાથી બીજા અનેક મતો જન્માવવાની પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન કરી, પણ દીર્ઘદૃષ્ટિ આત્માર્યોએ અનવર્યાદોષના ભયથી બીજા નવા મતોની કલ્પના અટકાવી અને એ શકાનું નિવારણ બીજું જ રીતે કર્યું.

આર્યાવતની સ્ત્રીને શકાજનક તત્ત્વોનો પુરૂષ જેટલો વારસો નથી મળ્યો એટલે તેના સ્વપતિસતોષમતનો અર્થ શાક્યસ અને એક સરખો રહ્યો. તેને લીધે ભારતવર્ષની સાધ્વી સ્ત્રીઓને પુરૂષની પૂર્વોક્ત કલ્પનાની પેઠે એવી કલ્પના ન જ હોઈ કે પરપતિત્યાગ એટલે જે કોઈ પુરૂષ કોઈ સ્ત્રીનો પચસાશિક પતિ છે તેનો જ માન ત્યાગ અને જે કુમાર છે,

વિધુર છે અથવા કોઈ સ્ત્રીનો નિયત પતિ નથી પણ ગણિત જેવો અનિયત છે એ બધા પુરૂષોનો ત્યાગ નહિ એથી એ મત લેનાર સ્ત્રીને પોતાના વિવાહિત પતિ સિવાય કોઈપણ પુરૂષનું સેવન બાધક જ લેખાયું છે પછી જલે તે અથવા પુરૂષ કોઈ બીજો સ્ત્રીનો વિવાહિત પતિ હોય, વિધુર હોય કે અવિવાહિત કુમાર હોય સચમગીસ સ્ત્રીના સદ્ભાગ્યે તેના પરપતિત્યાગમનના અર્થમાં જરાએ છૂટ થવાને બદલે ઊલટી તેમા વધારે નિયમિતતા નક્કી કરવામા આવી છે તે જેમ જાણવા જેવી છે તેમ સરખામણીમા આશ્ચર્યજનક પણ છે સ્વપતિત્વતોષમત લેનાર સ્ત્રીને જો સપત્ની (શોકથ) હોય તો સપત્નીના વારાને દિવસે પોતાના વિવાહિત પતિ સુદ્ધાનો ત્યાગ સૂચવવામા આવ્યો છે અને તેનો લોગ મતને બાધક માનવામા આવ્યો છે

ત્યારે સ્વદારસતોષમત લેનાર પુરૂષ જો અનેક પત્નીઓનો સ્વામી હોય અને એક સ્ત્રીના વારાને દિવસે બીજો સ્ત્રીનો લોગ પસંદ કરે તો તેને માટે કોઈ વિધિનિયેષ સૂચવાયો નથી આ રીતે પુરૂષના અને સ્ત્રીના અપૂર્ણ પ્રદાનચર્યામતમાથી અનેક ફાટાઓ પડ્યાનો હુકો ઇતિહાસ છે

સર્વપ્રદાનચર્યા તે નવે પ્રકારનું પ્રદાનચર્યા અને દેશપ્રદાનચર્યા તે આશિક પ્રદાનચર્યા તેનું વધારે સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે મન, વચન અને શરીર એ ત્રણેક દ્વારા સેવવું, સેવરાવવું અને સેવનની અનુમતિ આપવી એ નવે કોટીથી સર્વપ્રદાનચર્યાને કામાચારનો ત્યાગ હોય છે સાધુ કે સાધ્વી તો અસારનો ત્યાગ કરતા જ એ નવે કોટીના પૂર્ણ પ્રદાનચર્યાનો નિયમ લે છે અને ગૃહસ્થ પણ તેનો અધિકારી થઈ શકે છે પૂર્ણપ્રદાનચર્યાની એ નવે કોટી ઉપરાત એ ત્રણેક કોટીને દ્રવ્ય, દેન, કાળ અને જાવની મર્યાદા પણ છે એ દરેક મર્યાદા કેમશા આ પ્રમાણે છે કોઈપણ સંજોગ કે નિર્જીવ

આકૃતિઓ સાથે નવે કોટીથી કામાચારનો નિષેધ એ દ્રવ્યમર્યાદા ઉપરનો લોક, નીચેનો લોક અને તિછોં લોક એ ત્રણેમા નવે કોટીએ કામાચારનો ત્યાગ એ ક્ષેત્રમર્યાદા દિવસે, રાત્રિએ કે એ સમયના કોઈ જાગમા એ જ નવે કોટીથી કામાચારનો નિષેધ એ કાળમર્યાદા અને રાગ કે દ્વેષથી એટલે માયા, લોભ, દ્વેષ કે અહ-કારના બાવથી કામાચારનો નવે કોટીથી ત્યાગ એ ભાવમર્યાદા આશિક પ્રદ્ધાયર્થનો અધિકારી ગૃહસ્થ જ હોય ■ એને પોતાના કુટુંબ ઉપરાંત સામાજિક જવાબદારી હોય ■ અને પશુ પક્ષીના પાવનની પણ ચિંતા હોય છે એટલે એને વિવાહ કરવા કરાવવાના પ્રસંગો અને પશુ પક્ષીને ગર્ભાધાન કરાવવાના પ્રસંગો આવ્યા જ કરે છે, આ કારણથી ગૃહસ્થ એ નવે કોટીનું પ્રદ્ધાયર્થ બહુ વિરલ રીતે પાળી શકે છે આગળ જે નવે કોટીએ બતાવી છે તેમાની મન, વચન અને શરીરથી અનુમતિ આપવાની ત્રણ કોટીએ એને નથી હોતી, અર્થાત એનું ઉત્તમ પ્રદ્ધાયર્થ બાકીની છ કોટીએ લીધેલું હોય છે આશિક પ્રદ્ધાયર્થ લેવાને આ છ પદ્ધતિઓ છે

(૧) દ્વિવિધે ત્રિવિધે (૨) દ્વિવિધે દ્વિવિધે (૩) દ્વિવિધે એક વિધે તથા (૪) એકવિધે ત્રિવિધે (૫) એકવિધે દ્વિવિધે (૬) એક વિધે એકવિધે આમાના કોઈ એક પ્રકારને ગૃહસ્થ પોતાની શક્તિ પ્રનાલ્પે પ્રદ્ધાયર્થ માટે સ્વીકારે છે દ્વિવિધે એટલે કરવું અને કરાવવું એ અપેક્ષાએ અને ત્રિવિધે એટલે મન, વચન અને શરીરથી અર્થાત મનથી કરવા કરાવવાનો ત્યાગ, વચનથી કરવા કરાવવાનો ત્યાગ અને શરીરથી કરવા કરાવવાનો ત્યાગ એ પ્રથમ પદ્ધતિ છે આ જ રીતે બીજી બધી પદ્ધતિઓ સમજી લેવાની છે

બ્રહ્મચર્યના અતિચારો.

૧ ઠોડ પછુ પ્રતિજ્ઞાને લગતાં ચાર દ્રવ્યો હોય છે તેમાં લાઠિય દુધિથી દ્વિતીય પદ્ધતિ તારતમ્ય માનવામાં આવે છે એ ચારે પ્રતિજ્ઞાના ધાતક તો છે જ પછુ વ્યવહાર તો પ્રતિજ્ઞાના દૃશ્ય ધાતને જ ધાત માને છે એ ચારના નામ અને સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે

૧ પ્રતિજ્ઞાનો અતિક્રમ કરવો એટલે પ્રતિજ્ઞાના ભંગનો માનસિક મહત્ત્વ કરવો.

૨ પ્રતિજ્ઞાનો વ્યતિક્રમ કરવો એટલે એ સહસ્ત્રની સહાયક સામગ્રીના સયોગની યોજના કરવી આ બંને દ્રવ્ય રૂપ હોવા છતાં વ્યવહાર એ બંનેને સ્પર્શ ગણે ॥ અર્થાત્ મનુષ્યની અપૂર્ણ ભૂમિકા અને તેની આમણસનુ વાતાવરણ જોતા એ બંને દોષો ચલાવી લેવાય છે

૩ પછુ જે પ્રવૃત્તિને લીધે વ્યવહારમાં પછુ લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનો આશિક ભંગ મનાય અર્થાત્ જે પ્રવૃત્તિવટે

મનુષ્યનું વર્તન વ્યવહારમાં દુષિત મનાય તે પ્રવૃત્તિને ત્યાગ્ય માનવામાં આવી છે એવી પ્રવૃત્તિનું જ નામ અતિચાર વા દોષ છે અને એ ત્રીજો દોષ ગણાય છે

૪ અનાચાર એટલે પ્રતિશાનો સર્વથા નાશ એ મહાદોષ છે અહીં સર્વથા પ્રદાયાર્થ કે આશિક પ્રદાયાર્થ સાથે ને અતિચાર રૂપ દોષો સળધ ધરાવે છે તેમનું વિવેચન કરવાનું છે અને તે નીચે પ્રમાણે છે —

સર્વથા પ્રદાયારીને હસ્તકર્મ અને બીજી એવી કુચિ દુષિયા દોષરૂપ છે તથા આગળ પાશમાં પ્રકરણમાં જે દશ સમ ધીરશાનો બતાવ્યા છે તેમના પાલનમાં જેટલીજેટલી ખામી રહેતી પછી દોષરૂપ છે એ દોષોનો સેવનદ્વારા પ્રદાયાર્થનો યોગ્યો ભગ છે એ વાત સર્વથા પ્રદાયારી પોતાની પ્રતિશાનો પૂરા મર્મ સમજે તો તો સમજી જ નાય અને એ દોષોને પાસે ફરકવા પછી ન હે પછી કોઈ વક્ર અને જક્ર એમ સમજે કે આપણી પ્રતિશામાં તો માત્ર સ્ત્રીપ્રસંગનો ત્યાગ છે એમાં હસ્તકર્મ વગેરેના નિષેધની વાત કયા આવે છે? શાસ્ત્રકારે તેવાને ઘરાબગ સમજાવવા ઉપર કહેલા દોષોને અતિચારરૂપે બતાવેલા છે

આશિક પ્રદાયારી એટલે ગૃહસ્થ તેનું શીવ મારે જાગે સ્વદારસનોષ સુધીનું છે સ્વદારસંતોષનો અર્થ પુરૂષ કે સ્ત્રી સમાજસમ્મત વિવાહપદ્ધતિએ પોતાના વૈષયિક પ્રેમનું સ્થાન અમુક સ્ત્રી કે અમુક પુરૂષને જ બનાવે, પણ એ પ્રેમનો વિષય જે તે કોઈ, જ્યારે ત્યારે ન જ બને એ છે આ અર્થમાં પરદાર કે પરપુરૂષનો ત્યાગ આપોઆપ આવી જાય છે ઉપરાંત લોકો જેને પરદાર તરીકે નથી સમજતા એવી વેશ્યા

કન્યા કે કુવાગી સ્ત્રી તથા રક્ષિતા સ્ત્રી વગેરેનો અને સમાજને અમાન્ય એવી વિવાહપદ્ધતિએ થતા લગ્નનો પણ ત્યાગ આ જ અર્થમાં સમાઈ જાય છે આમ છતાં સ્વદારસતોષી હોઈને પણ વિષયવૃત્તિને આધીન થયેલો વર્ગ જાણતા કે અજાણતા એવી એવી છુટો શોધે છે કે જે દ્વારા પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ ન કરેવાય અને પોતાની વૃત્તિને પોષણ પણ મળે એવી છુટો એ ગૃહસ્થના શીલને અતિચારરૂપ છે, માટે જ એ અનાચરણીય છે એવી એવી જે છુટો છે તેનું પાલન સખ્યમાં વર્ગીકરણ કરીને શાસ્ત્રકારે દોષોનું જે સ્વરૂપ જતાંયું છે તે નીચે પ્રમાણે છે

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે ગૃહસ્થના શીલના એવા પાંચ અભિધાર છે (૧) ઈત્વરપરિગૃહીતાગમન (૨) અપરિગૃહીતાગમન (૩) અનગકીડા (૪) પન્વિવહકરણ (૫) કામલોગોમા તીવ્ર અભિધાર

એ પ્રત્યેકનું સ્પષ્ટ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે —

૧ જે સ્ત્રીએ પરદારકોટીની નથી તેમને પૈમા વગેરેની લાલચ આપી અનુક્રમ સમય સુધી પોતાની કરવી એટલે સ્વદારકોટીની કરવી અને તેઓની સાથે કામચારનો પ્રત્યક્ષ વ્યવહાર રાખવો, એનું નામ ઈત્વરપરિગૃહીતાગમન

૨, જે સ્ત્રી પોતાને માટે અપરિગૃહીતા-અસ્વીકૃતા છે તેના લગ્નની પદ્ધતિ સમાજસમ્મત નથી, જે વેરયા વગેરે નિયત રીતે અન્યસ્વીકૃત છે એટલે પોતાને માટે અપરિગૃહીત છે જે એક સમયે પરિગૃહીતા હોવા છતાં વર્તમાનમાં અપરિગૃહીતા છે અર્થાત્ જે કોઈ કારણથી પતિથી દૂર થયેલી છે વા પ્રાપિતપતિકા છે, વિધવા છે, વા શ્રદ્ધિનપતિકા (ગાડા પતિ વાળી !) છે, વળી જે પરિગૃહીતા હોવા છતાં આશ્રિતરૂપે

પોતાની જિવા પોતાની હાસી વગેરે જિવે તમામ પ્રકારની સ્ત્રીઓ માથે બૂલ્યાપને લીધે વા સ્વહારસતોષની પૂરી સમજણ અભાવને લીધે જે કામપ્રસંગ બની જાય તે અપરિગૃહીતાગમન.

૩, ગમે તે સ્ત્રીના કામાગ્રોને આશ્રીને ક્ષીણ કરવી, અનુરાગ-પૂર્વક ગમે તે સ્ત્રીને આલિંગવી, પુરુષે પુરુષ, સ્ત્રી કે નપુમક સાથે સ્ત્રીએ સ્ત્રી, પુરુષ કે નપુમક માથે અને નપુમકે પણ એ ત્રણે સાથે કામાચારને લગતો વિચાર કરવો, હસ્તકર્મ વગેરે કુચેષ્ટાઓ કરવી, લોકકાના કે આમકા વગેરેના કૃત્રિમ સાધનોદ્વારા કામાચારનું સેવન કરવું, મતલબ એ કે જે દ્વારા કામરાગનો પ્રબળ વેગ વધે એવી કૌશલ્ય પ્રવૃત્તિ કરવી તે અનગૃહીકા.

૪ કન્યાકાનમાં ધર્મ છે એમ સમજીને વા સ્નેહાક્રિયને કારણે બીજાઓને માટે કન્યાઓ કે વરો શોધી આપવા, વેવાઈઓ અને વેવાણીને મળવું વા એ જ પ્રવૃત્તિ માત્ર કામગમને લઈને કરવી તે પરિવાહકરણ.

૫ શબ્દ અને રૂપ એ જે કામરૂપ છે મધ, રસ અને સ્પર્શ એ ત્રણે લોગરૂપ છે એ પાત્રમાં અત્યંત આસક્તિ રાખવી, તથા બાજીકરણ આકર્ષિના સેવનદ્વારા વા કામચારોક્ત પ્રયોગોદ્વારા મમા-ભિલાષને અધિકાધિક વૃદ્ધિ કરવો તે કામલોગતીમાભિલાષ.

આ પાંચે પ્રકારની પ્રવૃત્તિ સ્વહારસતોષી ગૃહસ્થના શીલને ક્ષયણરૂપ ॥

કેાઈ પણ ગૃહસ્થ સ્વહારસતોષને પૂરેપૂરો વક્ષાદાર રહે તો તે એ પાત્રમાંની એક પણ પ્રવૃત્તિને કદિ પણ નહિ આચરે એવી વક્ષાદારી તો કેાઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિમાં જ સંભવી શકે છે, પણ જ્યાં સમુદાયના આચારજન્યારણનો પ્રસંગ આવે ॥ ત્યાં એ વિચાર સમુદાયની દૃષ્ટિએ અને તત્કાલીન સામાજિક પરિસ્થિતિને લક્ષમાં

રાખીને જ કરવાનો હોય છે આ અતિચારો હિસા થવામા પણ
એ દૃષ્ટિ એક નિમિત્તરૂપ છે

- સમુદાયમા એવી પણ અનેક વ્યક્તિઓ હોય છે જે સ્વદાર-
સતોષના મતને બળવવા પ્રયત્ન તો જરૂર કરે છે પણ એમનામા
એ મતનો મૂળ ઉદ્દેશ સમજવા જેટલી સૂક્ષ્મ વિવેકશક્તિ ઘણી
ઓછી હોય છે એથી લોકો જે સીઓને પરદારકોટીની નથી ગ
ણતા તેઓને પૈસા વગેરે આપી પોતાની કરી લઈ તેમની સાથે
પ્રસંગ રાખતા એઓને પોતાના મતનો અરો પણ ભગ ન જણાય
એ સ્વાભાવિક છે વળી મમાજ આવી પ્રવૃત્તિનો પ્રબળ વિરોધી ન
હોય ત્યાં એ પ્રવૃત્તિને અનાચરણીય માને પણ કેણું ?

આવી મિથિતામા મતધારીના મતનું બરાબર પાલન થાય,
મતનો પૂરો મર્મ તેની મમજમા આવી બાય અને વક, જડ પ્ર
કૃતિનો મનુષ્ય પણ પોતાના લીધેલ મતના અકુશમા બરાબર રહે
એ હેતુથી શાસ્ત્રકારે ઈશ્વરપરિગૃહીતાગમનની પ્રવૃત્તિને પૃથક્
ખતાવી અતિચારરૂપે ઠરાવી અને ભલે તે સામાજિક કોટીની ગણાતી
હોય તો પણ તેને માફ સાફ શબ્દોમા તદ્દન અનાચરણીય કોટીની
સમજાવી, કોઈ પુરુષ સ્વદાન્સ તોડી નહેવાની ગણતરીએ જેને જેને
મોહે તેને તેને પરણીને સ્વદારા બનાવે અર્થાત્ બીજીબીજી અનેક
કન્યાઓને, કુવારી સ્ત્રીઓને કે દામી વગેરેને પગે છતાય તે પર
ણનાર પોતાના મતનો થોડો પણ ભગ ન મમજે અને બહુવિવા
હની પ્રથાને ટેકો આપનાર સમાજ તો એ રીતને અનુમોદન જ
આપે પણ પરમાર્થ રીતે વિચારતા જણાશે કે આ પ્રવૃત્તિ સ્વદા
રસ તોળીને દ્રષણરૂપ છે વળી જૂના જમાનામા આઠ ભાતના
વિવાહ થતા-પ્રાદા, પ્રાજાપત્ય, આર્ષ, દૈવ, ગાધર્વ, આસુર, રાક્ષસ
અને પૈશાચ-આમાના આગવા ચાર આચારકોટીના છે, પાછલા
ચાર અનાચારકોટીના છે કોઈ એક જૂના બનાવને આધારે પાછલા

ચારમાના ગમે તે વિવાહને અવગળી કોઈનું પાણિગ્રહણ કરે અને માને કે મેં તો અમુકને અમુક વિવાહપદ્ધતિએ સ્વહાર તરીકે સ્વીકારેલી છે, તેમા મારા સ્વહારસંતોષને શો બાધ આવે? આ ઉપરાંત જે જે સ્ત્રીઓનો વિવાહ મામાજિક રીતે વર્જ્ય છે તેઓનો પણ સ્વહારસંરૂપે સ્વીકાર કરવાનો નિવેધ આમા આવી જાય છે આ બધી બાબતો તરફ સ્વહારસંતોષીનું ધ્યાન ખેંચાય, તે સ્વહારસંતોષતા ગાલીચાને જાતબે સમજે અને ક્યારે પણ આવા બ્રાહ્મણ પ્રસંગોમા લપસી પડી પોતાના મતને મનિન ન ણનાવે એવા અનેક શુભ ઉદ્દેશોથી શાસ્ત્રકારે આ બીજા અતિચારને વર્જવેલો છે અને તેનો સ્પર્શ સરખો પણ નિવેધેલો છે

અચોર્યમતનો નિયમ લેનારાએ પોતાના મોજશોખો જરૂર ઓછા કરવા જોઈએ, આવી બ્યાસિ સાબળનારો કોઈ ભદ્રક જરૂર પૂછશે કે અચોર્યમતનો નિયમ એ એકજુદી બાબત છે અને મોજશોખનો ત્યાગ એ પણ એક જુદી બાબત છે એ બેમા કાર્યકારણની સંકલના જેવી વાત કેમ કરી છે? જેની દૃષ્ટિ ઊંડી વિવેકી અને મર્મજાહી, બહીર વિચાર કરનારી હશે તે તો ઉપરના નિયમને બરાબર મમણ શકે તેમ છે તેજ ન્યાય આ ત્રીજા અને પાંચમા અતિચારો વિષે ઘડાવવાનો છે જે એ અતિચારોને સેવે તે કદિ પણ સ્વહારસંતોષ ન જ રાખી શકે એ અતિચારોના વર્જનમા જ સ્વહારસંતોષનું પાતન છે અને સ્વહારસંતોષના પાતનમા જ એ અતિચારોનો નિવેધ છે આમ એ બન્ને એક બીજા સાથે ઘટ અને માટીની પેઠે સંકળાયેલા છે આ તો કોઈ ભદ્રક કે વક્ર મનુષ્ય એમ સમજી બેસે કે મોહક સંગીત સાબળવું, વેધક રૂપો જોવા એમા વગી સ્વહારસંતોષનો યોગ પણ લાગે શેનો? એવા ભદ્રક વક્રનું વલણ એ અતિચારો તરફ જરા પણ ન થાય અને એના ખ્યાલમા સ્વહારસંતોષની વિગણતા આવે એ માટે જ ત્રીજો અને પાંચમો આતચાર શાસ્ત્રકારે સમજાવ્યો અને નિવેધ્યો છે

સ્વદારસતોષી ગૃહસ્થ પોતાના પુત્રપુત્રીઓને યોગ્ય સ્થળે પરણાવે વા એ કામ કોઈ યોગ્ય સમજનાર અને જવાબદાર સ્વ જનને બળાવે પણ એ તરફ એની લેશ પણ બેદરકારી ન જ ચાલે. જો એવા આવશ્યક કાર્ય તરફ તે બેદરકાર રહે તો એ જૈન ધર્મને ઉપધાત (વિનાશ) કરે છે એ હકીકતને શાસ્ત્રકારે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં મૂકેલી છે. કૃષ્ણ અને ચેન્દ્ર વગેરે ગૃહસ્થોને પોતાના સતા મોના વિવાહ ન કરવાનો નિયમ હતો, પણ એમના એ ખાસ કામની જવાબદારી સમજદાર સ્વજનોએ માથે લીધેલી હતી એ વાત ભૂલવાની નથી. હવે કોઈ સ્વદારસતોષી સ્નેહાદિકને કારણે, કાશ્મિરયને લીધે કે કન્યાદાનમાં ધર્મ સમજી ખીજના સતાનોના સગપણ કે વિવાહ વગેરેની પ્રવૃત્તિ કરે તો શાસ્ત્રકાર કહે છે કે એ પ્રવૃત્તિ એના બ્રહ્મચર્યને આડખીલીડપ છે. આ વસ્તુને ઉપર ઉપરથી જ જોવામાં આવે તો એને લીધે બ્રહ્મચર્યને કશી હાનિ થતી નહિ જાણે, પણ જરા ઊંડા વિચારપ્રદેશમાં ઊતરીશું તો ઝટ મમજી શકારો કે સ્નેહાદિકને કારણે કે પુણ્ય સમજીને મગપણ વગેરેની પ્રવૃત્તિ કરનારાઓની દશા દેખે એવી થઈ જાય છે કે જેવી આજકાલના વરક યાના હલાતોની છે. આ દશામાં સ્વદારસતોષી પોતાના મતને બરાબર વળગી રહે એ ગહુ કપડું કામ છે. તદ્દપરાંત એમાં ખીજ પણ અનેક દોષો છે. વર કે કન્યાના પક્ષ પાતને લીધે ગમે તેવા કલોડા કરી દેવામાં આવે છે, જેને પરિણામે સમાજમાં ખીજ અનેક સડાઓ પેને છે. આવા અનેક બાધક કારણોને લીધે સ્વદારસતોષીને સાફ એ પ્રવૃત્તિ વત્તર્ય માનવામાં આવી છે.

સાગરધર્મામૃતનો કર્તા પડિત આશાધર (તેરમો સંકેદ) અહીં એક અગત્યની વાતનો રીપોર્ટ આ પ્રમાણે કરે છે તે કહે છે કે પોતાના સમાજધર્મીને સારી કે યા આપવી એ એના ઘણે વ-

ગોને સુધારી આપવા જેવું મહાપુણ્યનું કામ છે, કારણ કે ખરૂં ઘર તો સ્ત્રી જ છે પણ ભાઈ કે છાપરૂં વગેરે નથી

પડિત આશાધર પરવિવાહકરણને અતિચાર રૂપે બતાવે છે અને એની વ્યાખ્યા પણ જેવી આગળ કહી છે તેવી કરે છે આમ છતાં એ સાધર્મીને સત્કન્યા આપવાની પ્રવૃત્તિને પુણ્યકોટીની બાજુ છે એનું કારણ એક જ હોઈ શકે કે તે સમયે લોકોએ આ અતિચારની આડમા રહીને સ્વસતાનોના વિવાહ જેવા ગભીર પ્રમગો તરફ તદ્દન બેદરકારી બતાવી હશે અને એને લીધે અનેક અનાચારો કે કુચ્છકો વધ્યા હશે, જેને પરિણામે ‘ અરે જૈનીઓ પરણે તો હું પણ પોતાના છોકરા પરણાવવામા પાપ સમજે છે ’ આવા ઉપાલોચી જૈન ધર્મ વગોવાયો પણ હશે આવી કોઈ સ્થિતિ બની થઈ હશે તેથી જ એ પડિતે સાધર્મીને સત્ક થા આપવા ખાસ બવામણ કરી હશે અને એ દેશકાળ પ્રમાણે ઉચિત પણ હશે બારમા તેરમા સૈકાના આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રે પોતાના છોકરાઓના સગપણ કે વિવાહ વગેરેનો વ્યવસ્થિત પ્રબંધ ન કરનાર ગૃહસ્થને જૈન ધર્મનો ઉપધાતક (વિનાશક) કહ્યો છે, એનું કારણ પણ એવી જ ઠોઠ સામાજિક બેદરકારી હોય એમ લાગે છે પરવિવાહકરણનો એક બીજો પણ અર્થ છે અને તે એ કે-એક સ્ત્રી હોય છતાં બીજો વિવાહ કરવો આ પ્રવૃત્તિ સ્વદારમતોપીના શીલને વિપ્રરૂપ છે ધારો કે હયાત સ્ત્રીથી સતોષ ન હોય તો પણ સ્વદારમતોપીનું એ કર્તવ્ય છે કે તેણે સહનશીલતા કેળવીને વાસ્તવિક અત્યંત અનુકૂળ કરીને પોતાનો વ્યવહાર ચલાવવો, પણ બીજી સ્ત્રી કરવાનો સ કદપ્પ સરખો પણ ન કરવો એમ કરવામા જ સ્વદારમતોપત્રતનું ચચાર્ય પાલન છે આ બીજો અર્થ આચાર્ય હરિભદ્રના પચાસકની વૃત્તિમા અ ય મત તરીકે અને સાગારધર્મામૃતની ટીકામા બીજા અર્થ તરીકે પણ આપેલો છે આ બીજા

અર્થનો ઉદ્ભાવક ગમે તે હોય પણ તે આજની પરિસ્થિતિમાં તો ખાસ શાહ્ય છે અને એ અર્થની દૃષ્ટિએ આ અતિચારનું વજન સર્વથા આવશ્યક છે.

ઉપર ઠહેલા પાંચ અતિચારોદ્વારા ગૃહસ્થોના શીલનો વ્યવહારથી-સ્વૃણદૃષ્ટિથી-આશિક ભગ થાય છે પણ જે શીલને પ્રાણસમુ સમજે છે તેનાથી તો તેનો આશિકભગ પણ ડેમ સહી શકાય ? ખરી રીતે તો તે દરેક અતિચારને ગીવનો ધ્વમક જ સમજવો જોઈએ.

, અતિચારોનું જે સ્વરૂપ બતાવ્યું છે તે સ્વદારસતોપી પુરુષને અગે જ છે પતિવ્રતા સ્ત્રી માટે પણ અતિચારો તો તે જ છે માત્ર તેને લગતા પહેલાં અને બીજા અતિચારની વ્યાખ્યામાં ખાસ દેશ છે, જે આ પ્રમાણે — ‘ પતિવ્રતા સ્ત્રી પોતાના સ્ત્રીકૃત પતિ સિવાય બીજા કોઈને પતિ સમજવાની ક પના સરખી પણ ન કરી શકે, ’ ‘ એણે જેવો પતિ મળે તેવો દેવરૂપ સમજવો ’ એવા એકાંતિક નિયમોને લીધે એને માટેના ઇત્વરપારગૃહીતાગમનની વ્યાખ્યા જુદી રૂપમાં આવી છે જેમકે કોઈ ગૃહસ્થને બે સ્ત્રીઓ હોય અને એમને પોતાના પતિનો પ્રસંગ વારાફરતી કરવાનો હોય છતાં તેણી વધુ સમયમુધી પતિને પ્રસંગ કરવાનો પ્રયત્ન કરે એ તેને માટે ઇત્વરપરિગૃહીતાગમનનો અતિચાર છે.

કોઈ પણ સ્ત્રીને સૂક્ષ્માપથી ગમે તે પ્રકારના પરપુરુષનો પ્રસંગ થઈ જાય એ તેને સાડ અપરિગૃહીતાગમનનો અતિચાર છે પછીના ત્રણ અતિચારો સ્ત્રી અને પુરુષે એક સરખી રીતે સમજવાના છે આ બે અતિચારોની જુદી વ્યાખ્યાને લીધે આ વિષયમાં પુરુષને જેટલો નિરકુશ રહેવા દેવામાં આયો છે તેટલી જ સ્ત્રીને અકુશમાં રાખવામાં આવી છે એ હકીકત તુરત સમજાઈ જાય છે.

સ્વદારસ તોષી પુરુષ વેશ્યાગમન કરે ત્યા કોઈ એવો બીજો જાતનો પ્રસંગ રાખે તો તેના સ્વદારસ તોષણતનો સર્વથા ભગ નથી મનાતો, માત્ર તેને અતિચાર જ લાગે છે એમ ધર્મશાસ્ત્ર કહે છે અને સમાજ તો દેશાચાર કે રૂઢિને જાણે એનો બચાવ પણ કરી લે છે ત્યારે પતિવ્રતા સ્ત્રીને પરપુરુષ સાથે બીજી તો કાઈ નહિ પણ માન હાસ્યનો-નિર્દોષ હાસ્યનો પ્રસંગ આવી જાય તો તેમાં પણ તેના પતિવ્રત્યને શકિત માનવામાં આવે છે એટલું જ નહિ પણ એવી નિર્દોષ સ્ત્રી કુલદાકોટીની મનાઈ હોય એવા અનેક દાખલા ધર્મશાસ્ત્રોમાં આજ પણ ઉપલબ્ધ છે આપણા દેશમાં સ્ત્રી-પુરુષના અધિકારનું વૈષમ્ય આચાર અને વિચારમાં ઘણા કાળથી આવ્યું આવે છે એનો પરથી ધર્મવિધાનના ક્ષેત્રમાં પણ મઠે એ સ્વાભાવિક જ છે

આ જાતના પુરુષપ્રાધા યવાદની અસર સ્વદારસ તોષણત ઉપર એક બીજી પણ મરેલી છે, જેનો વૃત્તાત આ પ્રમાણે છે ઉપાસકદશામસૂત્રમાં આવકોના-ગૃહસ્થોના મતો અને તેમના અભિચારોનો ઉલ્લેખ છે તેમાં ચોથા અધ્યયન તરીકે સ્વદારસ તોષણ અને તેના પાશ અભિચારોને જણાવેલા છે પણ પછીના વ્યાખ્યાકારો શરૂઆતના પહેલા બે અભિચારોનો વિશાગ બીજી ગીતે બતાવે છે તેઓ કહે છે કે જે પુરુષ સ્વદારસ તોષી છે તેને જ પહેલા બે અભિચારો સંભવી શકે છે અને જે પુરુષ માત્ર પરદારવર્જક છે તેને માટે તો એ બે અભિચાર રૂપ જ નથી

સ્વદારસ તોષણનો આગળ જણાવેલો પચસાક્ષીએ પરછેની સ્ત્રી સિવાયની બધી સ્ત્રીઓને ત્યાગવાનો વિશાગ અર્થ જ ચાલુ રહ્યો હોત તો અભિચારોના આ વિશાગને જરાપણ સ્થાન ન મળત ટીકાકારો કહે છે કે સ્વદારસ તોષણને પાળનારા પુરુષો સમાજમાં બે પ્રકારના મળે છે એક તો એવા કે જેઓ માત્ર પરદારવર્જક છે

અને બીજા માત્ર સ્વદારસતોષી છે પરદારવર્જક એટલે જેઓ માત્ર પારકી સ્ત્રીઓને- બીજાઓ પત્નિસાક્ષીઓ સ્ત્રીકારેલી સ્ત્રીઓને -જ વર્જે છે, નહિ કે વેશ્યાને તથા જેમને લોકો પરસી તરીકે નથી માનતા એવી સ્ત્રીઓને, આવા પગદારત્યાગીની મર્યાદામા વેશ્યા વગેરેનો નિષેધ નથી જ આવતો એવા પુરૂષ વેશ્યાદિગમન કરે તો પણ તેનું મત અખંડિત રહે છે, અરે પણ દૂષિત થતું નથી એનું કારણ એ છે કે લોકો વેશ્યા વગેરેને પરદાગ નથી જ માનતા. આમ છે માટે પરદાગત્યાગીને પહેલા બે અતિચારો અતિચાર રૂપે નથી જ ઘટતા હરે જે પુરૂષ સ્વદારસતોષી છે, જેના મતની મર્યાદા પોતાની સ્ત્રીથી આગળ જતી જ નથી, જેને પોતાની સ્ત્રીમા જ સ્વતોષ માનવાનું મત છે તેને કદાચ વેશ્યાદિકને પોતાની સ્ત્રી તરીકે બનાવી પ્રસંગ કરવાની હટ ડિમી થાય તેથી જ એને સારૂ તે છૂટ તફન નિષિદ્ધ છે, છતાંય કદાચ તે એવી હટ લે તો પણ તેના મતનો સર્વથા ભંગ તો મનાતો નથી માત્ર આશિક ફ-પણ મનાય છે

ઉપર્યુક્ત અતિચારવિભાગની ઠપનાથી આપણે કહી શકીએ છીએ કે સ્વદારસતોષનો અર્થ એ બ્યાખ્યાકારોના જમાનામા કાઈક સઠીર્ણ થયેલો જણાય છે એથી જ બ્યાખ્યાકારોએ પુરૂષની પ્રચલિત સ્થિતિને લક્ષ્યમા ગંભીર સ્વદારસતોષના પરદાર-ત્યાગ અને સ્વદારસતોષ એવા બે વિભાગ કર્યા છે અને તે તે અતિચારોનો વિભાગ ઉપર્યુક્ત રીતે ઘડાવેલો છે

ન્યારે મમાજમા એવા પુરૂષોનું બાહુવ્ય હોય કે જેઓ માત્ર પગદારનો ત્યાગ કરી શકે છે નહિ કે વેશ્યાદિનો, વગી દેશાચાર કે સામાજિક રૂઢિ પણ એવા બધાઓને પેકો આપતા હોય,

ત્યારે માત્ર તેઓને લક્ષ્યમાં રાખીને ધર્મશાસ્ત્ર પણ પોતાના વિધાનોની પુનર્વ્યવસ્થા પુરૂષાનુકૂળ કરે છે

એ રીતે શ્રીમદ્માત્રને લક્ષ્યમાં રાખીને ભારતના એક પણ શાસ્ત્રમાં એક પણ પુનર્વ્યવસ્થા થઈ હોય એવું હંજી સુધી તો કોઈ ઇતિહાસકારે નોંધેલું કે વાચ્યું કે સાબળ્યું નથી

બ્રહ્મચર્યમાં એક ખાસ દૃષ્ટિ

બ્રહ્મચર્ય પાળવામાં અહિંસાની પણ એક ખાસ દૃષ્ટિ છે કામાચારને સેવતા ખીન્ન અનર્યો તો છે જ ઉપરાંત અનેક જીવોનો ઘાત પણ થાય છે 'કામાચારને સેવતા મનુષ્યને ઠેવા પ્રકારનો અસહ્યમ લાગે?' એવો પ્રશ્ન શ્રીગોતમે જગવાન મહાવીરને કર્યો એના ઉત્તરમાં જગવાન મહાવીરે જગવતી સૂત્રમાં જણાવ્યું કે "કોઈ મનુષ્ય રૂઢી ભરેલી નળીમાં તપેલો સળિયો નાખે તો રૂનો નાશ થઈ જાય છે તેમ કામાચાર સેવી મનુષ્ય શ્રીયોનિગત જન્તુઓનો નાશ કરે ॥ તે જન્તુઓ પણ આપણી પેઠે પચેન્દ્રિય છે અને તેમની સખ્યા નવ લાખ ॥ એ ઉપરાંત એ જીવોની સાથે રહેના સમૃદ્ધિમં જીવોની તો કાંઈ સખ્યા જ નથી" વાતસ્યાયન કામસૂત્રનો ટીકાકાર જય મગળ પણ નીચેના શ્લોકો દ્વારા એ જીવોત્પત્તિનો ઉલ્લેખ કરે છે

રક્તજા કૃમય સૂક્ષ્મા મૃદુમધ્યામશક્તય ।

સ્મરસદ્ધાનિ કષ્ટદૂર્તિ જનયન્તિ તયાઽવલામ્ ॥

અધ્યાય ૧, અધિકાર ૨, પૃષ્ઠ ૭૭-૭૮

અર્થાત્—સ્મરસદ્ધ-યોનિ-મા જે કદૃતિ-ચળ આવે છે તે તેમા રહેલા રક્તાજન્ય સૂક્ષ્મ કૃમિઓને લીધે.

કવિ કોશ્લોક પોતાના રતિરહસ્યમા (પરિ ૩, શ્લો ૮, પૃ ૨૩) પણ આ જ વાતને આજ શબ્દોમા મૂકે છે

યોનિચન્દ્રસમુત્પન્ના સુસૂક્ષ્મા જન્તુરાશય ।

પીઠ્યમાના વિપદ્યન્તે યત્ર વર્ન્મેયુન ત્યન્તે ॥

યોગશાસ્ત્ર પ્રકાશ ૨, શ્લો ૭૬, પૃ ૧૨૧

એમ કહી આવ્યાર્ય હેમચંદ્ર કામાચારમા થતા જીવવધનો ત્યાગ કરવા કામાચારના વર્જનનો ઉપદેશ કરે છે અને સાથે વાત્સ્યાયનનો ઉપર્યુક્ત પુરાવો પણ દાઢે છે

વર્તમાન વિજ્ઞાને કરેલુ આ જીવોત્પત્તિનુ સમર્થન તો જાણીતુ છે એમ બ્રહ્મચર્ય પાળવામા જેમ બીજી અનેક દૃષ્ટિઓ છે તેમ આ અહિં માની પણ એક દૃષ્ટિ છે અને ખાસ કરીને જીનોપદેશકો બ્રહ્મચર્યનો ઉપદેશ હેતા તેનો પણ ઉપયોગ કરે છે

ૐ

બ્રહ્મચર્ય રક્ષાના ઉપાયો (સમ્રહિત)

૧ બાળવખનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોછામા એગ અઢાર વર્ષ પહેલા ઊંઠરાના અને ચૌદ વર્ષ પહેલા કન્યાના બુદ્ધેયુકે પણ લગ્ન કરવા જોડે નહી

૨ વૃદ્ધવખ કદિ પણ થવા દેવા નહી

૩ પ્રદાયર્થ-આશ્રમેની સ્થાપના કરવી જોઈએ કે જેમ બાળકોની પ્રદાયર્થ-રક્ષાનો અને ધર્મ-શિક્ષણનો પાઠો પ્રબલ હોય અને સાથેસાથે તેમને ધર્મમૂલક પ્રદાયર્થનું શિક્ષણ પણ આપવામાં આવે. જોગમાં જોછા અઢાર વર્ષની ઉંમર સુધી તો આશ્રમમાં ગેરેણ અનિવાર્ય (ફરજિયાત) હોવું જોઈએ.

૪ છોકરાઓ અને કન્યાઓની મગાઈ પણ નાની ઉંમરમાં કરવી જોઈએ નહીં.

૫ તેમને સ્વમકદાર-લગ્નકા બધા કપડા અને ઘરેણા નિલકુલ પહેરાવવા નહીં.

૬ શૃંગારવાળા કાવ્ય, નાટક, નોવેલ વિગેરેના પુસ્તક પ્રસારીના હાથમાં કદિ પણ જવા દેવા ન જોઈએ અને વિદ્યાર્થીઓને સાહિત્યની દૃષ્ટિએ પણ એવા પ્રયોગ લખાવવા જોઈએ નહીં.

૭ શૃંગારસમ્પ્રદાન નાટક-સીનેમાં કદિ પણ જોવા જોઈએ નહીં. બાળકોને તો તે ન જ દેખાડવા.

૮ મરચા, રાઈ, ગરમ મસાલા, અથાણા, ખટાઈ તથા વધારે ખાડવાળા પદાર્થો અને વધારે ગરમ-ઉત્તેજક ચીજો ખાવી જોઈએ નહીં. લોજન ખૂબ ચાવીને જમવું તેમજ હંમેશા સાંકું, તાજું અને નિયમિત ખાનપાન કરવું. કોઈ પણ માદક નશાવાળી વસ્તુનું મેવન કરવું નહીં.

૯ જને તેટલું નિત્ય ખુદી હવામાં ચલાવે ને સાજો પગે ચાલીને ફરવા જવાનું રાખવું.

૧૦ રાત્રે વહેલા સૂઈ જવું અને સવાર પ્રાદ્યમુર્તમાં અથવા સૂર્યોદયથી કમમાં કમ એક કલાક પહેલાં અવશ્ય

ઉઠવું સૂતી વખતે લઘુચક્ર ટાગીને સૂવું રાત્રે પરમાત્માનું ચિંતન કરતા કરતા નિદ્રાવશ થવું અને સવારે ઉઠતાવેત જ પુનઃ પરમાત્માનું સ્મરણ-ચિંતન કરવું

૧૧ જોડી સોળતનો સર્વથા ત્યાગ કરવો પુરૂષ સ્ત્રી-સખધી ચર્ચા અને સ્ત્રીએ પુરૂષ સખધી ચર્ચા કે ચિંતન કદિ પણ કરવું નહીં મહાપુરૂષો અને વીર બ્રહ્મચારીઓના ચરિત્રોનું મનન કરવું

૧૨ પતિ-પત્ની સિવાય સ્ત્રી-પુરૂષે કદિ પણ એકાન્તમાં બેસવું કે વાતચીત કરવી નહીં

૧૩ સ્ત્રીઓ તરફ કદિ પણ મરાગદ્દિથી જોવું નહીં. જો કદાચ દૃષ્ટિ જાય તો તરત જ માતૃભાવના કે પરમાત્મભાવના કરવી એ જ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પણ પુરૂષો તરફ તેવી દૃષ્ટિથી ન જોએ અને દૃષ્ટિ જાય તો પિતાભાવ કે પરમાત્મભાવનું સ્મરણ કરે

૧૪ નિત્ય સત્સંગ કરવો, સદ્બ્રથોનું સેવન કરવું, વૈરાગ્યપોષક ક્રિયોના સુદર સુદર ભાગોનો નિત્ય સ્વાધ્યાય કરવો

૧૫ સ્વપરને કામવાસના ન જાગે એવો જ સાદો પોષાક ખાવવો કરવો

૧૬ તેલ-ઘસાર કે ઉત્તેજક ઔષધિઓનું પણ સેવન કરવું નહીં.

૧૭ મળ-મૂત્રની હાજત કદાપિ પણ રોકવી નહીં નિયમિત અગકસરત-દેહદમન કરતા રહેવું ચક્રિન પ્રમાણે તપ પણ કરવો.

માર્મિક વચન-ઉપદેશ (ઉદ્ધરિત)

રાણીમતી ઉપર મોહિત થયેલા રથનેમિને તેણીએ જે જે માર્મિક વચનો કહ્યા છે તેનો સાર આ પ્રમાણે છે —

“ તુ રૂપમા ભલે વૈભવમણુ-કુબેર હો, લાલિત્યમા ભલે નળ હો અને ઐશ્વર્યમા ભલેને આશ્વાત્ ધ્રુવ હો તો પણ તને હું ઇચ્છુ જ નહિ

હે કામીપુરુષ ! તારી ખાનદાની કયા ગઈ ? તુ માકવકુળનો હોઈને પણ સયમથી બ્રહ્મ થાય છે અને મારી વાઈના કરે છે આ કરતા તો મરવુ એ વધારે સાર છે તુ જરા વિચાર તો કર કે, તુ અધકવૃષ્ટિના કુળનો ખાનદાન (પુત્ર) છે અને હું ભોજવૃષ્ટિ કુળની ખાનદાન (પુત્રી) છું તે માટે આપણે કુળાગાર ન થઈએ એની તુ સરત રાખ અને મયમમા સ્થિર આ વળી —

ત્યા ત્યા સ્ત્રીઓને જોતા જ તુ આવી રીતે મતથી અગિત થયા કરીશ તો તો તારો મયમ જ નહીં રહે અને ■ વાયુથી કપતા તૃણની જેવે હંમેશા અસ્થિર જ રહ્યા કરીશ

જે ભોગોને તે તજેલા છે તે તો વમેલા અન્ન સમા છે, તો શું કેઈ પુરુષ વમેલુ અન્ન કદિ પણ ખાશે ખાશે ? ”

આ વચનો સાંભળીને રથનેમિ સયમમા સ્થિર થઈ ગયા જુઓ. ઇશવૈકાલિકસૂત્ર અધ્યયન ૨

એવી રીતે સમજ સૂઝા જનો વિષયભોગની કામનાથી વિરક્ત થઈ રહે

ઈતિશમ્

દશ મહાધિસ્થાનો

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના સોળમા અધ્યયનમા બહુ માર્મિક રીતે એનું વર્ણન કરવામા આવ્યું છે તેનો સાર આ પ્રમાણે છે -

૧ દેવતા કે મનુષ્ય સંબંધી સ્ત્રીના, બકરી ઘેટી વિગેરે પશુના અને નપુસકના સસર્ગવાળા શયન, આમન અને રહે કાષ્ટ વિગેરેનો ઉપયોગ ન કરવો (એવા સસર્ગવાળા સ્થાનમા નિવાસ નહીં કરવો)

૨ એકલી સ્ત્રીઓની સાથે સભાષણ ન કરવું એકલી સ્ત્રીઓને કથા-વાર્તા વિગેરે ન કહેવા અને સ્ત્રીકથા ન કરવી-એટલે કે સ્ત્રીના જાતિ, કુળ, રૂપ અને વેશ વિગેરેનું વર્ણન કે વિવેચન ન કરવું (કરેના હેતુ મશેપથી છેડે આપવામા આવેલ છે)

૩ સ્ત્રીઓની સાથે એક આસને ન બેસવું જે આસને સ્ત્રી બેઠી હોય ત્યાં તેના ઉઠ્યા પછી પણ બે ઘડી સુધી (પ્રજ્ઞ ચારીએ) ન બેસવું

૪ સ્ત્રીઓના મનોહર નયન, નામિકા વિગેરે ઇન્દ્રિયોનું અથવા તેઓના અંગોપાંગનું અવલોકન (સરાગદ્દષ્ટિથી) ન કરવું અને તે વિષેનું ચિન્તન-સ્મરણ કરવાનું પણ વર્જવું

૫ સ્ત્રીઓના (વિચર) રતિપ્રમગના અભ્યગ્ન શબ્દો, રતિ કલહના શબ્દો, ગીતના ધ્વનિઓ, હામ્યના કિવકિલાટો, કીડાના શબ્દો અને વિરહસમયે રૂદનના શબ્દો પડદા પાછળ પહીંને કે ભીંતની આડમા રહીને પણ ન માનગવા

૬ પૂર્વે અનુશવેરી, આચળેલી કે સાલજેવી રતિ-કીડા, કામકોડા વિગેરે ન સંભારવા.

૭ ધાતુને વધાવનારા ધૌષ્ટિક ખ્યાનખ્યાન ન લેવા

૮ સાદુ ખ્યાનખ્યાન પણ પ્રમાણથી અધિક ન લેવું

૯ શણગાર ન સજવો-એટલે કે કામશાગને ઉદ્દેશીને સ્નાન, વિલેપન, ધૂપ, માલ્ય, વિભૂષણ કે વેશ વિગેરેની શોભા ન કરવી

૧૦ જે શબ્દો, રૂપો, રસો, ગંધો અને સ્પર્શો કામશુષ્ક (વિષયરસ) ને પોષનારા હોય તેઓને વર્જવા.

આ ઉપરાન્ત કામોદ્દીપક હામ્ય ન કરવું, સ્ત્રીના ચિત્રો ન રાખવા, ન જોવા, અમ્લસ્યારીનો સંગ ન કરવો વિગેરે બ્રહ્મચારીએ ન કરવા જેવી અનેક બાતની ક્રિયાઓ આ (ઉપર કહેલા) દશ સ્થાનોમા સમાઈ જાય છે એ સક્ષિપ્ત હકીકત પણ શા ત ચિત્તે વાચી-સાંભળી-વિચારી એ હિતકારક વાતમા થતી ઉપેક્ષા દૂર કરવી *

સૂત્રકાર કહે છે કે પૂર્વોક્ત નિવિદ્ધ પ્રવૃત્તિમાની ઠેાઠ પણ પ્રવૃત્તિ કરનાર બ્રહ્મચારી પોતાનું 'બ્રહ્મચર્ય' તો ખોસે જ, તદુપરાન્ત એને કામલોગજન્ય માનસિક કે શારીરિક રોગો પણ થવાનો સંભવ છે બ્રહ્મચારી પણ રહે છે તો જનસમાજ મા જ એટલે એની આખે રૂપો અને કાને શબ્દો વિગેરે ન આવે એ તો ન જ બને, તો હવે શું એણે જનસમાજમા ન રહેવું ? રૂપો, શબ્દો વિગેરેને આવવા ન દેવા ? કે આખે અને કાને પકડા રાખવા ? સૂત્રકારે આનો ઉત્તર બહુ ડુંકો પણ સચોટ રીતે આપેલો છે જે આ રીતે છે —

આખે આવતા, રૂપોનો અને કાને પકડતા શબ્દ-ધ્વનિ વિગેરેનો પરિહાર શક્ય જ નથી, પણ તેવે પ્રસંગે એ રૂપો

* વિશેષ અર્થીજનોએ ઉક્ત પુસ્તકનું સાઘન્ત અવલોકન કરી લેવું

અને ચંદ્રો વિગેરેને લીધે પોતાના ચિત્તમા રાગને કે દેવને ન થવા દેવો, અર્થાત્ એવે પ્રસંગે બ્રહ્મચારીએ વસ્તુસ્વભાવનું ચિન્તન કરવું + અથવા તેા સુર્વથા ઉદ્ધામીન રહેવું સ્પર્શો, ગંધો અને રસો માટે પણ એ ન્યાય ઘટાવી લેવો ઉક્ત મમાધિ સ્થાનો ઉપરાંત બ્રહ્મચારી માધુ-સાધ્વીઓ માટે (પાળવા યોગ્ય) બીજા પણ કેટલાક વિધાનો કહેવામા આવ્યા ॥ જેમકે પધારી-સુવાનો સચારો કઠણ રાખવો તેના ઉપરનો ઓછાડ- (ઉત્તરપટ્ટો) સુવાળા કપડાનો ન રાખવો સુવાળા વસ્ત્રો ન પહે- ગ્વો સાધ્વીએ હાથાવાળા આસન ઉપર ન બેસવું અને આખું કેશુ (ભિક્ષામા) ન લેવું સાધુએ સાકડા મોના પાત્ર ન રાખવા વિગેરે વિગેરે અનેક સચમ ઉપયોગી વસ્તુ સબધી સમજ સારો રીતે શુદ્ધગમથી મેળવી લઈ જેમ બ્રહ્મચર્યની રક્ષા ને પુષ્ટિ થાય તેમ વર્તાવું (બ્રહ્મચર્ય વિચારમાથી ઉદ્ધરિત)

- + ચર્મ મંત્રિ હે કામિની બાજન મુત્ત પુરી +
કામગીટ આકૃળ બાયે પરિદગ્ મુન ગુર લીખ ૧
દામ્ય કુલ પશ્વ અધર, કુચ કલ કલિન વિલાસ
ગમા દેખી મન રાચનુ યા વિખવેલી રસાન ૨

ઉક્ત બાવાર્થ શ્રીમદ્ વશોવિજયજી ઉપાખ્યાયે ગોચા પાપગ્રાહનકની સન્નિધિમા પણ વ્યક્ત કરેલ છે તેના પરમાર્થ વિચારી-અમણને આ ભાર્યો સાધુ-સાધ્વીઓએ તેમજ તદર્થો ગૃહસ્થ બાઈ-બહેનોએ પણ જેમ બને તેમ બ્રહ્મચર્યની નવ વાડોનું અથવા ઉક્ત દશ સમાધિસ્થા નોનું શુદ્ધ ભાવથી પાલન કરવું અને અન્ય ખપીજનોને તેમ કરવા સમજવું હિતિસમ.

અક્ષયર્થની નિરપવાદતા

(અક્ષયર્થવિચારમાથી ઉદ્ભવિત)

અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય વગેરે મહાવ્રતો સાપવાદ છે, પરંતુ માત્ર એક અક્ષયર્થ જ નિરપવાદ ॥ અહિંસાવ્રત સાપવાદ ॥ એટલે મર્વ પ્રકારે અહિંસાનો પાલક ઠેાઠ ખાસ નિશિષ્ટ લાભના ઉદ્દેશથી હિંસાની પ્રવૃત્તિમા ઉતરે છતાં તેના મતનો ભગ નથી મનાતો કેટલાક તો પ્રસંગો જ એવા આવે ॥ કે જેને લઇને એ અહિંસક હિંસા ન જ કરે, ચા હિંસામા પ્રવૃત્ત ન જ થાય તો તેને વિરાધક પણ માનેલો છે વિરાધક એટલે જૈન આજ્ઞાનો લોપક આવી જ શકેતી સત્યવ્રત અને અસ્તેયાદિ વ્રતમા પણ ઘટાવવાની છે, પણ અક્ષયર્થમા તો આવો એક પણ અપવાદ નથી જેણે જે જાતનું અક્ષયર્થ સ્વોકાર્યું હોય તેણે વિના અપવાદે તેવું ને તેવું જ આચરવાનું છે

બીજાના આધ્યાત્મિક હિતની દૃષ્ટિ લક્ષ્યમા રાખીને અહિંસાદિમા અપવાદ સેવનારો તટસ્થ થા વીતરાગ રહી શકે છે, પરંતુ અક્ષયર્થના અપવાદમા એવો સંભવ જ નથી, એનો પ્રસંગ તો રાગ, મોહ કે ક્રોધને જ આધીન છે વળી એવો કામાચારનો પ્રસંગ ઠેાઠના આધ્યાત્મિક હિતને માટે પણ સંભવી નથી શકતો આવા જ કારણથી અક્ષયર્થના પાલનનું નિરપવાદ વિધાન કરવામા આવ્યું છે અને એ માટે દરેક જાતના ઉપાયો પણ જતાવવામા આવ્યા ॥ અક્ષયર્થનો ભગ કરનારાને પ્રાયશ્ચિત્ત તો આકરા છે, તેમા પણ જે જેટલે ઉચે દરજ્જેથી અક્ષયર્થની વિરાધતા કરે છે તેને તેના દરજ્જા પ્રમાણે તીવ્ર, તીવ્રતર, તીવ્રતમ પ્રાયશ્ચિત્ત કહેલા છે જેમકે ઠેાઠ માધારણ

હુલ્લક સાધુ અજ્ઞાન અને મોહને વગ થઈ પ્રહસ્યની વિરોધના કરે તો તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત એના હુલ્લક અધિકાર પ્રમાણે થોળેલું છે અને કોઈ ગીતાર્થ (સિદ્ધાંતનો પાગ્ગામી અને સર્વમાન્ય) આચાર્ય આવી ભૂલ કરે તો તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત પહેલા હુલ્લક સાધુ કરતા અનેકગણું વધારે ઠહેલું છે લોકોમાં પણ આ જ ન્યાય પ્રચલિત છે કોઈ તદ્દન સામાન્ય માણસ આવી ભૂલ કરે તો સમાજ એ વિષે લગભગ બેદરકાર નેવો રહે છે, પણ કોઈ કુલીન અને આદર્શ કોટિનો માણસ આ પ્રસંગને અંગે સાધારણ પણ ભૂલ કરે તો કદાપિ સમાજ તેને સાખી લેતો નથી પ્રહસ્યલગ વિષેના પ્રાયશ્ચિત્તનું વર્ણન આપીએ તે પહેલા કામસરકારને અકુશમા લાવવાને લગતી વિશેષ હકીકત દૂકમા જણાવી દઈએ કોઈ પ્રહસ્યારી પ્રહસ્યને પાળતો હોય, તે માટે ઉચમશીલ પણ હોય છતાં એણે ઉભા થતા પ્રળળતમ કામસરકારને અકુશમા કેમ લાવવો ? એ પ્રશ્નનો નિકાલ લાવવાને અથકારો આ પ્રમાણે કહે છે

એવા પરવશ બનેલા પ્રહસ્યારી બે પ્રકારના હોય છે એક તો ગુરૂ કે વડીલોના આજ્ઞાધારી અને બીજા સર્વથા સ્વચ્છંદી જેઓ આજ્ઞાધારી છે તેઓને માટે જ આ નીચેની ચોજના છે આજ્ઞાધારી પ્રહસ્યારી ગુરૂની કે વડીલની મમદા પોતાની વિહવળ સ્થિતિને પ્રકાશિત કરે પછી ગુરૂ એને ઘણા લાખા સમય સુધી નિર્વિકાર લોજન ઉપર રાખે. નિર્વિકાર લોજન એટલે જેમાં ઘી, દૂધ, માખણ, દહીં, ગોળ, મધ, તેલ, ખટાશ, મરચા વગેરે મસાવાદાર ઉદીપક પદાર્થો લેશ પણ ન આવતા હોય વળી તળેલો એક પણ પદાર્થ તેમાં ન હોય, માસ અને મદિરા તો એને વર્જ્ય જ હોય લાખા સમય સુધી આ

અર્થા રાખ્યા પછી એની વિહ્વલતા ન મટે તો એવું જ સોજન તેને પ્રમાણમાં એાણુ એાણુ આપવું અર્થાત રાસીરના નિર્વાહને બાધ ન આવે એવી રીતે એને રાજ થોડો થોડો બૂખ્યો નાખવો આ પછી પણ કાંઈ દૈત્કાર ન જણાય તો તેને લાભ ઉપવાસો કરાવવા ઉપવાસોથી પણ એ ઠેકાણે ન પડે તો એની પાસેથી સેવા વગેરેનું ખૂબ મહેનતી કામ લેવું પછી તેને મહિનાના મહિના સુધી ઉભો જ રહેવાની ભલામણ કરવી પછી કોઈ મુશીલ સાથી આપીને તેને લાભ લાખા વિહાર (પ થો) કરાવવા પન્થના યાકથી પણ એ ન થાય તો જો એ શાસ્ત્રાભ્યાસનો રસિક હોય તો તેને શાઓ કઠસ્થ કરાવવા તથા તેના અર્થો પણ ચાલ રખાવવા આ સ્વાધ્યાયની પ્રવૃત્તિ રાત-દિવસ ચલાવવી અને તે પણ લાભા સમય સુધી આ બધા ત્યાગ-પ્રધાન ઉપાયો અનવરત-સતત ચાલુ રાખવાના છે, એ માફ રાખવું જોઈએ

મનુષ્ય, આશ્રમોની વ્યવસ્થામાં યથાક્રમ પસાર થઈ પછી સન્યાસમાં આવતો હોત તો એવી યોજનાનો ઉદ્ગમ ભાગ્યે જ થાત, વા સન્યાસની પ્રતિષ્ઠા અનુક્રમ સુદૃઢ સુધીની હોત તો પણ આવા બધારણની જરૂર ભાગ્યે જ રહેત આ ઉપરાંત અક્ષય્યારિણીઓના આ પ્રસંગને લગતા પ્રાયાશ્વરના પ્રકારો, તેને પ્રાયશ્ચિત્ત આપનારાઓની ચોગ્યતા અને આ જાતના ગભીર પ્રસંગો તરફ ગુરુ ઉપેક્ષા રાખે તો તે પણ કેવા મહા-પ્રાયશ્ચિત્તના ભાગી થાય છે, વિગેરે વિગેરે અનેક વિચારણાઓ તે શ્રયોમા મોઢાયેલી છે

અક્ષય્યવ્રત કરનારા ભ્રમુઓ માટે પ્રાયશ્ચિત્તનું વિધાન આ પ્રમાણે છે

(૧) બ્રહ્મચર્યના જાગને લગતુ હુ સ્વપ્ન આવે તો ૧૦૮ શ્વાસ-અશ્વાસ પ્રમાણુ મૌન રહી ધ્યાન કરવુ

(૨) જાહેર રીતે કોઈ સાધ્વી સ્ત્રીના ગીલને તોડવાના ધરાદાથી બ્રહ્મચર્યનુ જાડન કરે તો એના દીક્ષાપર્યાયનો છેદ કરવો (દીક્ષાપર્યાયનો છેદ કરવો એટલે કોઈને દીક્ષા લીધે ૨૦ વર્ષ થયા હોય અને તે જો આવો ગુન્હો કરે તો તેના ૨૦ વર્ષમાંથી ૧૫ વર્ષ કાપી નાખવા અને તેને પાંચ વર્ષથી જ દીક્ષિત થયેલો જાહેર કરવો, એટલે કે તેને સઘમા વડીલ કે વૃદ્ધ ગણાતો અટકાવવો)

(૩) ગર્ભપાત કે ગર્ભાધનાદિ કરે તો દીક્ષાપર્યાયનો સર્વથા છેદ કરવો એટલે મૂળથી જ નવુ ચારિત્ર આપવુ

(૪) મુષ્ટિવિરૂદ્ધ અને મુખદ્વારા મૈથુન કરનારના પશુ દીક્ષાપર્યાયનો સર્વથા છેદ કરવો

જો ઉપર જણાવેલો અપરાધી આચાર્ય ઉપાધ્યાય વગેરેની પદવી ધરાવતો હોય અને તેણે ઉપસુક્ત ૨-૩-૪ કલમમા લખેલા અપરાધ કર્યા હોય તો તેને યથાયોગ્ય અનવસ્થાપ્ય અને પારાચિત પ્રાયશ્ચિત્ત આપવા (અનવસ્થાપ્ય એટલે સર્વથા દીક્ષાપર્યાયનો છેદ કરીને પાછો દીક્ષાનો આરોપ ત્યારે જ કરવામા આવે કે જ્યારે તેણે અમુક આપેલ પ્રાયશ્ચિત્ત પૂરું કરેલું હોય મામાન્ય સાધુઓને તો દીક્ષાપર્યાયનો છેદ કરીને તરત જ દીક્ષા આપવામા આવે છે, જ્યારે આ જોખમ દાર બ્યક્તિઓ માટે નિશિષ્ટ પ્રાયશ્ચિત્ત છે)

પારાચિત્ત જો અનવસ્થાપ્યના જેવુ છે માત્ર ફેર એ છે કે દીક્ષાપર્યાયનો છેદ કર્યા પછી જે પ્રાયશ્ચિત્ત પૂરું કરવાનુ હોય

છે ને જે દેશમાં પોતાની અપદ્વીતિ આદિ થયેવ હોય તે દેશાદિને છોડીને અને સાધુવેશ મૂકીને કરવાનું હોય છે

સામાન્ય ભિક્ષુ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાયાદિ પોતાના ભિક્ષુત્વનો કે પદનો ત્યાગ કર્યા સિવાય બ્રહ્મચર્યનો ભંગ કરે તો તેમને જીવતા સુધી આચાર્યાદિની પદવી ફરી આપી શકાય નહિ તેમ તેઓ હાઈ ચક્રે પણ નહિ જો એ આચાર્ય વગેરે પોતાની પદવીનો ભાર અન્યને આપી કે અને ગરુડથી છૂટા થઈને ભગ કરે અને તે પછી તેઓ સુધરી જાય એમ ચોક્કસ હોય તો પણ ત્રણ વર્ષ સુધી તો તેઓને તે પદવો આપી શકાય નહિ જ થોડે વયે આપી શકાય અને તેઓ તે વખતે હાઈ પણ શકે (જીતકંઠ્ય અને તેની શૃષ્ટિને આધારે)

ૐ

બ્રહ્મચર્યનો પ્રભાવ અને તેની અગત્ય

“વિકારહેતો સતિ વિક્રિયન્તે, ચેવા ન ચેતાસિ ત્વ ઇવ ધીરા ”

વિકારના સાધન વિદ્યમાન છતે જેમના મન વિકાર ન પામે તે જ ખરેખરા ધીર-વીર છે અત્માત્મકદિથી જોતા વિચારતા શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ (સ્વભાવ) માં રમણતા કરવા રૂપ બ્રહ્મચર્યનું સુખ અનહદ છે એથી પર ઉપાધિ સખધી સકળ સકપ-વિકંઠ્ય-જનિત કુખ-અશાન્તિ ઉપશાન્ત થઈ જાય છે અને સહેજ સ્વાભાવિક આત્મરમણતાજનિત અખડ અનત સુખશાન્તિનો જ અનુભવ થવા પામે ॥ વળી જડવાદની મ્થૂલ દૃષ્ટિથી જોઈએ તો પણ જે જે પ્રગટ કાયદાઓ મૈથુનકીડાં યા વિષયાસક્તિના ત્યાગરૂપ બ્રહ્મચર્યથી થવા પામે છે તેની ખાત્રી કરાવાય તો એ બ્રહ્મજતનું સારી રીતે પાલન કરવા સામાન્ય માણસો પણ લોભાયા વગર રહે નહિ

બ્રહ્મચર્ય થી યતા કાયદા

૧ શરીર-આરોગ્ય—આખા શરીરના નજ સમાન વીર્ય-ધાતુનું સરક્ષણ કરવા, જે જે વિષયસુખની લાલમાઓવડે મૂર્ખ અજ્ઞાનજનો નાહક સ્વલોચનો વિનાશ કરે છે તે તે વિષયવાદસાચોને ત્યજી, નિજ ઇન્દ્રિયોનો જે ઉત્તમ સ્ત્રી-પુરુષો નિગ્રહ કરે છે, તેઓ પોતાના પ્રયત્નના પ્રમાણુમા શરીર આરોગ્ય સાચવી-ટકાવી અથવા વધારી શકે છે, એટલું જ નહિ પણ પોતાની જાવિધ્યની પ્રજાને પણ એવી જ નિરાંતી નીપજાવવા શક્તિવાન થઈ શકે છે ‘શરીરમાત્ર ખલુ ધર્મ-સાધનમ્’ એ ન્યાયે તો ધર્મઅર્થે શરીરને ટકાવી રાખવા બ્રહ્મચર્યની ભારે અગત્ય છે

૨ શરીર-મૌન્દર્ય—નિયમિત રીતે શુદ્ધ-નિર્દોષ સાત્ત્વિક ખોરાક લેવાથી, મન, વચન, કાયાથી શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાથી અને અનેક પ્રકારની આધિ-ન્યાધિવડે થતી વીર્યહીનિ સહવિરેકયોગે અટકાવવાથી પરિણામે અતરમા જે સુખશાન્તિ, સ્વસ્થતા, સતોષ અને પ્રસન્નતા પ્રસરે છે તેથી શરીરમા પણ શુક્રાણી ખુબમુરતિ પ્રસરે છે અને નિજ સતતિને પણ વારસામા મળે છે બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી સ્વ-વીર્યની રક્ષા અને પુષ્ટિવડે શરીર તેજસ્વી, સુઘટ અને ઓજસ્વી બનવા પામે છે

૩ દીર્ઘાયુષ્ય—સ્વવીર્યરક્ષા અને વૃદ્ધિના પ્રભાવે શરીર ઉપર એકાએક રોગનો હુમલો થતો નથી અને સુદૃઢ-ખલિષ્ઠ થયેલું શરીર દીર્ઘકાળ સુધી ટકી શકે છે

૪ મજામૂત બાધો—મુરશિના વીર્યવત જનેનો શરીર-

બાધે બહુ મજબૂત થવા પામે છે અને તેને પરિણામે શરીર-
આરોગ્ય, દીર્ઘાયુષ્ય, દૃઢ-મજબૂત મન અને મજબૂત બાધાની
સતતા થવા પામે ॥

૫ મહાવીર્ય—પરાક્રમ-અદ્યયનના પ્રભાવથી (વિષયા-
સંકિત તથા સંતોષવૃત્તિવટે સ્વવીર્યરક્ષા કરવાથી) પુરુષો
મહાવીર્યવત-પરાક્રમી થવા ઉપરાંત તેમની સતતિ પણ
તેવી જ પરાક્રમી નીપજે છે નિયમિત રીતે અદ્યયનપાલનથી
આવા અનેક ઉત્તમ લાભ થવા પામે છે

ૐ

વિષય-વામનાથી થતા નુકસાન.

એક અથવા બીજા ગમે તેવા નિમિત્ત પ્રસંગે જેમને
વિષય-અભિલાષા જાગૃત થાય છે અને વાણીમા તથા કાયામા
વિષયવિકાર પેદા થાય છે, તેઓ નિયમિત રીતે નિજવીર્ય-
રક્ષા કરતા નહિ હોવાથી અને સ્વવીર્યનો વિનાશ થવા કેવાથી
શરીરનું આરોગ્ય સાચવી શકતા નથી તેઓ અવારનવાર
આચિંતા વિવિધ રોગના લોગ થઈ પડે છે, તેમની નિદ્રા ઉઠી
જાય છે અને ખેંચેની પથરાય છે, તેથી તેમના શરીરનું તેજ
ઘટી જઈ નિસ્તેજ બને છે અને આ ૫ આયુષ્ય લોગવી અકાળે
મૃત્યુ પામે છે બધા સુધી જીવે છે ત્યાં સુધીમા પણ તેમના
શરીરનો બાધો કમજોર (શિથિલ) થઈ જાય છે, જેના પરિ-
ણામે તે કંઈ ચલુ મહેત્વના કામ કરવા યોગ્ય રહેતા નથી,
અને તેમને જે સતતિ થવા પામે છે તે પણ એવી જ રોગી,
અશકત, અસ્વાયુષી, શિથિલ બાધાની, કમવગરની, નિસ્તેજ
અને પુરુષાર્થહીન થાય છે

વિવેક

આ રીતે વિવેક વગર મૈથુન સેવવાથી સ્વપન્ને (સમાજને) ફેટકુ ગળુ તુકથાન થાય છે, તેનો જો ખ્યાલ કરી શકાય તો પછી વિષયાસક્તિથી વિરમવાડપ અને સ્વ રીતે સ્વવીર્યની રક્ષા કરવાડપ બ્રહ્મચર્યને નિયમિત પાળવા તરફ નિજ લક્ષ્ય અવશ્ય થાય.

બ્રહ્મચર્યથી થતા સુદર પરિણામ

નિયમિત રીતે બ્રહ્મચર્યન. દૃઢ પાલનથી ઉપર જણાવેલા સધળા લાભ સુલભ થઈ જાય છે તે ઉપરાંત વચનબળ અને બુદ્ધિબળ ખીલવા પામે છે અને ચિત્તની પ્રમત્તતા જળવાયા કરે છે પરિણામે જે સતતિ થાય છે તે સધળી રીતે આનંદ દાયક નિવડે છે તેની બાબતની સતતિ પણ સુદર અને મજબૂત બાધાની, બલિષ્ઠ, દીર્ઘાયુષી અને પુરુષાર્થી બનવા પામે છે, તેથી તે પણ સ્વપરહિત કરવા સમર્થ થાય છે બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી આત્મબળ પણ અચન ખીલવા પામે છે અને તે બળનો ઉપયોગ ગહુ સારી દિશામાં કરી શકાય છે, જેથી પરિણામે સકળ કર્મઉપાધિને ટાળી, અક્ષય અનંતસુખના સ્થાન રૂપ મોક્ષ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે બ્રહ્મચર્યનો આવો અચિન્ત્ય પ્રભાવ બાણી સહુ કોઈ સંજ્ઞન લાઈ-બહેનોએ તેમાં અત્યંત આદર કરવો ઘટે જો વિદ્યાભ્યાસ કરવામાં વિદ્યાર્થીજીવન પર્યંત બ્રહ્મચર્ય પાળવાની અત્યંત જરૂર છે કહ્યું છે કે-જ્યાં સુધી ' પરિપઠવ અવસ્થા થાય ત્યાં સુધી એટલે પુરૂષે ૨૫ વર્ષની અને સ્ત્રીએ ૧૬

વર્ષની વય થતા સુધી બ્રહ્મચર્ય જરૂર પાળવું જોઈએ આ પવિત્ર નિયમને તોડી જે અઠાણે સ સારવ્યવહાર કરે છે, વિવયાસક્રિતથી સ્વવીર્યનો વિનાશ કરી નાખે છે તેમને પાછળથી વિપરીત પરિણામ આવતા ભારે સોસવું પડે છે આપણી અત્યારની અધોઢશાનુ મુખ્ય કારણુ એ જ છે આપણી દશા સુધારવા આપણે સહુએ ખતથી સદ્-ઉદ્યમ સેવવો જોઈએ

ખતથી સદ્-ઉદ્યમ કરનાર સહેજે સકળ સુખસપદા પામી શકે છે.

‘ હયોગિન પુરુષસિદ્ધિમુપૈતિ લક્ષ્મી ’-ઉપની પુરુષરત્નને લક્ષ્મી વરે છે (પુરુષાર્થવત પુરુષસિદ્ધને લક્ષ્મી સહેજે આવી મળે છે) ‘ પદ દિ સર્વત્ર ગુણૈર્નિર્ધીયતે ’-ગુણુ-ગુણીનો સર્વત્ર આકર કરાય છે (ગુણો-ગુણીજનો સર્વત્ર પૂજા-સત્કારને પાત્ર થાય છે-પૂજાય છે અને મનાય છે)

“ કાયર જનો કંઈ પણ સત્કાર્ય-પ્રતિશાદિહ ભગ થવાના ભયમાત્રથી આકરતા જ નથી, મધ્યમ જનો તેને પ્રભાવ જાણી-સાભળીને આકરે છે ખરા પણ વિદ્ય આગ્યે તે ત્યજી દે છે, પણ દક્ષ-કાઠ્યા-ચક્રોર જનો તો માર્ગમા ગમે એવા વિદ્યો આવે તેને ગણુકાર્યા વગર જ આકરેવ સત્કાર્ય અત સુધી નિર્વાહે છે-પાર પમાડે છે ”

“ પ્રથમ જ તપાસો કે તમે જે કાર્ય કરવા સ કદપ ક્યોં તે કહાપણુમયોં છે કે નહિ ? અને જો તે સ કદપ દક્ષતા-કહાપણુમયોં જ હોય તો ગમે તેવા વિદ્ય ઉપસ્થિત થાય તો

પણ તેથી તમે ડગશો નહિ—ચલાયમાન થશો નહિ—તેમા અડગ રહેજો ”

‘ધૈર્ય પૂર્વક જાત જારી રાખવાથી ગમે તેવા કુબ્ધકાર કાર્ય સાધી શકાય છે—કુબ્ધના કુગરા વટાવી શકાય છે ’

‘આકરી વગર જાખરી નથી ’ ‘હિંમત કયાં વગર કળ મળવાનું નથી ’ ‘પાતતા મેળવ્યા વગર પ્રાપ્તિ થવાની નથી ’

‘જેવું વાવશો એવું લણશો ’ ‘જેવું મન ઘાલશો એવું કમાશો ’ ‘કહાપણુભર્યો ઠગમ નકામો જવાનો નથી ’

‘આપ સમાન જળ નહિ અને મેલ સમાન જળ નહિ ’

જાતમહેનત (Self Help) ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખો, સ્વાધ્યયી બનો, બીજના વિશ્વાસ ઉપર બેસી રહીને આત્મચરિત્રે પોષશો—વધારશો નહિ ’

‘નિયમિત કાર્ય કરવાની ટેવથી કામમા બહુ સરળતા—અનુકૂળતા થવા પામે ■ ’

‘તમારા દરેક કામમા બને તેટલા નિયમિત (Regular) થાઓ થવા પ્રયત્ન કરો, મરજતાથી સારી રીતે કાર્ય કરવાની જોના જેવી બીજી કોઈ સરસ પદ્ધતિ નથી નિયમિત કાર્ય કરનારાઓ ગમે તેટલા કામ મળતી કરે છે અને અનિયમિત કામ કરનારા એકાદ કામ કરવામા પણ નાસીપાસ થાય છે ’

‘લક્ષ્યપૂર્વક નિયમિત કામ કર્યા પછી જે વિદ્યાન્તિ મળે છે તેમા ખરી મીઠાશ આવે છે, કેમકે તેથી આત્મમતોષ પ્રાપ્ત થાય છે (ચિત્ત પ્રસન્ન રહે છે) ’

‘અનિયમિતપણે કામ કરનારને આત્મસંતોષને બહુને

ખહુધા બળાપો થયા કરે છે (ચિત્ત અપ્રસન્ન અને ઉદ્વેગ રહ્યા કરે છે) ’

‘ નિયમિત કામ કરનારને નિજ કાયશક્તિમાં શક્તિ બની બની રહે છે તેથી તે ધાર્મ્ય કામ ઉત્સાહપૂર્વક સારી રીતે કરી શકે છે. અનિયમિત કામ કરનારમાં તેથી ઉલટું બને છે, આ વાત સ્વાતુલ્યવસિદ્ધ સમજી શકાય એવી છે ’

પાત્રતા યોગે પ્રાપ્તિ થવામાં ઉદ્યમાદિની પણ જરૂર.

“ કોઈ પણ અમત્યના કામ કરવા ઇચ્છનારે પ્રથમ જ તેની યોગ્યતા મેળવવા મથન કરવું જોઈએ (First desire and then desire) યોગ્યતા પામી લેવાય તો કાર્યસિદ્ધિ મુલભ થવા પામે, એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ છે કારણુ વગર કાર્યસિદ્ધિ થઈ શકે જ કેમ ? ”

‘ પુરુષાર્થવડે જ સર્વ કંઈ સિદ્ધ થઈ શકે છે પુરુષાર્થને કંઈ પણ અસાધ્ય નથી જ, માટે જ કહેવામાં આવે છે કે (Try and try) ઉદ્યમ કરો, ઉદ્યમ કરો, ઉદ્યમ કરો ઉદ્યમ કરવા વડેજ આ તરાય તૂટશે ’

‘ ઉદ્યમ કર્યા છતાં તત્કાળ ફળપ્રાપ્તિ થવા ન પામે તો નિરૂત્સાહ થવું નહિ. ધીરજ ધરીને ફળપ્રાપ્તિ થતાં મુખી અડગ ઉત્સાહથી ઉદ્યમ કરી આગળ વધતા જવું એટલે અતે ફળપ્રાપ્તિ અવશ્ય થયેજ ’

‘ ઉદ્યમ સાથે નસીબ ચારી આપે છે તો તત્કાળ પણ ફળપ્રાપ્તિ થઈ શકે છે સતત ઉદ્યમ કર્યા છતાં ફળ ન મળે તો જ

દેવને દોષ દેવો તે પહેલા દેવને કે કાળને દોષ દઇ નિરૂધમી બની બેસવું નહિ '.

‘યદ્યપિ કાળ, સ્વભાવ, ભાનીભાવ (નિયતિ), પૂર્વકર્મ અને ઉદ્યમ એ પાંચ સમવાયી કારણુ યોગે જ કોઈ પણ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે, તોપણ તે સર્વમા ઉદ્યમને જ પ્રધાનપદ અપાય છે કેમકે તેના વડે જ ઇતર કારણુની ખાત્રી થઈ ઇષ્ટકાર્યની સિદ્ધિ થવા પામે છે ’.

‘નિજ નિજ કર્ત્તવ્યપરાયણુ જનો સુખી થાય છે અને તેમા બેકરકાર રહેનાર અવશ્ય સીદ્ધાય છે-હુ ખી થાય છે, તેથી સહુએ સ્વકર્ત્તવ્યનું ભાન અવશ્ય રાખવું જ જોઈએ સહુમા સાધુઓનો તેમજ ગૃહસ્થોનો સમાવેશ થઈ જાય છે પોતપોતાના અધિકાર મુજબ સહુએ સ્વકર્ત્તવ્ય-કર્મ કરવાના હોય છે તેની ઉપેક્ષા કરવાથી, તેમને હાનિ સહેવી પડે છે અને નિજ નિજ કર્ત્તવ્યનિષ્ઠ રહેવાથી અતે સકળ સુખસ પદા સ્વાધીન થા રહે છે ’.

‘કોડ પણુ કાર્ય સહસા-અતિ ઉતાવળથી કરવું નહિ વિવેકથી વિચારી કાર્ય કરનારને સહેજે સકળ સુખસ પદા આવી મળે છે ગભીર અને મહત્ત્વના કામ બહુ વિવેકથી અને ધૈર્યથી કરવા જોઈએ, તેમા Haaste is waste-જેટલી ઉતાવળ તેટલી હાનિ, એ સાચું છે ’.

❧

પ્રહસ્યર્થમા આવતાં વિધા

‘ગમે તે પ્રકારના પિકાર (દોષ) વગરનું અવિકારી નિર્દોષ ભવન વહેવું તેનું નામ પ્રહસ્યર્થ છે સ્પર્શન્દ્રિય, રમનેન્દ્રિય, પ્રમુખ ઇન્દ્રિયોના વિષયોને વશ થઈ જઈ તેમા આસક્તિ ધરવાથી, ક્રોધાદિક કષાયોને વશ થઈ અંધ બની જવાથી, મર્ન

વચન અને કાયાને ચોખ્ખા નિયમમાં નહિ રાખતા મોકળા મૂછી દેવાથી અને મૈત્રીપ્રમુખ ઉદાર ભાવનાથી દૂર રહી, તુરંચ સ્વા-ચર્યવશ થઈ પરપીડાદિક અનીતિ-અન્યાય આચરવાથી મૃદળનો પવિત્ર બ્રહ્મચર્યથી બેનશીળ રહે છે જેઓ તુરંચ વિષયસુખમાં લલચ્યાઈ પવિત્ર બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરતા નથી તે ભાઈ-બહેનો સાચા (વાસ્તવિક) સુખના ગધને પણ પામી શકતા નથી અબ્રહ્મચર્યો-વ્યભિચારી જીવનથી તેઓ પોતે જ પોતાના ભવિષ્ય ઉપર સખ્ત ફટકા મારે છે અને પોતાની સતતિનું પણ અત્યાનાશ વાળે છે (વિષયાસખ્ત જનોની સતતિ પણ નિર્માલ્યપ્રાય બને છે, જેથી તે તેમનું પોતાનું જ બહુ કરી શકવી નથી, તો પછી પરનું બહુ કરવાનું તો કહેવું જ શું ?”

બ્રહ્મચર્યનું ખરૂં બળ

જેઓ ઉક્ત સઘળા વિકારોને વશ નહિ થતા તેમને સચમવડે જીતી લે છે તેઓ પોતાનું જીવન નમ્રુનેદાર બનાવી શકે છે વિદ્યાર્થી-જીવનમાં તેઓ બહુ સારા વિદ્યાભ્યાસ કરી શકે ॥ અને તેને ઉત્તમ આચાર-વિચારવડે સાર્થક-સફળ કરી શકે છે ઉત્તમ-પ્રકારના આચાર-વિચાર વડે તેઓ ઉત્તમ આત્મબળ, ચારિત્રબળ સંપાદન કરી શકે છે અને એવા ઉત્તમ આત્મબળ-ચારિત્રબળવડે ખરેખર સ્વપર હિત-દ્રેય સાધી શકાય છે બાહ્ય લક્ષ્મી તો તેની દાસી જ થઈ રહે છે, જ્યારે જ્ઞાનાદિક ખરી લક્ષ્મી જ તેને પરમપ્રિય હોય ॥ યદ્યપિ આવા આત્મ સચમી સાધુજનો યશસ્વીર્તિની દર કાર ઓછી જ કરે છે તો પણ સહુ કંઈ તેમના શુણ્ણેત્કીર્તન

ઠરવા લલચાય છે અને તેમની કીર્તિ જગતમા ગાજી ઉઠે છે બ્રહ્મચર્યનું દંઢ સેવન કરવાથી સઠસ્પશકિત એવી તો દંઢ થવા પામે છે કે તેના નિશ્ચયબળને ડગાવવા કોઈ સમર્થ થઈ શકતું નથી અને એવા દંઢ નિશ્ચયબળ ઉપરજ મઠળ કાર્ય-સિદ્ધિનો આધાર રહે છે, એવો જ્ઞાનીપુરૂષોનો સ્વાનુભવ છે વાસ્તવિક રીતે જોતા અન્યસિચારી નિર્દોષ જીવન જીવવું એ જ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય સમજવાનું છે એવું શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય-જીવન જીવે તે પવિત્ર સ્ત્રી-પુરૂષોનીજ બલિહારી છે તેમને સહ સશ ધન્યવાદ ઘટે છે ‘અબ્રહ્મસેવન યા વિષયાસકિત અથવા વ્યસિચારીજીવન જ મઠળ આપદાઓનું મૂળ છે’

અરે ત્યારે એક એક ઇન્દ્રિયના દોષથી પલાંગયા, ભમરા, માછલા, હાથીઓ અને હરણીયા હુઈશાને પામે છે ત્યારે જે પામે ઇન્દ્રિયોને વશ થઈ મોઢળી મૂકી દે છે તે મૂઢળનોની હુઈશાનું ઠહેવું જ શું ? ઇન્દ્રિયોના વિચો-ચપ્ક, રૂપ રસ, ગંધ અને સ્પર્શ લોગવતા મધુર લાગે છે પણ પરિણામે તે બધાય કિપાકના ફળની ચેરે પ્રાણનાશક નીવડે છે, તેમજ ખરજ ખણ્ણવાની ચેરે પ્રથમ મીઠા લાગે છે પણ અતે હુ ખ દાયક નીવડે છે વિષ તો ખાધું છતું જ મારે છે ત્યારે વિષય લોગતું તો સ્મરણ થતા જ સતાપ થાય છે પાખ છેદાયલા પખીઓ જેમ નીચે પટકાઈ મરે છે, જેમ મુગ્ધ જ્ઞાન હાઠકાને ખાવા જતા હુ ખી થાય છે તેમ મુગ્ધજનો વિષયમુખનો સ્વાદ લેવા જતા પરિણામે અનેક આપદાને જ ઉભી ઠરે ■

અક્ષય-સેવાના માહ રૂળ

માન (મર્યાદા) વગર મૈથુનક્રીડા યા વિષયાશક્તિ વડે વધ્યત્વ (સત્તાન રહિતપણું) પ્રાપ્ત થાય ■ યા તો માહ વગરની નમાવી પ્રજા પેઢા થાય છે અત્યંત વિષયાસમ્પન્ન યા વિષયાધ-તાથી વૈધવ્ય-વિધવાપણું અથવા રડાપો આવે છે એ ઉપરાંત ધર્મકર્મમા પણ એથી ભાર અતરાય નડે છે એ આદિ અનેક આપદાથી બચવાનો ઉત્તમ માર્ગ એ છે કે આપણે આપણી વિષય-ઇન્દ્રિયોને નિયમમા રાખી અક્ષયચંદ્રના પ્રાણુભૂત નિજ વીર્ય-શક્તિનું સારી રીતે સરસણું કરવું એથી જ સર્વ ઇષ્ટકાર્યની સિદ્ધિ થઈ શકે તેમ છે, એ કદાચિ વિમરી જવું જોઈએ નહિ

શુદ્ધ અક્ષયચંદ્ર પાતન યોગ્ય પ્રતિબંધક નિયમો

૧ મત્વીન-વિષયી વાતાવરણમા વસવું નહિ ૨ કામોદીપક કથા ઠહેલી કે આભળવી નહિ ૩ કામોદીપક વિષયાસન સેવવા નહિ ૪ વિષયેન્દ્રિયપ્રમુખને નિરખી નિરખીને જોવા નહિ ૫ નજદીકમા સ્ત્રી-પુરુષ કામકથાદિક કરતા હોય ત્યાં ઉભા રહેવું, ખેસવું, સૂવું કે વસવું નહિ ૬ અથમાવસ્થામા કરેલી વિષયક્રીડાને ચાલ કરવી નહિ ■ રસકસ ભરેલા માદક ખાનપાન કરવા નહિ ૮ નિરસ આહાર પણ વધારે પ્રમાણમા લેવો નહિ ૯ શરીરશોભા વધારવા ઉજ્જ્વલ વેષ-શુભ્રાર, તેલમહન અને ઉવટણા પ્રમુખ વિભૂષા કરવી નહિ

શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યની રક્ષા અને અભિવૃદ્ધિ માટે વિધાયક નિયમો ૫૭

શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યની રક્ષા અને અભિવૃદ્ધિ માટે વિધાયક નિયમો

૧ શુદ્ધ-નિર્મળ-અવિકારી વાતાવરણમાં જ વસવું ૨
શાન્ત કે પૈરામ્ય રસ ઉત્તેજે એવી જ ધર્મકથા કહેતી કે સામગ્રી,
૩ જેથી અનેક પ્રકારના વિષય બેકારો ઉપરાંતી જાય એવા જ
આસન, પદાસન, વીંગસનપ્રમુખ યોગાસન અને મુદ્રાને ધારણ
કરવા લક્ષ રાખવું ૪ પગમ શાન્ત જિનમુદ્રાને યા સત સુસા
ધુમુદ્રાને નિરખી આત્મનિરીક્ષણ કરવું વિષયકથામને શમાવી
દેવા ૫ સતસંગતિ કે સદ્ગુણી જ્ઞાની સંગને જ ગોષ્ઠી કરવી
૬ કરેલી સુદૃઢ કરણીને અનુમોદવી અને અભિનવ સુદૃઢ
કરણી કરવા ખત રાખવી. ૭ મદાય પ્રેમથી જ્ઞાનામૃતનું પાન
કરવું ૮ નકામી કુચલીમા વખત ગ્રામી નહિ હેતા ઉત્તમ
ચરિત્રો સભારવા અથવા ગમે તે પ્રસંગમાંથી સુમેધ મેળવી
લેવા લક્ષ રાખવું ૯ બુદ્ધિબળ, વાચનબળ અને હૃદયબળ
(વિવેકશક્તિ) ખીચે એવા શુદ્ધ સાત્ત્વિક ખોરાક (ખાનપાન)
થી શરીરમગ વગરવા સ્વચ્છતા મચા કરી તેનો જેમ અને
તેમ સફળયોગ કરવો

૯૬

નમુનેદાર પુત્રરત્ન કે પુત્રીરત્નને પેદા કરવા

સ્ત્રી-પુરુષે અવગ્ય ગળવું જોઈતું લક્ષ

૧ પરિપક્વ વય થયા પછી જ, પુત્રાદિ રત્નની ઇચ્છાથી જ
પૃથ્વી તદ્દરસ્ત સ્થિતિમાં જ યોગ થવો જોઈએ

૨ તુરંત પૌરુષવિક સુખની ઇચ્છાથી નહિ પણ, વિશુદ્ધ
ભાવનાથી નિર્દોષ પ્રભા ઉત્પન્ન થવી જોઈએ

૩ બાળક ગર્ભમાં આવ્યા પછી વિષયસેવન થવ યવુ જોઈએ અને ગર્ભની રક્ષા અને પુષ્ટિ ચથાર્ય થાય તેવા અતુ ક્રમ જ્ઞાનપાનાદિ સેવવા જોઈએ

૪ બાળક સ્તનપાન કરતુ રહે ત્યા સુધી સ્ત્રી પુરુષે અવશ્ય બ્રહ્મચર્ય પાલતા રહેવુ જોઈએ

૫ બાલ્ય-શિશુવયમાં મલીન સરકારથી બાળકો બચવા થામે જોવી ચીવટ વડીલોએ રાખવી જોઈએ

૬ કામોદીપક યા ઉત્તેજક અથવા વિકારજનક પદાર્થોતુ સેવન બધ યવુ જોઈએ

૭ બ્રહ્મચર્યના પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ લાભો યોગ્ય વખતે બરાબર સમજવા જોઈએ.

આવા પવિત્ર નિયમોસુકત જીવન વહના સ્ત્રી-પુરુષોથી ઉત્પન્ન થતી પ્રજા જ સ્વપર કલ્યાણ કરી શકે છે

સ્વદેશ કે સમાજનો ઉદ્ધાર કરવા આવા પુત્રરત્નો જ સમર્થ થઈ શકે છે અને જોવા પુત્રરત્નો પેદા કરવા માટે ઉપર જણાવ્યા મુજબ સ્ત્રી-પુરુષોએ પવિત્ર નિયમો અક્રિત કરીને ઉત્તમ ઉદ્દેશથી નિયામત રીતે નિજ વીર્યના સરજણરૂપ બ્રહ્મ ચર્યતુ પાલન કરવુ જ જોઈએ ઉપર જણાવેલા પવિત્ર નિય મોતુ ઉલ્લંઘન કરી વિષયસુખની લાલસાથી મૈથુનક્રીડા અમયા દિત રીતે કરવાથી આપણી જે અષોદશા થવા પાત્રી છે તેમાથી જો આપણે મુક્ત થવુ જ હોય તો સત મુસાધુ- જનોએ કેશના અને સમાજના ભલા માટે સહુ કોઈ સ્વપર હિતચિ તકોને બ્રહ્મચર્યના પાલનથી ચતા સકળ લાભો સારી રીતે સમજાવી, તેમના મનમાં જોવા તો કસાવવા જોઈએ કે

પુત્રરત્ન કે પુત્રીરત્નને પેદા કરવા અવશ્ય શાખવું જોઈતું લક્ષ ૫૬

અમે તેવી લાલચો કે સંયોગોને વશ થઈ નહિ જતા તેઓ પ્રહ્લ્લચર્યના શુદ્ધ નિયમોને દૃઢપણે અનુમરી, નિજ વીર્યનું સરક્ષણ કરી પરિણામે પવિત્ર પ્રજાને જ ઉત્પન્ન કરી શકે અને ઉવટે પ્રજાભક્તિપરાયણ થઈ સ્વપરહિત સુખે માધી શકે ત્યારે તેમનાથી ઉત્પન્ન થયેલી પવિત્ર પ્રજા પોતાના અચળ વીર્ય પરાક્રમથી વિદ્યા-કળાના બળે નિજ કર્તવ્ય મમલું નિજનિજ દેશ કે સમાજનો ઉદ્ધાર કરવા સમર્થ થઈ શકે અને પરિણામે અનેક જીવ્યાત્માઓનું પશુ હિત કરી શકે

જ બૂકેમાર, સુ શંન શ્રેષ્ઠી, સ્પૂનભદ્રમુનિ અને વિજય શેઠ વિજયા શેઠાણી જેવા જ્વલત દૃષ્ટાંતો જાણી તેમને આદર્શ રૂપ લેખી સ્વજીવન અગ્નિ કરવું જોઈએ એવા પુત્રરત્નોની આપણને બહુ જરૂર છે ‘Charity begins at home’ ‘Let example be better than precept’ એ ન્યાયે આપણે જાતે જ બને તેટલું પ્રહ્લ્લચર્ય પાળવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ આગળ થઈ ગયેલા આદર્શ જીવનરૂપ અનેક ઉત્તમ સતા-સતીઓના પવિત્ર નામોનું આપણે પ્રભાતે સ્મરણ કરીએ છીએ તે તેમના જેવા પવિત્ર શીલવત યવાના હેતુથી જ અને જો એવી ઉત્તમ ભાવનાથી આપણે તેમને યાદ કરી તેમના જેવા થવા તેમના અકિત માર્ગે ચાલીએ તો એક વખત તેમના જેવા જ થઈ શકીએ, એ નિઃશંક વાત છે, માટે હવે આપણે પ્રમાદાચરણ તણ પુરૂષાર્થી બનવું જોઈએ એ જ આપણી આબાદીનો અઠસીર ઉપાય ■ તેને આદરવા મહુ સહૃદય બધુઓ અને બહેનો આદરવત યાઓ એ જ મહાકાશા

શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય લવનચી આપણી ભાવી પ્રજા ઉપર થતી અદ્ભુત અસર

કેઇ પણ પ્રકારના દોષ યા વિકાર વગરનું મહત્ત્વ વ્યાપારિક અવિકારી નિર્દોષ લવન વહેવાને માટે બ્રહ્મચર્ય પાલન કરવાની ભારે જરૂર છે કેઇ પણ રીતે નિજ વીર્ય-શક્તિ મુન્શિત થાખવા ઉપરાત તેનો શિદ્ધ પુરુષોના વચનનુસારે માગમા સારો ઉપયોગ કરવા માટે બ્રહ્મચર્ય પાળવાની બહુ જ જરૂર છે બ્રહ્મચર્યથી નિજ વીર્ય મુરમિત રહ્યું છે અને તેથી અનેક ઉપયોગી કાર્યો કરી શકાય છે જે બચપદ્ધતી જ પોતાના બાળકોના હિત માટે તેમના ઉપર શુભ સંસ્કારો પડવા માતા-પિતાદિક વડીલજનો પૂરતી કામજી રાખે અને તેમના ઉપર કેઇ પણ પ્રકારના મલીન સંસ્કાર પડવા ન પામે એવી પૂરતી ચીવટ રાખે તો તેમના બહાલા બાળકોની ઉન્નતિ ઘણી બહેલી થવા પામે, એ નિમિત્તે સત્ય ॥ બાળકોના તન, મન કે વચન ઉપર કેઇ જાતની માડી અસર ન થાય માટે ગર્ભાધાનથી માડી માતાપિતાદિક વડીલોએ કેઇ પણ પ્રકારના મલીન આચાર વિચાર કે વચનનો વ્યાપાર કર્યો કરાવ્યો કે અનુમોદ્યો નહિ, પણ પોતાના તન, મન અને વચનથી શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળવા પૂરતું લક્ષ રાખ્યા કરવું, માતાપિતાના શુભ હેતુવાળા સ્વયોગથી ગર્ભાધાન રહે છે, તેથી તેઓ તે વખતે જેવો વિચાર સેવતા હોય છે તેની અસર ગર્ભ ઉપર થવા પામે છે અને ત્યારપછી પણ માતાદિક જેવા આચાર વિચારાદિક સેવે છે, તેની અસર પણ બહુધા ગર્ભ ઉપર થવા પામે છે આવા શુભ હેતુથી જ ત્રિશલાદેવીએ પોતાના ઉત્તમ ગર્ભની રક્ષા નિમિત્તે જે જે શુભ ઉપાયો સેવ્યા હતા તે સઘળી માતાઓએ અવશ્ય લક્ષમા લેવા

અને આદરવા ઉત્સુક થવું જોઈએ. ઉત્તમ ગર્ભના પ્રભાવથી માતાને જે કોઈ ગુણ મનોગ્ય થવા પામે છે, તે સઘળા ગુણ મનોરથ પૂરા કરવા એ પતિની ખાસ ફરજ છે. આવા એક અતિ અગત્યના વિષયમા બેઠરકારી કરવાથી કેટલું બધું વિપરીત પરિણામ આવે છે, તેનું જ્ઞાન પણ અજ્ઞાન પતિ પત્નીને હોતું નથી, તેથી જ કેટલીક વખત માતાઓને ગર્ભત્રાવ અથવા કમ્બાવડ થવા પામે છે, શરીરમા ચૂલ કે સજ્જકા આવવા માટે છે અને પ્રસૂતિ વખતે માતાને ભારે વ્યથા સહન કરવી પડે છે. આવા અનેક દોષથી મુક્ત થવા સ્વપર લાભ સાચવવા માટે જ્યારથી ગર્ભાધાન રહે ત્યારથી જ ગર્ભની રક્ષા નિમિત્તે માતા પિતાએ વિષયવિકાર તણને નિર્દોષ બ્રહ્મચર્ય પાળવા પૂરતું લક્ષ રાખવું એ એક અતિ અગત્યની વાત છે અને જેવા પ્રકારના ઉત્તમ લક્ષણવાળા બાળકની પ્રાપ્તિ કરવા તેઓ ઇચ્છતા હોય એવા પ્રકારના જ આચાર અને ગીતગોવાદિક ગર્ભાધાન ધરાયેલા અને ગર્ભપ્રસૂતિ પય ત તેમણે કર્યા કરવા જોઈએ, એ પણ અનેક અનુભવી જનોનું કથન લક્ષ રાખવા યોગ્ય છે. છતાં અને સહૃદય ભાઈજીને જ આ કથનનું ઉત્તમ રહસ્ય સમજા શકે ■

બ્રહ્મચર્ય સંબંધી વ્યવહારુ શિક્ષણ

ગયપણથી જ માડી બાળકોને તેમનું ભવિષ્ય સુધારવા માટે તેમના માતાપિતાદિક વડીલોએ એવા ઉત્તમ પ્રકારના આચાર વિચાર અને વચન-વ્યવહાર વડે દેવી દઈ સસ્કારિત કરવા જોઈએ કે તેમની ઉન્નતિ સધાવામા કરી મુશીબત આવે નહિ. બાળકોને બાલ્યવયમા તેમની આસપાસ જેવું તેમને જોવાનું

કે સામળવાનુ મળે છે તેમાથી તેમની ચચળ હૃદયી જોઇ કે
 કાનથી સામળીને તેઓ તેનુ જહુધા અનુકરણ કરતા રીતે છે,
 તેથી તેમને કશુ નળગુ કે નિર્માલ્ય જેવુ જોવાનુ કે સામળ
 વાનુ બનવા ન પામે એવી ખાસ સલાખ, તેમની રક્ષા કરના-
 રાઓએ રાખવી જોઇએ એટલુ જ નહિ પણ તેમના ખાન
 ખાનના નિયમે માટે પણ ઘણી જ સાવચેતી રાખવી જોઇએ
 બાળક જ્યાં સુધી સ્તનપાન કરતુ રહે ત્યાં સુધી માતાએ કોઈ
 પણ વિકારવાળા પદાર્થનુ સેવન નહિ કરતા શુદ્ધ સાત્ત્વિક
 પદાર્થનુ જ સેવન કરવુ જોઇએ અને પ્રજ્ઞાપતિનુ પણ પાલન
 કરવા પૂરતુ લક્ષ રાખવુ જોઇએ ત્યારપછી પણ બાળકેના
 આહારવિહાર સળથી તેમના વડીલોએ યોગ્ય મલાખ ખાસ
 કરીને રાખવી જ જોઇએ અને તેમને જહુ આરી સોખનમા જ
 રાખી ઉછેરવા જોઇએ પછી જ્યારે તેમને વિદ્યાભ્યાસમા જોડવા
 જેવુ વય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે સાસુ સુશીલ અને અનુભવી શિક્ષ-
 કની દેખરેખ નીચે બીજા નિર્દોષ અને માયાળુ બાળવિદ્યાર્થી-
 ઓની જોડમા કોઈ એક એવા સાસુ વિદ્યાલયમા મૂકવા જોઇએ,
 કે જ્યાં તેમને અમત સાથે અખલિત જ્ઞાન મળતુ રહે
 એ રીતે ઉત્તરોત્તર તેમને જ્ઞાનવૃદ્ધિ થયા કરે એવો ઘટિત પ્રબધ
 કરી દેવો જોઇએ તેમને વિદ્યાભ્યાસ કરતા કઢાધિ કટાળો ન
 આવે પણ તેઓ સુખચેનથી વિદ્યાભ્યાસ કર્યા કરે એવા પ્રકા-
 રનો તેમને વન-મનની કસરત જોડે જોડે મળતી રહેવી જોઇએ
 તેમનુ વય પરિપકવ થાય ત્યાં સુધીમા તેમનો વિદ્યાભ્યાસ
 લગભગ પૂરો થઈ જવો જોઇએ, એટલુ જ નહિ પણ તેમા
 તેમને ખરેખર લહેજત પડે એવા યોગ્ય ક્રમથી તેમનો વિદ્યા-
 ભ્યાસ ગોઠવવો જોઇએ સાથે સાથે નીતિના તેમજ ધર્મના

આદા તરો પણ તેમને સમજાવવા જોઈએ, જેથી તેમનું જીવન તેમને પોતાને તેમજ અન્ય જનોને પણ એક આશીર્વાદ રૂપ થઈ શકે, જ્યાં સુધી તેમનો વિદ્યાભ્યાસ ચરૂ રહે ત્યાંસુધી તેમણે શુદ્ધ પ્રજ્ઞાચર્ય પાળવું જ જોઈએ. આજકાલ પણ ઠેક ઠાક મુપ્રસિદ્ધ ગુરૂકુળોમાં એ જ નિયમને અનુસરી પુત્રને ૨૫ વરનું વય થતા સુધી અને પુત્રીને ૧૬ વર્ષનું વય થતા સુધી શુદ્ધ પ્રજ્ઞાચર્ય પાળાવવામાં આવે છે, તેથી તેઓ બહુ બક્ષિઠ, વીર્યવાન, તેજસ્વી, કાન્તિમાન, પ્રતાપી, હિમતવાન, ઉત્સાહી અને પરદુષ્ટમજન જને છે એવા મુશિક્ષિત પ્રજ્ઞાચારી સુવંશો જ ખરેખર દેશને આશીર્વાદરૂપ નીવડે છે.

(સ ક વિ)

ૐ

શુદ્ધ પ્રકરણ.

જેણે આરોગ્યના પ્રકરણો ધ્યાનપૂર્વક વાંચ્યા છે તેને મારી બિનતિ છે કે આ પ્રકરણ વિશેષ ધ્યાનથી વાંચવું અને તે ઉપર ખુબ વિચાર કરવો. બીજા પ્રકરણો હજી આવશે અને તે ઉપયોગી થઈ પડશે, એમ હું માનું છું, પણ આ વિષય ઉપર બીજા એક પ્રકરણ આના જેવું અગત્યનું નહિ હોય. મેં અગાઉ સૂચ્યું છે કે આ પ્રકરણોમાં એવી એક પણ બાબત મેં લખી નથી કે જેના વિષે મને જાતિ-અનુભવ થયો ન હોય અથવા જે હું પોતે દૃઢતાપૂર્વક ન માનતો હોઉં.

આરોગ્યની ઘણી ચાવીઓ છે અને તે બધી ચાવીઓની જરૂર છે, પણ તેની મુખ્ય ચાવી પ્રજ્ઞાચર્ય છે. સારી હવા, સારો ખેરાક, સારું પાણી વગેરેથી આરોગ્ય મેળવી

પણ જેટલો પૈસો કમાઈએ તેટલો ઉઠાવીએ તો કાંઈ બચતુ નથી, તેમજ જેટલું આરોગ્ય મેળવીએ તેટલું ઉઠાવીએ તો પાસે પુણી શી રહેવાની છે? માટે સ્ત્રી અને પુરુષ બન્નેને આરોગ્યરૂપી ધન સાચવવાને સારૂ બ્રહ્મચર્યની સપૂર્ણ જરૂર છે, એમા કોઈએ શક લાવવાનો નથી જોણે પોતાનું વીર્ય સાચવ્યું છે તે જ વીર્યવાન-બળવાન કહેવાય અને ગણાય.

બ્રહ્મચર્ય તે શું? એ સવાલ યશે પુરૂષે સ્ત્રીના લોગ ન કરવો અને સ્ત્રીએ પુરૂષનો લોગ ન કરવો, એ બ્રહ્મચર્ય છે. 'લોગ ન કરવો' એટલે એક બીજાનો વિષયની ઇચ્છાએ સ્પર્શ ન કરવો, એટલું જ નહિ પણ એ બાબત વિચાર પણ ન લાવવો. એ બાબતનું સ્વપ્ન પણ ન હોવું જોઈએ. પુરૂષે સ્ત્રીને જોઈને ઘેલા ન થવું અને સ્ત્રીએ પુરૂષને જોઈને ઘેલા ન થવું જે શુદ્ધ શક્તિ આપણને કુદરતે આપી છે તેને કબાવી, આપણા શરીરમા જ મચક કરી, તેનો ઉપયોગ આપણું આરોગ્ય વધારવામા કરવો અને તે આરોગ્ય એકલા શરીરનું નહિ પણ મનનું, છુદ્ધિનું અને યાદશક્તિનું.

હવે જરા આસપાસ કોતરે અને છે તે જોઈએ નાનાથી મોટા બધા, પુરૂષો તેમજ સ્ત્રીઓ, ઘણે બાજે આ મોહમા ડુબેલા પડ્યા છે. આપણે એવે સમયે ગાડાતુર બની જઈએ છીએ આપણી પુદ્ધિ ઠેકાણે રહેલી નથી, આપણી આખને પડદા આવી જાય છે, આપણે કામા ધ બનીએ છીએ. કામ દશામા આવી ગયેલા પુરૂષોને, સ્ત્રીઓને અને છોકરા-છોકરીઓને એ તદ્દન બાવરા જેવા જોયા છે. મારો પોતાનો અનુભવ તેથી જુદો નથી. જ્યારે જ્યારે તે દશામા હું આવેલો છું ત્યારે ત્યારે મારે લાભ હું ભૂલી ગયો છું એ વસ્તુ જ એવી છે,

આમ એક રતિભાર રતિ (સુખ)ને સારૂ આપણે એક મધુથી વિશેષ બળ એક પળમા ગુમાવી બેસીએ છીએ જ્યાં આપણે મદ ઉતરે છે ત્યારે આપણે રક હાલતમા હોઇએ છીએ બીજે દહાડે સવારમા આપણુ શરીર બાર રહે છે, આપણને ખરૂં એન રહેતુ નથી, આપણી કાયા મદ થઇ ગઇ હોય છે, આપણુ મન ઠેકાણુ વગરતુ હોય છે, તે બધુ ઠેકાણે હાવવા-રાખવા આપણે દૂધના ઠંડા પીએ છીએ, ગજવેલ ફાદીએ છીએ, ચાકુતિઓ લઇએ છીએ, વૈજોની પાસે જઇને પુષ્ટિકારક દવા માગીએ છીએ, કયા ખોરાકથી આપણે કામ વધે એ આપણે શોધ્યા કરીએ છીએ એમ દિવસો જાય છે અને જેમ જેમ વર્ષ જાય છે તેમ તેમ અગે, અછલે હીણા થઇએ છીએ અને ઘડપણમા આપણી યુદ્ધિ ગયેલી જોવામા આવે છે

ખરૂં જોતા એમ ન થવુ જોઇએ-ઘડપણમા યુદ્ધિ મદ થવાને બદલે તે જ થવી જોઇએ આ દેહે મેળવેલો અનુભવ આપણને તથા બીજાને ઉપયોગી થઇ શકે એવી આપણી સ્થિતિ રહેવી જોઇએ અને જેઓ બ્રહ્મચર્ય પાળે તેની તેવી સ્થિતિ રહે છે તેને મરણનો ભય નથી અને મનુષ્ય સમયે પણ તે ઈશ્વરને બલતો નથી તે ખેટા વલખા મારતો નથી અને ચાળા કરતો નથી તે હંમસુખે ચહેરે આ દેહને છોડી માલેકને પોતાનો હિસાબ આપવા જાય છે. આ જ પુરૂષ-આમ મટે તે જ સ્ત્રી તેઓએ જ ખરૂં આરોગ્ય જાળવ્યું એમ ગણાય

આપણે સાધારણ રીતે વિચાર કરતા નથી કે આ જગતમા મોજ-મજા, અદેખાડ, મોટાઈ આડળર, ગુસ્સો, અધીરાઈ, ઝેર વગેરેનું મૂળ આપણે બ્રહ્મચર્યનો ભંગ કરીએ છીએ તે છે આપણું મન આપણે હાથ ન રહે અને આપણે દર રોજ એક કે વધારે વખત એક જાળક કરતા પણ બેઠ બની જઈએ, તો પછી જાણ્યે કે અજાણ્યે કયા ગુન્હા નહી કરીએ કયું ઘોર કર્મ કરતા અટકીશું ?

પણ આપણે બ્રહ્મચર્ય પાળનારાને કેણું જુએ છે ? એવું બ્રહ્મચર્ય જો બધા પાળે તો દુનિયાનું સત્યાનાશ વળે આમા ધર્મચર્યા આવી જવાનો મહત્ત્વ છે, એટલે તેટલો ભાગ છોડી માત્ર દુન્યવી વિચાર જ કરીશું મારા વિચાર પ્રમાણે આ જાને સવાલનું મૂળ આપણી બીક અને કાયરતા છે આપણે બ્રહ્મચર્ય પાળવા માગતા નથી એટલે તેમાથી નીકળી જવાનું બહાનું શોધીએ છીએ બ્રહ્મચર્ય પાળનારા આ દુનિયામા ઘણાં પડ્યા છે, પણ તેને શોધતા તુરતજ મળતા હોય તો તેનું મૂલ પણ શું હોય ? હીરાને મેળવતા પૃથ્વીના આતર-દામા હંજરો મનુરોને ગોધાઈ રહેવું પડે છે અને ત્યારપછી પણ પર્વત જેટલી કઠકરીઓમાથી એક મૂરી જેટલા હીરા હાથ આવે છે, ત્યારે બ્રહ્મચર્ય પાળનારા હીરાને શોધવાને સાફ ટેટલો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, તે સૌએ ત્રિરાશિ જાધીને જવાબ શોધી કહાડવો બ્રહ્મચર્ય પાળતા પૃથ્વીનું નિકેદન વળી જાય, તેની સાથે આપણને સબધ જ કયા છે ? આપણે કંઈ ઇશ્વર નથી જેણે પૃથ્વી બનાવી છે તે પોતાનું સભાળી લેશે ? બીજાઓ

૧ આ અથવા આને લગતા જે વિચારો છે તેને જોનશાસ્ત્ર સમત નથી

પાળે 'કે નહિ' એ સેવાઈ આપણને કરવાનો જ ન હોય
આપણે વેપાર, વકીલાત વગેરે પ્રધાન પડતા વિચારતા નથી
કે બધા વકીલ કે વેપારી થાય તો શુ થાય ? છેવટમાં જે
પ્રહાર્ય પાળશે તે પુરુષ અથવા સ્ત્રીને-કાળે કરીને બન્નેને
સંપાદોને જવાબ મળી આવશે-એટલે કે તેના જેવા બીજા
તેને મળી રહેશે અને બધા પ્રહાર્ય પાળે તો પૃથ્વીનું શુ
થાય તે પણ તે ધોળા દિવસ જેવું જોઈ શકશે

ઉપરની વિચારો જે બળી માણસો કેમ અમલમાં મૂકી
શકે ? પરણેલા શુ કરે ? જેને છાકસ છે તે શુ કરે ? જેનાથી
કામને વશ ન જ રાખી શકાય તે શુ કરે ? આપણે સરસમાં
સરસ શુ છે તે જોયું તે નમુનો આપણી પાસે રાખીએ તો
પછી તેની તેવી જ કે ઉતરતી નકલ કરી શકીએ બાળક પાસે
અધુર લખાવીએ ત્યારે સારામાં સારા અક્ષરનો નમુનો તેની પાસે
મૂકીશું તો બાળક તે ઉપરથી પેતાની શક્તિ પ્રમાણે પૂરી કે
અધુરી નકલ કરશે, તેમજ આપણે અખડ પ્રહાર્યનો નમુનો
આપણી સારે રાખી-તેની નકલ કરવા મથી શકીએ તેમ છીએ
પરંપરા એટલે શુ ? કુદરતી કાયદો તો એ છે કે બધારે સ્ત્રી-
પુરુષને પ્રભાવી ઇચ્છા થાય ત્યારે જ તેઓ પ્રહાર્યને તોડે આમ
વિચારપૂર્વક કોઈ જોડું વર્ષે કે ચાર-પાંચ વર્ષે એક વેળા
પ્રહાર્ય તોડે તો તે વદન ગાડા નહિ બને અને તેઓની પાસે
પુછી કીક એકઠી રહી શકશે ભાગ્યે જ એવા સ્ત્રી-
પુરુષ આપણા જેવામાં આવશે કે જેઓ માત્ર પ્રભાવી ઉત્પ-
તિને ખાતર જ કામલોગ કરતા હોય બાકી હબરે માણસો
તો કામલોગ માગે છે-ઈચ્છે છે અને કરે, તેનું પરિણામ
જે આવે છે કે તેઓની ઇચ્છા વિરુદ્ધ પ્રભાવી ઉત્પ-
તિ

જઈએ છીએ કે સામેનાનો વિચાર જ કરતા નથી આમા સ્ત્રી કરતા પુરુષ વધારે ગુન્હેગાર છે પોતાના ગાડપણમા સ્ત્રીની નખળાઈનો અને પ્રભનો ભાર ઉપાડવાની-તેને ઉછેરવાની તેનામા તાકાદ છે કે નહિ તેનો તેને જ્યાલ પણ રહેતો નથી, પશ્ચિમના લોકોએ તો આ બાબતમા હલ જ જોળગી છે તેઓ પોતાના ભોગ ભોગવવાને ખાતર ને પ્રભ ઉત્પન્ન થાય તેનો બોલે દૂર રાખવા ખાતર અનેક ઉપચારો વાપરે છે તે ઉપચારો ઉપર પુસ્તકો લખાયા છે અને વિષય ભોગવવા છતા પ્રભ ઉત્પન્ન ન થાય એવું બતાવન રા ધર્માર્થીઓ ત્યા પડ્યા છે । આપણે આવા પાપમાથી હંજુ તો મુક્ત છીએ, પણ આપણી સ્ત્રીઓ ઉપર બોલે લાલતા આપણે ઘડીભર વિચાર કરતા નથી અને આપણી પ્રભ નબળી, વીર્યહીન, બાયલી અને યુદ્ધિહીન થાય તેની દરકાર પણ રાખતા નથી જ્યારે જ્યારે પ્રભ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે આપણે ઇન્ધરનો પાક માનીએ છીએ, એ આપણી ઠગાળ કથા લાકવાનો એક રસ્તો છે નબળી, પાગળી, વિધવી, નમાલી પ્રભ આપણને થાય એને આપણે ઇન્ધરી-કોપ કેમ માનીએ ? બાર વર્ષના બાળકને પ્રભ થાય એમા આપણે શુ સુખ માનવાનું હોય ? તેમા ઉત્ભવ ચો ઉજવવો હોય ? બાર વર્ષની બાળા માતા થાય એને મહાકોપ કેમ ન માનવો ? તુરત વાવેલા ગાડમા ફળ થાય તો તે નબળું હોય છે એમ આપણે જાણીએ છીએ, તે ગાડને ફળ ન બાહે એવા આપણે ઇલાજ લઈએ છીએ, છતા બાળક સીને બાળક વરથી પ્રભ ઉત્પન્ન થાય અને આપણે ઉભાણી કરીએ એ તો લીંત ભૂલવા જેવું થયું હિંદુસ્તાનમા કે કુનિયામાં નમાલ

માણસો ડીડીની પેઠે ઉભરાય તેથી હિંદુસ્તાનનો કે દુનિયાનો
 શો ઉદ્ધર થઈ શકે ? પણ આપણા કરતા સારા હિંદુ કે જ્યારે
 તેઓને પ્રજા ઉત્પન્ન કરવાની હોય ત્યારે જ નર-માનો મેળાપ
 આપણે કરાવીએ છીએ મેળાપ પછી તેને ગર્ભકાળ તથા
 જ મ પછી બચ્ચુ ધાવણ છોડી મોટું ચાય ત્યાં સુધીનો કાળ
 તદ્દન પવિત્ર ગણવો જોઈએ, અને પુરૂષે તથા સ્ત્રીએ તે કાળ
 ફરમિયાન તો બ્રહ્મચર્ય જ પાળવું જોઈએ તેને બદલે આપણે
 ધડીભર પણ વિચાર કર્યા વિના આપણું કાર્ય કર્યું જ જઈએ
 છીએ । આવા રોગી મન આપણા છે, એનું નામ અસાધ્ય
 રોગ એ રોગ આપણને મોતની સુવાકાત કરાવે છે અને
 મોત થતું નથી ત્યાંસુધી આપણે ઘેલા માણસની પેઠે ભ્રમ્યા
 કરીએ છીએ પરંતુ ના ત્રી-પુરુષોની ખાસ ફરજ છે કે તેઓએ
 પોતાના વવાઈનો ખોટો અર્થ નહિ કરતા શુદ્ધ અર્થ કરી
 જ્યારે ખરેખર પ્રજા ન હોય ત્યારે વારસ ઇન્છીને જ પોતે
 ભેગા થવું

આપણી હયામણી હયામા આમ કરવું બહુ મુશ્કેલ છે
 આપણો ખોરાક, આપણી રહેણી, આપણી વાતો, આપણી
 આસપાસના દેખાવો એ બધા આપણી વિષયવામના બાંધી
 કરનારા છે વળી અપ્રીયની પેઠે વિષયનો આપણને અમલ
 થઈએ હોય છે, તેવી સ્થિતિમા આપણે વિચાર કરી પાછા
 હટીએ એ કેમ બને ? પણ જે બનવું જોઈએ તેને વિષે કેમ
 બને ? એવી ચકા ઉઠાવનારને સાફ આ લખાણમા જવાબ
 નથી જેઓ વિચાર કરી કરવું જોઈએ, તે કરવાનો પ્રયત્ન
 કરવા તૈયાર હોય તેને સાફ આ લખાણ છે જેઓ પોતાની
 સ્થિતિમા સંતોષ માની બેઠા છે તેને આવું વાચતા

કટાણે આવશે, પણ જેઓ પોતાની કળાવદ્ધતા જોઈ શક્યા છે ને તેથી કંઈક ભાગે કટાણ્યા છે તેને મદદ કરવાનો આ લખાણનો હેતુ છે

ઉપરના લખાણ ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે જેઓ પરણ્યા નથી તેઓએ આવા કંઈક કાળમા પરણવું જ ન જોઈએ અને જો પરણ્યા વિના ન જ ચાલે તો જેમ અને તેમ મોટું પરણવું જોઈએ પચીસ કે ત્રીસ વર્ષ સુધી ન પરણવાના જુનાન પુરોષોએ ‘પણ’ લેવા ઘટે છે. આવું કંઈવાંથી આરોગ્ય મળવા ઉપરાંત જે જીજ્ઞાસુ હોય તેને તેનો વિચાર આ રીતે આપણે કરી શકતા થી, પણ સૌ કોઈ પોતાની મેળે તે ફાયદા નીપજાવી શકશે

જે માણસો આ લખાણ વાંચે તેને એટલું કહેવું ઘટે છે કે તેમના છોકરાને બચપણમાંથી જ વિવાહ કે સગાઈ કરી વેચી આપે છે તેથી તેઓ ઘાતપી બને છે, તેમા પોતાના બચ્ચાનો સ્વાર્થ તપાસવાને બદલે પોતાનો અધસ્વાર્થ તપાસે છે પોતાને મોટા થવું છે, પોતાની નાતજમાતમા નામ મેળવવું છે, છોકરાના વિવાહ કરી તમામો જોડો કે છોકરાનું હિત જુએ તો તો તેનો અભ્યાસ તપાસે, તેનું જતન કરે, તેને શરીર ડેજવણી આપે આ જમાનામા બાળક છોકરાને પરણાવી ઘરમસારી ખર્ચપટ ॥ જવાબદારીમા મૂકી દેવા એથી તેઓનું બીજું કંઈ મોટું અહિત હોઈ શકે ?

છેતરમા જે સ્ત્રી કે પુરુષ એક વખત પરણ્યા છે તેમા મોતથી વિશેષ થાય ત્યારે તો તેઓએ વૈધવ્ય પાળવું એ આરોગ્યનો ફાયદો છે કેટલાક ડોક્ટરોએ એવો અભિપ્રાય આપ્યો છે કે જુવાન પુરુષ અથવા સ્ત્રીને વીર્યપાત થવાનો

અવકાશ મળે જો જોઈએ ખીજા કેટલાક ડોક્ટરો એમ પણ
કહે છે કે કેટલેક સ્થિતિમાં વીર્યપાત કરવાની જરૂર નથી
આમ ડોક્ટરો લડી મરે છે ત્યાં આપણે ડોક્ટરોથી દોરવાઈ
આપણા વિચારને ટેકો મળ્યો એમ અમણ વિષયમાં લીન રહેવાનું
અમણ એમ ન જ ચલુ જોઈએ મારો પોતાનો અનુભવ
અને ખીજાનો જેનો અનુભવ હું જાણુ છું તે ઉપરથી હું
બેધક્ક રીતે કહી શકુ છું કે આરોગ્ય જાળવવાને માટે વિષય
સેવન કરવાની જરૂર નથી, એટલું જ નહિ પણ વિચારસેવન
કરવાથી-વીર્યપાત થવાથી આરોગ્યને ઘણી નુકસાની પહોંચે છે
ઘણા વર્ષથી બધાએની મજબૂતી-મનની ને તનની-એક વખત
તના વીર્યપાતથી પણ એટલી જતી રહે છે કે તેને પાછી મેળવતા
વખત જોઈએ છીએ, અને તેટલો વખત જતા પણ અસવ
સ્થિતિ આવી જ શકતી નથી જાગેવા કાચને સાથે મારી તેની
પાતેથી કામ બહે લો, પણ તે જાગેનો તો ગણાયે જ

વીર્યનું જતન કરવાને માટે સ્વચ્છ હવા, સ્વચ્છ પાણી,
અગાઉ જણાવ્યા પ્રમાણે સ્વચ્છ યોગક અને સ્વચ્છ વિચારની
પૂરી જરૂર છે આમ નીતાને આરોગ્યનો સાથે ઘણો નિકટ
સબંધ છે મપૂર્ણ નીતિવાન જ સપૂર્ણ આરોગ્ય મેળવી શકે
જગ્યા ત્યાંથી સવાર મમણ ઉપરનું લખતું ખૂબ વિચારી
જેઓ તે સુચના અમલમાં મૂકશે તેઓને પ્રત્યક્ષ અનુભવ
મળશે થોડી સુદૃઢ જેણે પ્રદાયક જાળવ્યું હશે તે પણ
પોતાના મનમાં વધેલું બાળ અને શરીરનું બળ, એ બન્ને
જોઈ શકશે અને એક વખત જો તેના હાથમાં પારમમજ્જિ
આવશે તો તેને જીવની માથે જતન કરી સાચવશે જરાએ
ચૂકશે તો તુરત જોઈ લેશે કે તેણે મોતી બૂન કરી છે મેં તો
પ્રદાયકના અગણિત લાભ વિચાર્યા પછી-જાણ્યા પછી

કરી છે અને તેના કડવા પરિણામ પણ જોયા છે ભલે પહેલાની મારા મનની બબ્બ-દશા, ભૂવ પછીની મારી દીન-દશા એનો મને તાદૃશ ચિતાર આવ્યા કરે છે, પણ મારી ભૂલો માથી હું એ પારસમણિની કિમત શીખ્યો છું હવે અખડ જાળવીશ કે નહિ એ જાણતો નથી ઇશ્વરની રહાયથી જાળ વવાની આશા રાખુ છું મારા મનને અને શરીરને તેથી થયેલો લાભ હું જોઈ શકું છું હું પોતે જાળપણે પરણેલો, જાળપણે અધ જનેલો, જાળપણે પ્રજા પામેલો, ઘણા વર્ષે જાગ્યો, જાગીને જોયું તો મહારાતમા પડેલો એમ લાગે છે મારી ભૂલથી અને મારા અનુભવથી જો કોઈ પણ ચેતી દેશે અને બનશે તો આ પ્રકરણ વખીને હું કૃતાર્થ થયો સમજીશ આ પણ ત્રિરાશિ બાધવા જેવી છે મારામા ઉત્સાહ ઘણો છે એમ બહુ માણસોએ કહ્યું છે અને હું માનુ છું મારે મન તો નખણુ ગણાતું નથી કટલાક તો મને હડીવો ગણે છે મારા શરીરમા અને મનમા રોગો રહેવા છે, પણ મારા પ્રમગમા આવેલાના પ્રમાણમા હું સારો રીતે આરોગ્યતાવાળો ગણાઉં છું આ દશા જો હું વીશ વર્ષ સુધી વધારે કે જોછો વિષયમા રહ્યા પછી જાગવાથી સાચવી શક્યો છું, તો એ વીશ વર્ષ પણ જાગવી શક્યો હોત તો કયા હોત ? હું પોતે સમજુ છું કે મારા ઉત્સાહનો આજે પાર જ ન હોત અને પ્રજાની સેવામા કે મારા સ્વાર્થમા હું એટલો ઉત્સાહ જતાવી શકત કે તેની ખરોબરી કરનારની કરોટી ચાત આટલો સાર મારા બાગેલા દાખલામાથી જોવી શકાય છે જેઓ અખડ બ્રહ્મચર્ય પાડી શક્યા છે તેઓનું શારીરિક, માનસિક, નૈતિક બળ જોણે જોયું હોય તે જ વિચારી શકે તેનું વર્ણન ન થઈ શકે

આ પ્રકરણ વાચનાર સમજેલ હશે કે જ્યાં પરણેલાને

પ્રહસ્યર્થ પાળવાની સલાહ આપવામાં આવી છે ત્યાં અને રડાયેલ પુરુષને વૈષ્ણવ ભોગવવાની સલાહ આપી છે ત્યાં પરણેલ કે ન પરણેલ પુરુષ યા સ્ત્રીને જીતે કયાય પણ વિષયસેવન કરવાનો અવકાશ હોય જ નહિ, પરંતુ અથવા વેશ્યા ઉપર કુદૃષ્ટિ કરવાથી શુ ઘોર પરિણામો આવે છે એ આરોગ્યના વિષયમાં વિચારી શકાય નહિ, એ ધર્મનો અને ઉચ્ચ નીતિનો વિષય છે અહીં તો માત્ર એટલું જ કહી શકાય છે કે પરસ્ત્રી અને વેશ્યાગમનથી માણસો વિસ્ફોટક આદિ નામ ન લેવા યોગ્ય નીચે દર્શાવી પીડાતા અને સડતા ભોવામાં આવે છે કુદરત એવી કયા કરે છે કે તેવા સ્ત્રી-પુરુષોને તુરંતજ ઘા પાડે છે, તેમ છતાં તેઓ સૂતેલા રહે છે અને પોતાના દર્દોને માફ દવા શોધવા ડોક્ટરોને ત્યાં ભટકયા કરે છે । જ્યાં પરસ્ત્રીગમન ન હોય ત્યાં પચાસ ટકા વૈદ્યો અને ડોક્ટરો નકામાં થઈ પડે એ દર્દોએ માણુઅભાતને એવી ભીડી છે કે વિચારશીલ ડોક્ટરો જણાવે છે કે તેઓની શોધો છતાં પણ જે પરસ્ત્રીગમનનો સંકોચાદ્યા કરશે તો પ્રભાઓનો ઝપાટાએર અત આવશે. એથી ઘણા રાગોની દવાઓ એવી ઝેરી છે કે જે તે રાગનો નાશ થયે એમ લાગે તો ખીલત ઘર કરે છે અને તે પેઢી દર પેઢી ઉતરે છે

હવે પરણેલાને પ્રહસ્યર્થ પાળવાનો ઉપાય બતાવી આધાર્ય કરતા હજારો પ્રકરણ બંધ કરીને ખોરાક, હવા અને પાણીના નિયમો જાળવવાથી પરણેલા માણુએ પ્રહસ્યર્થ જાળવી શકે નહિ તેઓએ પોતાની સ્ત્રી સાથેની એકાત તજવી ભેદએ વિચાર કરતા દેખાશે કે સ્ત્રીની સાથે વિષય ભોગવવા સિવાય એકાતની જરૂર હોય નહિ રાત્રિએ સ્ત્રી-પુરુષે જુદી જોરડીઓમાં સૂવું ભેદએ દિવસના જાગેને સાસા ધ,

અને મારા વિચારોમા નિરતર રોકાયેલા રહેવું જોઈએ એ તાના મુવિચારને ઉત્તેજન મળે તેવા પુસ્તકો વાચવા, તેવા પુરૂષોના ચરિત્રો વિચારવા અને જોગમા તો કુખ જ રહ્યું છે એ વિચાર વારંવાર કરવો જ્યારે જ્યારે વિષયની ઇચ્છા થઈ આવે ત્યારે ત્યારે તેણે ઠંઠા પાણીથી ન્હાઈ લેવું આમ કરવાથી શરીરમા જે મહાઅગ્નિ રહ્યો છે તે બીજું અને સારૂ કપ પકડી પુરૂષ અને સ્ત્રી બંનેને ઉપકારી થઈ પડશે અને તેઓના ખરા સુખમા વધારો થશે આવું કરવું એ મુશ્કેલ છે, પણ મુશ્કેલીઓ છૂટવાને તો આપણે જન્મ્યા છીએ આશય મેળવવું હોય તેણે આ મુશ્કેલીઓ છૂટવી જ પડશે.

આરોગ્ય વિષે સામાન્ય જ્ઞાન

લંખક મં મોદનદાસ કરમચંદ ગાધી

મયમ અને બહુઅર્થ

બ્રહ્મચારના અનેક પ્રકારોથી વ્યક્તિ, કદુબ અને સમાજને પારાવાર હાનિ થાય છે જેમ જણાવી અધિકર્તા માનસ શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ એક અગત્યની વાત રજૂ કરે છે મનુષ્ય બહેને માને કે મારૂ અમુક કૃત્ય સ્વતંત્ર છે, એથી સમાજને કરી હાનિ નથી, પણ કુદરતનો નિયમ જ એવો છે કે અતિશય શુભમા શુભ અને અગત્યમા અગત્ય કૃત્યનો પડયો દરદર સુધી પહોંચે છે પોતાના કૃત્યને પાપ માનના છતાં સમાજને તેની સાથે કરી લેવાડેવા નથી એવો આશ્રય રાખનાર

માણસ પાપમા જોવો તો રીંગ. થતો જાય છે કે પોતાના કૃત્યને તે પાપ માનતો અટકે છે અને પછી તેવા પાપનો પ્રચાર કરે છે. પાપ શુભ નહેતું નથી, પણ વમળના મોજાની જેમ પાપનો પથરા આખા સમાજને વિષે પોતાના મોજા ફેલાવે છે એટલે કહેવાતું શુભ પાપકૃત્ય પણ સમાજને પારાવાર હાનિ પહોંચાડનાર થઈ પડે છે.

ત્યારે આનો ઉપાય ? કાયદો કરીને ન જ થઈ શકે. જેમ શ્રમિકર્તા સ્પષ્ટ ગ્રીતે જતાવે છે આત્મમથમ જ એક ઉપાય છે, જેમ કહીને તે કુવારાને માટે સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્યને વિષે લોકમત ઠેળવવાની પરમ આવશ્યકતા અને પોતાની વિષયેન્દ્રિય જેઓ દાળી ન શકતા હોય તેમને માટે વિવાહમા એકાદની આવશ્યકતા, તથા વિવાહ કરી અતિશય સયમથી વિષાદિત જીવન ગાળવાની આવશ્યકતા ઉપર વિસ્તીર્ણ વિવેચન કરે છે.

પણ ટેટલાક કહે છે ‘બ્રહ્મચર્ય’ એ સ્ત્રી-પુરૂષના આરોગ્યને હાનિ પહોંચાડનાર છે અને વ્યક્તિત્ત્વાત્મ્યના ઉપર હુમલો છે.’ શ્રમિકર્તા આ દલીલના સુરેચુરા કરે છે. વિષયેન્દ્રિય એ આહાર અને નિદ્રા જેવી વસ્તુ નથી કે જેના વિના માણસને ન ચાલી શકે. માણસ આદાર ન કરે તો માહો પડે, ઉઘ નહિ તોયે માહો પડે, શીંચ રાંધી રાખે તો અનેક રાગોને નોતરે, પણ વિષયેન્દ્રિયને તે સુખે રાંધી શકે છે એ ઈચ્છા રોકવાની શક્તિ જ ઇશ્વરે તેને જાગેલી છે. વિષયેન્દ્રિય સ્વાભાવિક થઈ પડી કહેવાય છે તેનું કારણ તો આજ કાલની અનેક ઉત્તેજક વસ્તુઓ છે, જેથી એ ઈચ્છા સુવાનો અને સુવનિઓમા ઉમરે પહોંચ્યા પહેલાં કૃત્રિમ રીતે જાગૃત થાય છે, પણ શ્રમિકર્તાએ

વિચાર પ્રગટ કરીને ન બેસી રહેતા અનેક મોટામોટા ઠાકત રોના જખરદસ્ત પ્રમાણે ટાકીને સિદ્ધ કર્યું છે કે આત્મ નિબ્રહ્મથી સ્વાસ્થ્યને હાનિ નથી થતી, એટલું જ નહિ પણ તે સ્વાસ્થ્યનું એક જ અમોઘ સાધન છે.

લડનની રાયલ કૉલેજના એક અધ્યાપક સર લાયોલન બીલનો એવો અભિપ્રાય છે કે શ્રેષ્ઠ પુરુષોના જીવનમાથી એ જ વસ્તુ શિખવાની મળે છે કે વિષયેચ્છા જેવી દુર્દર્શ છત્રા સ કદપબળે કરીને વશ કરી શકાય છે જ્યારે સ કદપબળે કરીને તે શકવામા આવે છે ત્યારે તેના પરિણામે શુભ જ આવે છે, પણ બ્રહ્મચર્ય એટલે મનનું બ્રહ્મચર્ય-વિચારનું બ્રહ્મચર્ય એ મોટી વાત છે.

રિખિંગ કહે છે કે ‘ ૨૫, ૩૦ અને તેના કરતા પણ વધારે વયના ઘણાંયે યુવકોને હું જાણુ છું જેમણે લવલક થતા સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું છે એવા માણસો ઘણા છે, પણ તે પોતાને વિષે હાડી પીટતા નથી અનેક વિદ્યાર્થીઓએ તો મારી આગળ ફરિયાદ કરી છે કે વિષયેચ્છાને વશ કરવી મુશ્કેલી છે એ વિષે જેટલો ભાર મૂકવો જોઈએ તેટલો મેં નથી મૂક્યો.’

‘લગ્ન પહેલાં બ્રહ્મચર્ય શક્ય છે અને આવશ્યક છે,’ એમ ડા. એકટન કહે છે અને ઈંગ્લાંડનો રાજવૈદ્ય પેગેટ કહે છે કે-‘બ્રહ્મચર્યથી જેમ આત્માને હાનિ નથી થતી તેમ શરીરને પણ નથી થતી સયમના જેવો સદાચારનો એકે નિયમ નથી.’

બીજો એક હકતર કહે છે કે-‘બ્રહ્મચર્યમા ક્યાંયે હાનિ રહેતી છે એ વિચાર જ કેટલો જમભરેલો છે ! એ જમને તોડવાને માટે જેટલો પ્રયત્ન થાય તેટલો જોણો, કારણ કેટલાક માણાપો પણ એવું માનતા લાગે છે બ્રહ્મચર્ય તો યુવાનોના શરીર, ચિત્ત, આત્માનું કવચ છે.’

સર એ હું કલાકે કહે છે કે-‘સ ચમથી શક્તિ વધે છે, જ્ઞાનયત્ન તેજ થાય છે સ્વેચ્છાચાર મનને નબળું પાડે છે, પ્રમાદને પોષે છે, અધ પાતનો રસ્તો મોકળો કરે છે અને પેળી પર પેલી સુધી રાગનો વારસો ફેલાવે છે ’

‘ પ્રેમનું શરીરશાસ્ત્ર ’ નામના એક પુસ્તકમાં એક જાણ લખે છે કે-‘પ્રજ્ઞાચર્યથી ઠાંઈ રાગ ચયાનો એક પણ જાણે મને ઠાંઈ બતાવે તો ખરો ! ’

બર્નનો માનસરાગશાસ્ત્રનો અધ્યાયકે હા હુબોય આમલ-પૂર્વક લખે છે કે-‘ માનસિક રાગવાળા ઘણાખરા વિષયી જીવન જાળનારાઓ જ છે એમ જણાયું છે ’

પ્રો ફેર્નિંયર કહે છે કે-‘ પ્રજ્ઞાચર્યથી આરોગ્યને હાનિ થાય છે એમ કહેનારાઓએ શરમાવું જોઈએ દાકતર વરીકે હું પણ કહું છું કે એ વાતમાં રજમાત્ર વજૂહ નથી વળી ૨૧ વર્ષની ઉંમર પહેલાં વિષયશક્તિ આવતી જ નથી વિષયેચ્છા પણ ન જ ભગૃત થવી જોઈએ જો કૃત્રિમ ઉત્તેજન ન થતું હોય તો અકાળ વિષયેચ્છા એ અપૂરી અને ઉઘી વાલીમનું પરિણામ છે ’

આટલા પ્રમાણે ઉપરાત અથકર્તા સને ૧૯૦૨ માં મળેલી જગતના મોટામોટા દાકતરો અને લોક રોગચિકિત્સકોની ઢોઝે-સનો એક ઠરાવ ટાકે છે કે-‘ યુવાનોને શિખવવું જોઈએ કે પ્રજ્ઞાચર્ય અને સ ચમ જ્ઞાનિકર્તા નથી, એટલું જ નહિ પણ વૈદક અને આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ પરમ આવશ્યક છે ’

અથકર્તા આખા વિષયનો આ પ્રમાણે ઉપસહાર કરે છે “ આજો દેસ પૂરેપૂરો સાંભળીને સમાજશાસ્ત્રીઓ અને નીતિશાસ્ત્રીઓએ પોકારી પોકારીને પોતાનો ચૂકાદો

કર્યો છે ' વિષયેચ્છા એ આહાર અને નિદ્રા જેવી વસ્તુ નથી કે જેની અમુક પ્રમાણમા તૃપ્તિ થવી જ જોઈએ કેટલાક અસાધારણ દાખવાઓ બાદ કરતા, ભાગે કઠિનતા કે દુષ્કર વિના સ્ત્રી-પુરુષને બ્રહ્મચર્ય પાળવું સુવશ છે સામાન્ય બાધાના માણસને બ્રહ્મચર્ય અને આત્મનિબ્રહ્મની કશો જ રોગ થવાની ધારતી નથી અને ઘણાખરા ભયકર રોગોની ઉત્પત્તિ સ્વભાવ-દેહમાથી જ છે વધારે પડતી પુષ્ટિનો માર્ગ કુદરતે સ્વાભાવિક રુખનન અને જોડશનદ્વારા પણ કરી જ રાખેલો છે '

“સસારમા બ્રહ્મચારીઓ જોશુ તો તેઓ બીજા કોઈના કરતા ચારિત્રમા ઓછા બગવાન, સકલપબળમા ઓછા સમર્થ અને શરીરબળમા જરાયે ઊંચરતા નથી લગ્ન પડી વિવાહિત જીવનની જવાબદારી પણ તેઓ બીજા કરતા ઓછી નથી અદા કરી શકતા આમ જે વૃત્તિ સહજ રોગી શકાય છે તેની તૃપ્તિ નથી આવશ્યક કે નથી સ્વાભાવિક ' ઉંમરે આવેલા યુવાનને તો પોતાના બગનો જેટલો સમજાય તેટલો મારો તેનામા એ ઉંમરે રોગને રોકવાની ઓછી શક્તિ હોય છે

મરણનું પ્રમાણ પણ એ ઉંમરે વધારે હોય છે એ વિકાસ કાળમા કુદરતને પણ યુવાનના શરીર અને મન ધડતા મહેનત પડે છે એ કઠણ સમયમા બધી જ અતિશયતા ખોટી, પણ ખાસ કરીને વિષયેચ્છાની અકાળે ઉત્તેજના તો હાનિકારક જ છે ”

આજીવન પ્રદાયર્થ

પ્રદાયર્થ અને સયમનો મહિમા અથર્કતાએ બતાવ્યો હતો એ અવિવાહિત કાળનું પ્રદાયર્થ જ નહિ પણ આજીવન પ્રદાયર્થ કેટલું શક્ય છે અને કેટલું મહત્વનું છે તેનો એક પ્રકરણમાં ચર્ચા કરે છે આ રહ્યું એમનું વિધાન

‘વિવિધાસત્વમાથી સુકિત આપનારા આજીવન પ્રદાયર્થ પાળનારા વીરોમાં એવા યુવક યુવતીઓ પડ્યા છે કે જેઓ કોઈ જીવનકાર્યનો નિશ્ચય કરી લઈ તેને વરે છે અને ખીનું લગ્ન કરવાની ના પાડે છે કોઈએ પોતાના માતૃપિતાની એવા એ કર્તવ્ય મા યુ હોય છે, તો કોઈએ પોતાના નમાયા ભાઈમા કુળોના માતૃપિતાનું સ્થાન લેવાનો નિશ્ચય કર્યો હોય છે કોઈ કળા અને વિજ્ઞાનને પોતાનું જીવન અર્પણ કરીને બેઠો હોય છે, તો કોઈ પીડિત અને રોગીઓની સેવાને અથવા શિક્ષણ-કાર્યને વરસો હોય છે આ નિશ્ચયના પાલનમાં કોઈને પોતાના વિકાસની સાથે બારે યુદ્ધ ખેડવા પડ્યા હોય છે, તો કોઈનો રસ્તો કુદરતે સાફ રાખ્યો હોય છે ગમે તેમ હોય, સા પોતપોતાના મન સાથે અથવા ધર્મરત્ની આગળ પ્રતિજ્ઞા કરી લે છે કે જે ધ્યેયને વર્ષો તે વર્ષો, ખીન લગ્નનો વિચાર એ વ્યભિચાર છે માઈકેલ એન્જેલોને કોઈએ વિવાહ કરવાની સૂચના કરી, ત્યારે તેણે કહ્યું ચિત્રકળા મારી એવી સહચરી છે કે તે કોઈ સપત્ની સાખી નથી થકતી ’

અથર્કતાના આ અભિપ્રાયને હું વિવિધવિવિધ વ્યવસાય વાળા યુરોપિયન મિત્રોના અનુભવથી અનુમોદન આપી

હું જોવા ઘણાંજો મિત્રો આજીવન પ્રહ્લ્યાચ પાળનારા જોયા છે માત્ર હિંદુસ્તાનમાં જ બાળક જન્મ્યું ત્યારથી આપણે તેના વિવાહની વાતો કરીએ છીએ માળાપને પોતાના બાળકોને પાણેલા ને પેસેટકે સુખી થયેલા જોવા સિવાય બીજો કરો વિચાર કે મનોરથ નથી હોતો આમાની પહેલી વસ્તુથી મન અને શરીર અઠાણે ક્ષીણ થઈ જાય છે, અને બીજી વસ્તુથી આગસને ઉત્તેજન મળે છે અને માણસ બીજાના શ્રમ ઉપર દવનારો ઇતરામ બની જાય છે, પ્રહ્લ્યાચ અને નિર્ધનતાનું મન લેવું તો અતિગત વ્યભી વસ્તુ છે જોમ આપણે કહીએ છીએ, તેમાં અમાધાગ્યતા આરોપીએ છીએ મહાત્માઓ અને યોગીઓ જ તે સાધી શકે જોમ કહીએ છીએ, અને જો દોઢો તો વિરલ છે જોમ કહીને સતોષ માનીએ છીએ પણ આપણને જ્ઞાન નથી હોતું કે સાચું મહાત્માપણ અને યોગ જે સમાજનું તળિયું આવી ગયેલું ॥ તે સમાજમાં હોઈ શકે જ નહિ પેલા સસલા અને કાચખાની શરતની જેમ દુગધાર અને સદાચારની શરત ચાલી રહી છે દુરાચાર સમતાની જેમ લાળી ફલાગ માટે છે, સદાચાર કાચખાની જેમ ધીમેધીમે પણ અચૂક પગલે ચાલે છે જો ન્યાયે પશ્ચિમનો વ્યભિચાર આપણી પાસે વીજળી વેગે આવી પહોંચે છે અને તેની ચિત્રવિચિત્ર મોહિનિ થી તે આપણને આજે છે અને સતત જ્ઞાન ભૂલાવે છે ઘડીઘડીએ તારો મારફત અને દરરોજ પરદેશી માલ લઈને આવતી આગબોટો મારફત આપણા ઉપર પશ્ચિમનો ઝગઝગાટ ચાલ્યોજ આવે ॥ અને તેમાં અજાણને આપણને પ્રહ્લ્યાચનું મત લેતા જાણે શરમ આવે છે અને નિર્ધનતાના મતને પાપ માની બેસવાની અણીએ પહોંચીએ છીએ, પણ પશ્ચિમ જો હિંદુસ્તાનમાં જેનું દર્શન થાય છે એવી

જ પશ્ચિમ નથી જેમ દક્ષિણ આફ્રિકાના ગોરા ત્યાં વસેલા
હિંદીઓને જોઈને આપણુ જોડુ માપ કાઢે છે, તેમ પશ્ચિમના
જે માણસો અને માત્ર અહીં રાજરાજ આવ્યે જાય છે તેથી
પશ્ચિમનુ માપ કાઢશુ તો તેને અન્યાય કરશુ જે તેના પ્રામક
ભાઈની પાર જઈને તળિયે જઈ જશે તો તેને જણાયે કે પશ્ચિ
મમા પવિત્રતા અને વીર્યનો નાનકડો પણ અખૂટ જોડ પડ્યો
છે યુરોપના બળતા રણુમા કયાક કયાક લીલાછમ સ્થાનો જોવામા
આવે છે, જ્યાંથી જેને જોઈએ તેને પરમ સ્વચ્છ લવનોદક
અમૃત-પીવાતુ મળે ॥ સેકડો સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો કશા
કેવ વગાડ્યા વિના નમ્રપણે ઠેવળ ઠેાંધક સ્વજનની અથવા
દેશની સેવાને અર્થે આજન્મ પ્રદાયય અને નિર્ધનતાની પ્રતિજ્ઞા
લે છે ધર્મને જાણે વ્યવહારની સાથે કરી લેવાડેવા ન હોય
અને હિમાલયના જંગલોમા કે કોઈ અગમ્ય શુદ્ધમા એઠેલા
કોઈ જોગી માટે જ તેનુ પાલન રાખવામા આવ્યું હોય એવી
રીતે આપણે ઘણીવાર ધર્મીવરે ત્રણપ કરીએ છીએ જે
ધર્મને વ્યવહારની સાથે કરી લેવાડેવા નથી, જે ધર્મની
વ્યવહાર ઉપર અસર પડતી નથી તે ધર્મ ધૂમાડાના બાથકા
જેવો છે જે યુવાનો અને યુવતીઓ માટે ‘ ચગ ઇંડિયા ’
અને ‘ નવલવન ’ ફર આઠ દહાડે લખાય છે તેઓ સમજે કે
તેમણે પોતાની આસપાસનું વાતાવરણ શુદ્ધ કરવું હોય અને
પોતાની નબળાઈ દૂર કરવી હોય - તો પ્રદાયય પાળવું જો
તેમનું કર્તવ્ય છે અને તેઓ ધારે છે તેટલું કઠીન નથી
પણ પાછા આપણે યકર્તાને સાબળીએ “ ઘણાંજે સખ
કરવું જ જોઈએ એવો નિયમ રોય જોમ માની લઈએ તો પણ
બધા જ પરણી શકે અથવા પરણવું જોઈએ જોમ તો, નથી-જ
અગાઉ ઠેવાડેવા માણસો પ્રદાયયારીલવન માળે

જોઈ ગયા તે ઉપરાત ઠેટવા જોવા છે જેમને પ્રદાયર્થ ન છૂટે પાળવું પડે છે (૧) ધધાના અથવા ગરીબીના કારણે જેમને ફરજિયાત લગ્ન મુનતવી રાખવું પડે છે, (૨) જેનામાં પોતાને ચોખ્ખ વર અથવા વધુ મળતી નથી અને (૩) જેને એવી જોડો અથવા રોજો હોય કે જે સત્તાનમાં પણ ઉતરવાનો લાયક હોય છે ઉત્તમ કાર્ય અથવા ધ્યેયને માટે પ્રદાયર્થ પાળનારા સશક્ત અને સસાધન સ્ત્રી-પુરૂષોના પ્રદાયર્થમતથી આવા ન છૂટે પ્રદાયર્થ પાળનારા માણસોને ઉત્સાહ અને આશા મળશે પેલા મતીઓ તો પ્રદાયર્થારીજીવનને અપૂર્ણ જીવન નહિ પણ પૂર્ણ જીવન, જોછા આનંદનું નહિ પણ પરમાનંદનું જીવન માને છે તેમના જીવન કુવારા અને વિવાહિત બંનેને હીવાદાહીરૂપ છે”

દૈકટર નામક શિક્ષણશાસ્ત્રીનો અભિપ્રાય ટાકતા પ્રદાયર્થ કહે છે કે “પ્રદાયર્થારીજીવન અનેક વિકાસો અને પશુવૃત્તિઓ ઉપર ભારે અકુશરૂપ થઈ પડે છે વિવાહિત જીવન પણ એક કલ્પ સમાન છે સ્ત્રી-પુરૂષ એકબીજાને પેતાના વિષયના સાધન માનવાને બદલે સ્વતંત્ર મુખત આત્માઓ માનતા થાય છે પ્રદાયર્થની મળકે કરનાર સમજતા નથી કે તેમની મળકથી તો બ્યભિચાર અથવા અનેકપત્નીત્વ ફલિત થાય છે જે વિષયેજાને તૃપ્ત કર્યા જ કરવી જોઈએ એમ સ્વીકારી લઈએ તો વિવાહિતે પણ શા સારું શિયળ જાળવવું ? ઘણા વિવાહિત જોડામાં એક એવું અશક્ત હોય છે કે તેને લીધે પણ બંનેને પ્રદાયર્થ આવશ્યક થઈ પડે. પ્રદાયર્થનો મહત્ત્વ જોઈએ અથવા સ્વીકારશું તેટલે અથવા એક પત્નીમતના આદર્શને આપણે ચકાવશું”

પ્રશ્નચર્ચા.

આ વિષય ઉપર લખવું સહેલું નથી, પણ મારો પોતાનો અનુભવ એટલો વિશાળ છે કે તેમાના થોડા બિંદુ વાચનારને આપવાની ઇચ્છા રહ્યા કરે છે મારી પાસે આવેલા કેટલાક પત્રે એ તે ઇચ્છામા વધારો કર્યો છે

એક બાઈ પૂછે છે—‘ પ્રશ્નચર્ચા’ એટલે શું ? તેનું સંપૂર્ણ પાલન શું શક્ય છે ? જો શક્ય હોય તો તમે કેવું પાલન કરો છો ? ’

પ્રશ્નચર્ચાનો પૂરો ને જરોજર અર્થ પ્રશ્નની શોધ પ્રશ્ન સૌમ્ય વસે છે એટલે તે શોધ અતર્હ્યાન ને તેથી નીપજતા અતર્હ્યાનથી થાય એ અતર્હ્યાન ઇદ્રિયોના સંપૂર્ણ સયમ વિના અશક્ય છે, તેથી સર્વ ઇદ્રિયોનો મનથી, વાચાથી ને કાયાથી સર્વશેત્રે ‘સર્વકાળે સયમ તે પ્રશ્નચર્ચા’

આવા પ્રશ્નચર્ચાનું સંપૂર્ણ પાલન કરનાર સ્ત્રી કે પુરુષ કેવળ નિર્ધિકારી હોય, તેથી એવા સ્ત્રી-પુરુષ ઇશ્વરની સમીપ વસે છે, તે ઇશ્વર જેવા ■

આવા પ્રશ્નચર્ચાનું મન, વાચા ને કાયાથી અખડિત પાલન શક્ય છે એ વિષે મને શંકા નથી મને કહેતા દિલ-મીરીયાય છે કે એવી સંપૂર્ણ પ્રશ્નચર્ચાની દયાને હું પહોંચ્યો નથી પહોંચવાને મારો પ્રયત્ન પ્રતિજ્ઞા વ્યાધ્યા જ કરે છે આ જ દેહે એ રિથિતિને પહોંચવાની આશા મેં છોડી દીધી નથી. કાયા ઉપર મેં કાળૂ મેળવ્યો, જાગૃત અવસ્થામા હું સુપાત્ર રહી શકું છું. વાચાનો સયમ ઠીક પાળતા ગ્રીષ્મો

હુ વિચાર ઉપર મારે હજી બહુ કાળુ મેળવવાનો ખાકી છે જે વખતે જેના વિચાર કરવા હોય તે વખતે તે જ વિચાર આવવાને બદલે બીજા પણ આવે ॥ તેથી વિચારો વચ્ચે દ્વંદ્વ થાડ્યા જ કરે છે

છતાં જાગૃત અવસ્થામાં હું વિચારોને ઝેઠખીજા સાથે અથડાતા રોકી શકું છું મેલા વિચારો તો ન જ આવે એવી રચિતિ ગણી શકાય, પણ નિદ્રાવસ્થામાં વિચાર ઉપર મારે કાળુ ઝોઠો ॥ નિદ્રામાં અનેક પ્રકારના વિચારો આવે, ન ખારેલા સ્વપ્ન પણ આવે, ઠાંઈ વેળા આ જ દેહે કંદેલી વસ્તુ-ઓની વાસના પણ જાગે તે વિચાર જ્યારે મેલા હોય ત્યારે સ્વપ્નદોષ પણ થાય આ રચિતિ વિકારી જીવનને જ હોઈ શકે

મારા વિચારના વિકારો ક્ષીણ રૂતા જાય છે, પણ નાશ નથી પામ્યા જે હું વિચાર ઉપર સામ્રાજ્ય મેળવી શક્યો હોત તો છેલ્લા દશ વરસો દરમિયાન જે ત્રણ દર્દો પાસળાને વરમ, મરદો, ને ‘ એપેન્ડિક્સ ’ વરમ મને થયા તે ન જ થાત હું માનું છું કે નિરોગી આત્માનું શરીર પણ નિરોગી હોય એટલે જેમ જેમ આત્મા નિરોગી—નિર્વિકારી થતો જાય તેમ તેમ શરીર પણ નિરોગી થતું જાય આનો અર્થ એવો નથી કે નિરોગી શરીર એટલે બળવાન શરીર બળવાન આત્મા ક્ષીણ શરીરમાં જ વસે ॥ જેમ આત્મબળ વધે તેમ શરીરક્ષીણતા વધે સંપૂર્ણ રીતે નિરોગી શરીર ઘણું ક્ષીણ હોઈ શકે બળવાન શરીરમાં ઘણેભાગે રોગ તો હોય જ રોગ ન હોય તોપણ તે શરીર ચેપો વગેરેનો લોગ તુરત થાય જ્યારે સંપૂર્ણ રીતે નિરોગી શરીરને ચેપ લાગી જ ન શકે શુદ્ધ લોહીમાં એવા જ તુને દૂર રાખવાનો ગુણ હોય છે

આવી અજ્ઞાત દયા દુર્લભ તો છે જ નહિ તો હું તેને પહોંચી વળ્યો દોળ કેમકે મારો આત્મા સાક્ષી પૂરે ॥
કે એ મિતિ મેળવવાને સારૂ જે કંઈ ઉપાયો લેવા જોઈએ તે લેવામાં હું યત્ન રહું એમ નથી જોડી એક પણ બાધ વસ્તુ મને તેનાથી દૂર રાખવા સમર્થ નથી, પણ પૂવના સમ્ભાર ધોવા એ કંઈ સોને સહેલું નથી હોતું આમ વિલગ થાય છે છતાં હું મુદવ હાર્યો નથી, કેમકે નિર્વિકારી દયાની કાવના કરી શકું છું તે આખી આખી જોઈ પણ શકું છું અને જોડતી પ્રગતિ મેં કરી છે તે મને નિરાશ કરવાને બદલે આશાવાન બનાવે છે છતાં મારી આશા ફગિમૂલ થયા વિના ફેફ પડે તોયે હું મને નિષ્ફળ થયો ન માનું જોડતો વિશ્વાસ મને આ ફેફની હસ્તી વિષે છે તેટલો જ મને પુનર્જન્મ વિષે છે, હું બધું છું કે અ પ પ્રયત્ન પણ ફેફટ નથી જતો

આટલું આત્માનું વર્ણન કરવાનું કારણ જોડતું જ કે જોડોએ મને કાગળ લખ્યો છે તેજોને અને તેમના જેવા બીજાઓને ધીરજ રહે ને આત્મવિશ્વાસ આવે. બધાનો આત્મા એકસરખો છે બધાના આત્માની શક્તિ સરખી છે માત્ર ફેફલાની શક્તિ પ્રગટ થઈ છે, બીજાની પ્રગટ થવાની બારી છે પ્રયત્ને તેને પણ તે જ અનુભવ મળે તેમ ॥

આટલે લગી મેં વિશાળ અર્થવાળા જાદાચર્યની વાત કરી જાદાચર્યનો લૌકિક અથવા પ્રચલિત અર્થ તો જોડતો જ માનવામાં આવે છે કે વિવેચનિયનો મન, વચન, કાપાથી સપ્તમ. એ અર્થ વાસ્તવિક છે, કેમકે તેનું પાતન કરવું પણ મુશ્કેલ મનાયું ॥ સ્વાર્થોદયત્રયમ ઉપર જોડતો જ જાર

મૂકાયો, તેથી વિષયેન્દ્રિયસયમ વધારે મુશ્કેલ બન્યો છે, લગભગ અશક્ય જેવો થઈ ગયો છે. વળી રોગથી અશક્ય થઈ ગયેલા શરીરમાં હમેશા વિષયવાસના વધારે રહે છે એવો વેદોનો અનુભવ છે, તેથી પણ આ રોગગ્રસ્ત પ્રજાને બ્રહ્મચર્ય કઠિન લાગે છે.

હું ઉપર ક્ષીણ પણ નિરોગી શરીર વિષે લખી ગયો છું તેના એવો અર્થ કોઈ ન કાઢે કે શરીરબળ કોઈએ કેળવવું જ નહિ મેં તો સૂક્ષ્મતમ બ્રહ્મચર્યની વાત મારી અતિપ્રાકૃત ભાષામાં લખી છે, તેથી કદાચ ગેરસમજ થાય જેને સર્વેન્દ્રિયનો સંપૂર્ણ સયમ પાળવો છે તેણે ઉપર શરીરક્ષીણતાને વધાવ્યેજ છૂટકો છે જ્યારે શરીર ઉપર મોહ અને મમતા ક્ષીણ થાય ત્યારે શરીરબળની ઇચ્છા જ ન રહે.

પણ વિષયેન્દ્રિયને છતનાર બ્રહ્મચારીનું શરીર અતિ તેજસ્વી ને બળવાન હોવું જ ઘટે છે, આ બ્રહ્મચર્ય પણ અલૌકિક છે જેની વિષયેન્દ્રિય સ્વપ્નભાષે કદિ વિકાર ન જ પામે તે જગદ્વહનીય છે તેને સાફ જીને સયમ સહજ વસ્તુ છે એમાં શક નથી.

આ બ્રહ્મચર્યને અવલખીને એક ખીલ ભાઈ લખે છે, ‘મારી સ્થિતિ દયાબળક છે ઑફીસમાં, રસ્તામાં રાત્રે, વાચતા, કામ કરતા, ઇશ્વરનું નામ લેતા પણ તે જ વિચારો આવે છે મનના વિચારોને કેવી રીતે કાળૂમાં રાખવા ? સ્ત્રીમાત્ર તરફ માતૃભાવ કેમ પેદા થાય ? આખમાથી શુદ્ધ વાત્સલ્યના જ કિરણો કેમ નીકળે ? હૃદય વિચારો કેમ નાળૂદ થાય ? બ્રહ્મચર્ય વિષેનો તમારો લેખ મારી પાસે રાખી મૂક્યો છે, પણ આ જગ્યાએ તે ખિલકુલ ઉપયોગી નથી થતો.’

આ રિતિ હૃદયદ્રાવક છે ઘણાઓની એ રિતિ થાય છે, પણ ત્યાં સુધી મન તેવા વિચારની સાથે લડ્યા કરે ત્યાં સુધી બધા રાખવાનું કારણ નથી આખ દોષ કરતી હોય ત્યારે તેને બધા કરવી જોઈએ, કાન દોષ કરે ત્યારે તેમાં પૂજા કરવા જોઈએ આખને હંમેશા નીચી રાખીને જ ચાલવાની રીત સારી છે, તેથી તેને બીજે જોવાનો અવકાશ જ નથી મળેતો જ્યાં મેલી વાતો યતી હેય અથવા મેલું સંગીત ચાલતું હોય ત્યાંથી નાસી જવું જોઈએ. સ્વાદેન્દ્રિય ઉપર ખૂબ કાબૂ મેળવવો જોઈએ

મારો અનુભવ તો એવો છે કે જેવું સ્વાદને હત્યો નથી તે વિષયને છૂટી શકતો નથી, સ્વાદને છૂટવો બહુ કઠિન છે, પણ એ વિજયની સાથે જ બીજો વિજય મળવે છે સ્વાદ છૂટવાને સાફ એક તો એ નિયમ છે કે મસાલાઓનો સર્વથા અથવા બને તેટલો ત્યાગ કરવો અને બીજો વધારે જોરાવર નિયમ એ છે કે માત્ર શરીરપોષણને સાફ જ આપજો ખાઈએ, સ્વાદને સાફ કદિ નહિ ખાઈએ એવી ભાવના હંમેશા પોષવી આપણે હવે સ્વાદ સાફ નથી લેતા પણ શ્વાસ સાફ લઈએ છીએ તેમ પાણી તરસ મટાડવા તેમજ અન્ન કેવળ ભૂખ મટાડવા લેવાય. બચપણથી જ આપણને માળાપ એથી ઉલટી ટેવ પાડે ॥ આપણા પોષણને સાફ નહિ પણ પોતાનું વહાલ બતાવવા આપણને અનેક બાતના સ્વાદ શીખવી આપણને બગાડે છે આવા વાતાવરણની સામે આપણે ચલાવું રહ્યું છે

વિષય છૂટવાનો સુવર્ણનિયમ તો સમન્યમ અથવા એવો કોઈ મત્ર છે ક્ષાદ્યમત્ર પણ એ જ અર્થ સારે છે જેની જેવી ભાવના છે તે પ્રમાણે તેમત્ર જવે અને બચપણથી

રામનામ ગ્રીખવવામા આવેલ હોવાથી અને એનો આધાર મને મળ્યા જ કરે છે તેથી મે સૂચવ્યો છે, જે મત્ર લઈએ તેમા આપણે તક્ષીન થવુ જોઈએ, ભલે મત્ર જપતા બીજા વિચારો આવ્યા કંઈ તે છતાં શ્રદ્ધા રાખી જે મત્રનો જપ જપ્યા જ કરશે તે અતે વિજય મેળવશે એમા મને લેશ પછુ શકા નથી, એ મત્ર તેની જીવનદોરી થશે અને બધા સક-ટોમાથી તેને બચાવશે, એવા પવિત્ર મત્રોનો ઉપયોગ કોઈએ આર્થિક લાભને માફ ન જ કરવો જોઈએ, એ મત્રોનો ચમત્કાર આપણી નીતિને સુરક્ષિત કરવામા રહેલો છે અને એ અનુભવ હરેક પ્રયત્નવાનને થોડી જ સુઠતમા મળી રહેશે, હા, એટલુ યાદ રાખવુ જોઈએ કે એ મત્ર પોપટની માફક ન પડાય, તેમા આત્મા પરોવવો જોઈએ, પોપટ યત્રની જેમ એવા મત્ર પડે છે, આપણે તેને જ્ઞાનપૂર્વક પઢીએ, ન જોઈતા વિચારોનુ નિવારણ કરવાની ભાવના ધરીને અને તેમ કરવાની મત્રની શક્તિમા વિશ્વાસ રાખીને

અક્ષયર્થ વિષે.

આજકાલ અક્ષયર્થ વિષે મારી ઉપર કાગળોનો વરસાદ વરસી રહ્યો છે, તેમાથી એક પત્રમા રહેલા કેટલાક શ્લોકોનો ઉત્તર અહીં આપુ છું,

“ અક્ષયર્થ એટલે શું ? ”

અક્ષયર્થ એટલે આત્માને (અક્ષને) જોળખવાનો માર્ગ, એટલે સર્વ ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ, એટલે મુખ્યત્વે સ્ત્રી અથવા પુત્ર્યે વિષયલોગનો મનથી, વાચાથી ને કાયાથી ત્યાગ કરવો તે

“આપના આદ્ય પ્રશ્નચારીને વીર્યનો ઉપયોગ કરવો પડે કે ?”

આ મવાવ ઉત્તરો છે મારા આદ્ય પ્રશ્નચારીને વીર્યનો ઉપયોગ કરવાપણુ એટલે પ્રજોત્પત્તિ કરવાપણુ રહેતું જ નથી, આદ્ય પ્રશ્નચારી તો પ્રજાનું દુખ જોઈ તેના દુખમા જ દીન થઈ જાય છે, ને તેના દુખનિવારણમાથી તને પ્રજોત્પત્તિપ્રપચમા પડતું એ સમાન લાગે છે, જેણે સસાન્દુખતુ સપૂર્ણતાએ દર્શન કર્યું છે તેને વિકાર થયે જ નહિ તે તો વીર્યનો સંગ્રહ જ કરશે, જે પદાર્થથી પ્રજાની ઉત્પત્તિ થઈ શકે છે તે પદાર્થનો જે પુરૂષ પોતાના દેહમા સંગ્રહ કરી શકે છે, તે એવો વીર્યવાન બને છે કે તેને જગત વહે છે તે ચક્રવર્તીના કરતા પણ વધારે મત્તા લોગવે છે, જે પુરૂષ દેવગ લોગ લોગવવા ક્ષણિક વિષયસુખને જ ખાતર વીર્યનો ક્ષય થવા દે છે તે શક્તિહીન બને છે, તેના શરીર કરતા તેનું મન વધારે શક્તિહીન બને છે તે દયાને પાત્ર છે પોતાની મૂર્છામા તે ભડે સુખ માને, ભલે અનીતિને નીતિ માની પોતાને અને સમાજને છેતરે, પણ તેની સ્થિતિ તો એટલી જ હયાજનક છે એટલી એક જ્ઞાનહીન એકુત પોતાની પાસે પડેલા બીજ પોતાની રમતને ખાતર પાણીમા કે પથ્થરમા ફેંદી હાંપને પોતાની કરી મૂકે છે

, “શ્રી-પુરૂષના આકર્ષણ શું અસ્વાભાવિક છે ?”

વિષય લોગવવાને ખાતર ચતુ આકર્ષણ એટલું બધું અસ્વાભાવિક છે કે જો પ્રત્યેક પુરૂષ પ્રત્યેક સ્ત્રી પ્રત્યે ને પ્રત્યેક સ્ત્રી પ્રત્યેક પુરૂષ પ્રત્યે આકર્ષાય તો જગતનો આજે પ્રવચ થાય, શ્રી-પુરૂષ વચ્ચે સ્વાભાવિક આકર્ષણ તો જેવું ભાઈમહેન, મા-દીકરા કે બાપ-દીકરી વચ્ચે હોય તે છે એવી

મર્યાદાથી જ જગતની હસ્તી સભવી શકે છે, હું જગતમાત્રની સ્ત્રીને, મા, બહેન કે દીકરી સમજી મારો વ્યવહાર ચલાવી શકું છું, બે બધી સ્ત્રીઓના પ્રત્યે વિકારો બનુ તો ? તેઓ મારા શા હાલ કરે ? તેમના કશા પ્રયત્ન વિના મારા શા હાલ થાય ? પ્રજ્ઞોત્પત્તિ એ સ્વાભાવિક ક્રિયા છે ખરી, પણ તેની મર્યાદાઓ સ્પષ્ટ છે તે મર્યાદાનું પાલન નથી થતું તેથી સ્ત્રીજાતિ ભયભીત રહે છે, તેથી પ્રજા નામદં બને છે, તેથી વ્યાધિઓ વધે છે, તેથી પાખડ પ્રવર્તે છે, ને જગત નિરીશ્વર જેવું બની રહે છે મનુષ્ય વિષયસોગમા લપટાઇ જાય છે ત્યારે તે પોતાનું જ્ઞાન જૂની જાય છે બેભાન સ્થિતિમાં રહેલો મનુષ્ય કંઈક લખી નાખે ને છપાવે તેથી આપણે મોહાઇ તેડું અનુકરણ કરીએ તો ? પણ અત્યારે વાચનારી સમાજમાં વ્યવહાર તો આવો જ ચાલી રહ્યો છે કેટલું દીવાની આસપાસ ધૂમરી ખાધા કરે છે તે વેળા તેના ક્ષણિક સુખનો વિચાર તે નોંધે, ને આપણે તેને જ્ઞાની માની તેની નોંધ વાંચી તેનું અનુકરણ કરવા બેસીએ તો ? અરે ! હપતી વચ્ચે પણ વ્યભિચારી આઠવણ સ્વાભાવિક નથી એમ હું મારો અને મારા સાથીઓનો અનુભવ બહાર કરવા ઇચ્છું છું વિવાહનો અર્થ જ નેણે પોતાના પ્રેમને નિમજ કરી ઇશ્વરપ્રેમ અનુભવવાનો છે હપતી વચ્ચે નિર્વિકાર પ્રેમ અસંભવિત નથી મનુષ્ય પશુ નથી ઘણા પશુજ મોને અતે તે મનુષ્ય બન્યો છે તે જ દટાર રહેવા જ મેલો છે પશુતા ને પુરુષાર્થમાં એટલો ભેદ છે જેટલો જડ અને ચેતન વચ્ચે છે

“ બ્રહ્મચર્યનો સાક્ષાત્કાર કરવા સાડું કેટલું જ્ઞાન ત્યાગ આવશ્યક છે ? ”

નથી અને છે જે ચોતાના વિકારોને વશ રાખી શકે છે તેને બાદ ત્યાગની જોછી જરૂર છે જે ચોતાતા વિકારને રોકવા અસમર્થ છે તે જેમ મનુષ્ય અગ્નિથી દૂર લાગે છે તેમ જ્યાં જ્યાં વિકાર પેદા થતા જુએ ત્યાંથી સો ભેજન દૂર જાય

“પ્રદાયર્થને પચે જનારને સાડ કંઈ પગથિયા બતાવશે?”

પ્રથમ પગથિયું તેની આવશ્યકતાનું જ્ઞાન થયું તે છે, બેઠા સાડ તે વિષયના પુસ્તકોનું વાચન-મનન છે

બીજું, ધીમે ધીમે ઇદ્રિયનિગ્રહ આદરવો ઘટે પ્રદાયારી સ્થાને રોકે, જે ખાય તે ચોષણ અર્થે આખથી મલીન વસ્તુ ન જુએ આખને હમેશા શુદ્ધ વસ્તુ જોવામા જ રોકે અથવા તેને અધ કરે તેથી જ સમય સી-પુરૂષ હાલતા-ચાલતા ધરતી ભળી જોતા રહે છે ને શરીરની તુચ્છતાનું કશું ન કરે છે કાનેથી કંઈ બીભત્સ વસ્તુ સાંભળે જ નહિ નાકેથી અનેક પ્રકારની વિકાર ઉત્પન્ન કરનારી વસ્તુઓ સુધે નહિ સ્વચ્છ માટીમા જે મુગધે છે તે અત્તર-ગુલાબોમા નથી જેને ટેવ નથી તે તો એ કૃત્રિમ મુગધોથી અકળાય છે હાથપગને પણ એકે ખૂરા કામને સાડ નહિ વાપરે પ્રમગોપાત્ત ઉપવાસાદિ કરે

ત્રીજું, ચોતાનો બધો સમય સત્કાર્યમા, જગતસેવામા જ ગાળે.

ચોથું, મત્સંગ સેવે, સાગ પુસ્તકો વાંચે ને આત્મદર્શન વિના વિકારોનો સર્વથા નાશ નથી જ એમ બધી રામનામાદિ હમેશા રટી-ઇશ્વરપ્રસાદની યાચના કરે.

આમા એકે વસ્તુ એવી નથી કે જે સામાન્યમા સામાન્ય સીપુરૂષ પણ ન કરી શકે, પણ એને જ મોળ પહોંડ સમાન માને છે પ્રદાયર્થની આવશ્યકતા વિષે પૂરી શ્રદ્ધા નથી

એટલે મનુષ્ય અનેક પ્રકારના કાંકા મારે છે જેને તેની ઇચ્છા થઈ છે તેને એ વસ્તુ સાધ્ય છે એ વિષે કાંઈ ચે શકા કરવાનું કારણ નથી જમત પ્રાણીયવંશના જોછાવત્તા પાલનથી જ નસે છે એ જ સૂચવે છે કે તેની આવશ્યકતા છે ને તે સંભવિતતા છે

પવિત્ર શીત્ર—સદાચારની રક્ષા અને પુષ્ટિ
માટે મન અને ઇન્દ્રિયોને દમ-
વાની અનિવાર્ય જરૂર

ઉદ્ધત ઘોડા જેવા અણુકેળવાયેલા મન અને ઇન્દ્રિયોને મોકળા મૂછી ન દેવા પણ તેમને લગામમા રાખવા સ પૂર્ણ ચીવટ રાખવી એટલા માટે જરૂરની છે કે જો તેમને કેળના વગર સાવ મોકળા મૂછી દેવામા આવે તો તે બારે અનર્થ ઉપજાવે છે અને જો પાપનો કે પરભવનો ઠર રાખી તેમને યોગ્ય નિયમમા રાખી કેળવવામા આવે તો તે આત્માને બારે મહાચરૂપ થઈ શકે છે, તેથી તેમને કેળવી સારા ઉપયોગી કરવા ખાસ જરૂરના છે મન અને ઇન્દ્રિયોને જો પ્રથસ્ત (રૂડા) વિષયોવડે પોષવામા આવે તો તે અપ્રથસ્ત (જુડા) વિષયોથી પાછા નિવતે' ■ અને જેમ યવાથી આત્મા પાપથી મહીન થતો અટકે છે જેમ મજબુત કાટાવડે કમલોર-સડેલો-નળળો કાટો કાઢી શકાય છે તેમ પ્રથસ્ત વિષય-સેવનવડે અપ્રથસ્ત વિષય અને તેનું પાપ દૂર કરી શકાય છે, તેથી જુડા વિષયોને દૂર કરવા સારા-રૂડા વિષયોનું સેવન કરવું જરૂરનું છે

ઇન્દ્રિયો પાચ છે અને તે કાન, આંખ, જીભ, નાક અને ત્વચા તેના શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ એ અનુક્રમે

વિષયો લેખાય છે તે દરેક વિષય એ પ્રકારના છે જે વિ
અત્માને હિતરૂપ હોય તે પ્રશસ્ત અને અહિતરૂપ તે
તે અપ્રશસ્ત ગણાય છે હિતાહિતની સમજ વગર મુખ્ય
જ્ઞાતિથી જીવ માઠા વિષયોનું સેવન કરી કેવળ દુઃખ
કાય છે દરજીયા પતંગીયા, માછલા, જમરા અને હાથી
તેમા પ્રગટ દુષ્ણતરૂપ છે તે જાપડા કેવળ મુખ્ય-બુદ્ધિથી
પરિણામે દુઃખકાયક એવા શબ્દાદિક વિષયોમા એવા ત-
કદ જાય છે કે દુઃખ એક એક ઇન્દ્રિયના વિષય-પાસ
દયાદને તેમના પ્રાણુ થુએ છે, તે પછી પાચે ઇન્દ્રિયો
મન ઉપર લગાડે કાણુ રાખ્યા વગર તેમને સાવ મોકળ
મૂકે તેમના કેવા જુડા હાલ થવા પામે ? તે સમજવું મુ
છે મનુષ્યોને અથ પ્રાણી કરતા જે વિશેષ બુદ્ધિજળ પ્રા
થયેલું હોય છે તે વડે સ્વહિતાહિતનો સારી રીતે વિ
કરી, પરિણામે અહિત કરનારા વિષયોથી વિરમીને પ્ર
હિતરૂપ થનારા પ્રશસ્ત વિષયોમા જ પ્રવૃત્તિ કરવી નોંધ
રાગ, દેશ અને મોહાદિ મહા વિકારોને પેદા કરન
અને વધારનારા વિષયોથી વિગ્નવુ અને એજ વિકારોને શા
કરે એવા રૂઠા વિષયોનું સેવન કરવું મુશ્કેલ જનોને મ
હિત લેખાય, કામોન્માદને પેદા કરે અથવા વધારે એ
શબ્દાદિ વિષયોથી અજમા રહેવું અને તેને જ શમ
એવા પ્રશસ્ત વિષયોનું સેવન કરવું જરૂરનું છે પ્રસ
પાત એવા વિષયોનો કષ્ટક વિવેક કરવો નોંધએ.

અમૃતની જેમ આત્માને શીતલતા ઉપજાવે એવી મુ
સ્તવાળી સામજવાથી, પરમ શાન્તરસથી ભરેલી જિને
દેવની અથવા સતજનોની મુખ્ય-મુદ્રાનું દર્શન કરવાથી, તે

ના પવિત્ર ગુણો ગાવાથી, સુગંધી દ્રવ્યો વડે તેમની સેવા ભક્તિ કરવાથી અને તેમના ઉત્તમ અંગનો પૂજ્યભાવે સ્પર્શ કરવાથી રાગદ્વેષાદિ મલિન વિકારો જલદી દૂર થવા પામે છે. પરંતુ જો એથી વિરૂદ્ધ વર્તન કરવામા આવે છે તો તેથી એજ રાગાદિ મલિન વિકારો પુષ્ટ થવા પામે છે. આત્માને દેવયોગે પ્રાપ્ત થયેલા આ દેહરૂપ મહેવમા રહેના ઇન્દ્રિયાદિક દ્વાર-રૂપ છે, તેનો સંકુપયોગ કરવો જો આત્માનુ પ્રાપ્ત કર્તવ્ય છે. ઇન્દ્રિયોરૂપી દામીઓને વશ નહિ થતા અ યભિચારી વૃત્તિ વડે તેમને જ વશ કરી લેવી જરૂરની છે તેમને વશ કરી હગામમા રાખી—સ્વહિત કાર્યમા યોજી દેવી જોઇએ, જેથી તે ઉન્માર્ગગામી થવા પામે નહિ, પણ સન્માર્ગગામી બની, આત્માનુ કલ્યાણ સાધી આપવામા તે સદાયમૂલ બને. આત્માનુ જલદી સ્વહિત સાધી શકે આવા પવિત્ર હેતુથી પૂર્વ મહા પુરૂષપ્રણીત ઇન્દ્રિયપરાજય ચતક નામના ઉમદા મન્યનો ભાવાર્થ ભગ્યાત્માઓએ નિજ હૃદયોમા અવધારી, ઇન્દ્રિયોને પરાધીન થઇ રહેવાની પટેલી દેવને સુધારી, એમને ઉપર જણાવેલી યુક્તિવડે સ્વવશ કરી, નિજ હિત કાર્યમા યોજી નિજ માનવભવની સાક્ષ્યતા કરી લેવી જોઇએ.

(સ ક નિ)

વીર્યનાશના મુખ્ય લક્ષણો.

‘વીર્ય’ શબ્દ એ જ જીવન છે અને વીર્યનાશ એ જ મૃત્યુ છે’
—આરોગ્યશાસ્ત્ર

૧ જે કામપીડિત અને વીર્યઘન (વીર્યને નષ્ટ કરનાર) છે, તે મહાપુરુષોની આખો સપ્તર્ષિને દેખી શકતો નથી. ઠાંધ, શુદ્ધ હેમારની માફક શરમાળ બની જાય છે અને નીચું મોઢું કરી અહીં તહીં ભ્રમવા કરે છે.

૨ ઘણા આલાક અને ધૂર્ત છાકરાઓ ખોટેખોટા પોતાની છાતી બહાર કાઢીને રૂઝાબળાયાં અહીં તહીં ફર્યા કરે છે. આ પ્રમાણે છાતી બહાર કાઢવાનું કારણ પોતાના હૃદયમાં કુપાવધાનું અને પોતાને બીજાની દ્રષ્ટિએ નિર્દોષ અને સશક્ત બતાવવાનું છે અને તેથી જ તેઓ દમામળયાં છાતી કુસાવી ને ફર્યા કરે છે,

૩ જે વિષથી હેય છે તેનો આનંદમય અને ‘હસમુખો’ ચહેરા પીળો અને હાસ્ય બની જાય છે, તેની મુખકાન્તિ નિસ્તેજ બની જાય છે, તેનો પ્રમત્ત સ્વભાવ જતો રહે છે અને તેને બહારે તે ચીડિયવ, કોપી અને કઠોર સ્વભાવનો બની જાય છે.

૪ ગાલ ઉપર જે લાલશુલાળી (રતાશ) હોવી તેમજ તે ઝાખી પડતી જાય ■ અર્થાત કાળા રાંધે પડવા લાગે છે આ અત્ય ત વીર્યનાશનું નિશ્ચિત લક્ષણ છે

૫ આંખો અને ગાવની અદર ખાંડ પડવા લાગે છે અને ત્યાના હાડકાઓ બહાર આવતા જાય છે આ પણ વીર્યનાશને સૂચિત કરે છે

૬ વિષયી માણસોના વાળ એકદમ ખરી જાય છે મુઠો પીળી અને લાલ બની જાય છે સફેદ વાળ થઇ જવા એ પણ વીર્યનાશનું અષ્ટ લક્ષણ છે

૭ કોઇ પણ જાતનો રોગ ન હોવા છતાં અકાળમા જ વૃદ્ધપુરુષની મારફત કુર્ણલ અને ઢીલાદળ બની જવું અને થોડું પણ કામ કરવાથી કે થોડું પણ દોડવાથી હાંફવા માડવું અને દરેક કાર્યમાં નિરૂત્સાહ બતાવવો તે પણ વીર્યનાશ જણાવે છે

૮ ચિત્તમાં કુચિ તાઓતું વધી જવું, થોડા પણ રૂંદ લાગવાથી છાતીમાં હ્રદ ઉપરાત ધડાકા થવા લાગે અને થોડું પણ કુખ પહોંચે જેવું લાગે આ બધા કારણો વીર્યનાશને સૂચવે છે

૯ અસ્વાભાવિક જૂળ લાગવી, જૂળ હોવા છતાં અજ ઉપર રૂચિ ન થવી, નિયમસર જૂળ ન લાગવી અને શરીરમાં કબજાયાત વધી જવી-આ બધું વીર્યનાશનું જ પરિણામ છે

૧૦ નિયમસર નિદ્રા આવે નહિ શત્રે પારવાર નિદ્રા ન આવવાને કારણે ઉઠી જવાય સવારે નિયમસર ઉઠી શકાય

નહિ ઉઠતી વખતે નિદ્રાસાહ અને આલસ્ય જણાવા લાગે અને આખો બગવા લાગે આ બધા કારણો વીર્યનાશના સૂચક છે

૧૧ રાત્રે સ્વપ્નદોષ થવો એ ચિત્તવિક્રિયા (મનોવિકાર) થયાનું મુખ્ય કારણ છે

૧૨ વીર્ય પાણી જેવું પાતળું થઈ જવું અને પેશાબ કરતી વખતે વીર્યનું રખલન થવું આ પણ હસ્તમૈથુનનું મુખ્ય ચિહ્ન છે હસ્તમૈથુનનું અતિમ લયાનક પરિણામ પુરુષત્વનો નાશ છે

૧૩ વારંવાર પેશાબ કરવા જવું તથા ગંભી પ્રમેહાદિ રોગો વધી જવા તે વીર્યનાશને સૂચવે છે

૧૪ હાથ પગ અને શરીર આખો દિવસ ફાટવા લાગે, હાથપગમાં શિથિલતા વધે પ્રમાણુમાં વધી જાય તે પણ વીર્યનાશનું ચિહ્ન છે

૧૫ પગના તળિયામાં તેમ જ હાથની હથેલીમાં પરમેવો થવો તે વીર્યજાટતાનું મુખ્ય લક્ષણ છે

૧૬ હાથપગમાં પ્રાય ૪ પારી છૂટવા લાગે, (હાથમાં પકડી ગળેલો ઠગળ પડી જાય અથવા તો હાથમાં રાખેલી ચીજ નીચે પડી જાય વગેરે હાથની ૪ પારીનું કારણ છે) આ વીર્યનું રખલન સૂચવે ॥

૧૭ નાટક, ઉપાન્યાસ આદિ, શૃંગારિક પુસ્તકો વાંચવામાં વધારે અભિરૂચિ રાખવી, તે મનોવિકૃતિનું કારણ છે

૧૮ ઓઝો સાથે વારવાર સમાગમ કરવો અથવા તે ઝીંધ તેમજ ઉટની માફક માથુ ઊંચુ કરીને ઓઝો તરફ ઠામદિધી દેખવુ એ ચિત્તની વિક્તિયા સૂચવે છે

૧૯ કોઈ કોઈ વાર ઉઠતી વખતે એકાએક આંખે અધારા આવી જવા અથવા તે મૂર્છા આવી જવી તે અત્યંત વીર્યનાશનુ પરિણામ છે

૨૦ સ્મરણશક્તિનો અત્યંત ડ્રાસ થઈ જવો અથવા માથુ હમેશા ભાગી લઢાયેલુ માલુમ પડવુ તે પણ મનો વિકારનુ અશુભ પરિણામ છે

૨૧ શરીરસ્વાસ્થ્ય બરાબર રહે નહિ, ઋતુનુ પરિવર્તન સહી શકાય નહિ આ વીર્યનુ સ્ખલન જણાવે છે

નીચે લખેલા બીજા કાર્યો વીર્યસ્ખલન અને મનોવિકારને સ્પષ્ટરૂપે સૂચવે છે

૨૨ મન હમેશા ભગ્યા કરે કોઈ વાતનો નિશ્ચય કરી શકે નહિ, કામપૂર્વ વિચારોમા મન હમેશા નિમગ્ન રહે

૨૩ આંખો આંખો દિવસ બંધ્યા કરે આંખોમાથી પાણી હમેશા વઢા કરે.

૨૪ કાણુ કાણુમા ફૂટ અથવા તુટ થઈ જવુ

૨૫ માથામા કમરમા અથવા છાતીમા વારવાર ડુંખ નુ પેદા થવુ

૨૬ ઓ આવી જવુ મોઢામાથી તેમજ શરીરમાથી ડુર્ગન્ધ નીકળવી. (એટલા માટે દાંતને તદ્દન સાફ રાખવા જોઈએ)

૨૮ વૃષભુ (અઠ) નો વૃદ્ધિ થવી અને તેનું વિશેષ
સંતકથા કરવું

૨૯ સ્વરની કોમળતા નહિ થઈ જાય અને તેને બાકલે
કોરતા (રૂક્ષતા) ની વૃદ્ધિ થાય

૩૦ છાતી પાકી જણી જાય અને છાતીના હાડકા બહાર
નીકળી આવે

૩૧ આખમા કાલિમા (કાળાશ) વધી જવી.

૩૨ કામવાસનામા ખુચેલું મન નિમ્મહિત ન થવું

૩૩ ઘણીવાર દુખ અને પશ્ચાત્તાપના અતિરેકમા આત્મ-
હત્યા કરવાનો પણ વિચાર કરી લેવો તે પણ વીર્યનાશનું
શુભ્ય લક્ષણ છે

વીર્ય

‘ વીર્ય જ મનુષ્યચરીરનું જીવન છે. તે બગડી જવાથી રક્તનો નાશ થાય છે અને અતે તે મુધરનાનો પણ અસંભવ થઈ જાય છે
—ડૉ. પી ટી હાર્ન’

આપણે જે ભોજન કરીએ છીએ તેના જઠરાગ્નિથી બે વિભાગ પડી જાય ■ એક સાફ અને બીજો કચરો સાફ લોહીરૂપ થાય છે અને કચરો મલમૂતરૂપ થાય છે રસનું ક્રમશઃ લોહી મામ, ચરબી, હાડકા, મજબા અને વીર્ય બને છે આ બધામા વીર્ય શ્રેષ્ઠ છે જેમ દુવનો સાર ઘી છે તેમ લોજનનો સાર વીર્ય ■ એક મધુ લોજનનું એક શેર લોહી બને છે અને એક શેર લોહીનું અઢી તોલા વીર્ય બને છે એવું વૈદ્યોનું માનવું છે જેમ સૂર્ય પોતાના તેજથી દેહીપ્રમાન લાગે છે તેમ જેના શરીરમા વીર્ય સુરક્ષિત ■ તે શરીર પણ દિવ્ય પ્રકાશમય બને છે

વીર્યનું સ્થાન આખું શરીર છે જેમ કુલમા સુગંધ, શેરડીમા રસ, તલમા તેવ અને દુધમા ઘી બધી જગ્યાએ રહે છે, તેવી જ રીતે વીર્ય પણ શરીરના બધા ભાગમા રહે છે જેમ પદાર્થોમાથી તત્ત્વ કાઢી નાખવામા આવે તો તે નિસત્ત્વ બની જાય છે સુગંધ અને રસ નીકળી જવાથી કુલ

અને શેરડી ઘાસરૂપ બની જાય છે, તેલ નીકળી જવાથી તલ-
નો ખોળ જાડી રહે છે અને ઘી નીકળી જવાથી દૂધ સાર
રહિત બની જાય છે, તે જ પ્રમાણે વીર્ય અર્થાત્ જીવનમત્વ
નદ્ર યદ્ જવાથી મનુષ્ય જીવિત છતાં મૃતપ્રાય બની જાય
છે અને તેનું જીવન ભારરૂપ બની જાય છે

આખ, ઠાન, નાક, મસ્તિષ્ક, હાતી, કમર અને હાથપગ
વગેરે બધી ઇન્દ્રિયોને જવ આપનાર વીર્ય જ છે વીર્યનો
નાશ કરવો એ જ શરીરનો નાશ છે અને તેની રક્ષા કરવી
એ જ શરીરની વ્હા છે કહ્યું પણ છે કે વીર્યરક્ષા એ જ
જીવન છે અને વીર્યનાશ એ જ મરણ છે વાસ્તવમાં આ
વાત યથાય છે

વીર્ય જ માનમિલકથાક્ષિતનું પ્રબલસ્થાન છે, વીર્ય જ
સ્મરણશક્તિને વધારનાર છે, વીર્ય જ આરોગ્યનાનું મૂળ છે,
વીર્ય જ તેજનો ભંડાર છે અને વીર્ય જ બધા સુખને દેનાર
છે વીર્ય બુદ્ધિમાન પુરૂષને બુદ્ધિ, બલવાન પુરૂષને બળ,
કલાધારીઓને કળા અને વીરપુરૂષોને વીરતા આપે છે
વીર્યમાં મહાત્મ્યશક્તિઓ રહેલી છે તે શોષકોને સિદ્ધિ આપે
છે, ધન ચાહનારાઓને ધન પેદા કરાવે છે, વિદ્યાર્થીઓને
વિગ્રામકાન કરાવે છે, જ્ઞાનીઓને જ્ઞાન પ્રગટ કરાવે છે,
શાસ્ત્રધારીઓને સચ્ચાસ્ત્રની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, ધ્યાતાઓને
ધ્યાનસિદ્ધિ કરાવે છે અને મુમુક્ષુઓને મોક્ષપ્રાપ્તિ કરાવે છે

જેમ વિદ્યુતથી, પાણીથી અથવા અગ્નિથી બનેલ વસ્તુ
બની અનેક પ્રકારની વસ્તુઓ પેદા થાય છે તેમજીવનસાર,

અદ્ભુત શક્તિવર્ધક વીર્યથી અનેક પ્રકારની શક્તિઓ તેમજ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે

મુસજનો વીર્યનું મૂલ્ય મમજીને તેની રક્ષા કરે છે જ્યારે જડપુરો અજ્ઞાનવશ તેની કીમત આકયા વગર બ્યર્થ શુભાવે છે.

જ્ઞાની અને અજ્ઞાની પુરોષોમાં માત્ર એટલો જ ફેર છે કે જ્ઞાનીપુરોષ પૂર્વાપરનો, હિતાહિતનો, કૃત્યાકૃત્યનો યોગ્ય-યોગ્યનો વિચાર કરી શકે છે જ્યારે અજ્ઞાની પુરોષ પૂર્વાપરનો વિચાર કર્યા વિના અકૃત્ય કરી બેસે છે.

વીર્યરક્ષા

મૃત્યુવ્યાધિજ્ઞાનાસિ વીપ્રુષ પરમૌવધમ્ ।

બ્રહ્મચર્યં મહદ્ગત્ન મત્યમેવ વદામ્યહમ્ ॥

બ્રહ્મચર્ય, મૃત્યુ, વ્યાધિ અને ઘડપણને નાશ કરનાર છે, તે અમૃતમય, પરમાયુષ્કૃપા અને મહાનૂરત્ન-સમાન છે એ હું સત્ય કહું છું — ધ.વન્તારિ

વીર્ય એક અમૂલ્ય વસ્તુ છે એક વાર સંલોગ કરવાથી આખા મહીનામાં સચિત્ત કરવામાં આવેલું વીર્ય નષ્ટ થઈ જાય છે એટલા માટે સચમ અર્થાત્ વીર્યરક્ષાની કેટલી આવશ્યકતા છે, તે પાઠક સ્વયં સમજી શકે છે

સામાન્યતા મનુષ્યની ઉંમર સૌથી વધારે એક સો વર્ષ ગણવામાં આવે છે, પરંતુ ભારતદેશની સરેરાશ ઉંમર ૨૭ વર્ષ કહેવાય છે, જ્યારે ઈંગ્લેન્ડ, અમેરિકા આદિ દેશોમાં સરેરાશ ઉંમર ૫૦ થી ૬૦ વર્ષ સુધીની છે આનું મુખ્ય કારણ એ જ છે કે ભારતવર્ષમાં વીર્યરક્ષાના નિયમોનું પાલન કરવામાં આવતું નથી, જ્યારે તે દેશોમાં વીર્યરક્ષાના નિયમો પાળવામાં આવે છે

વીર્યની રક્ષા માટે પચીસ વર્ષ સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળવું આવશ્યક છે જાતવચમા જે વિવાહ કરી લે છે તે પોતાનો તો શત્રુ છે જ પણ સાથે માથે જાતિ અને દેશની પણ તે શત્રુતા કરી રહ્યો છે, કારણ કે જાતવચમા વિવાહ કરવાથી ભાવિ પ્રજા દુર્બલ, મદુષ્ટિવાળી, નિરુત્સાહી, ઈર્ષાળુ, ક્રોધી, કાયર, રોગી, અપાયુવાળી, વિધથી અને પ્રમાદી પેઢા થાય છે

આ બચકર પાપથી આપણે બચીએ એ જ પ્રાર્થના છે

જે પચીસ વર્ષ સુધી અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાળે છે તેના સન્તાનો પણ પગક્રમી બને છે વિવાહ કર્યા પછી વીર્યરક્ષા કરવાની જરૂર નથી, એ માન્યતા ખોટો ભ્રમ છે

વાસ્તવમાં તો શ્રીસંભોગ દેવળ જ્ઞાતાનોત્પત્તિ માટે કરવામાં આવે છે, વિષયવાસનાને તૃપ્ત કરવા માટે નહિ જે ઉપયુક્ત વાતનો સ્વીકાર કરતા નથી તેઓ ભૂલ કરી રહ્યા છે, કારણ કે જેવી રીતે ખેતી સારી કરવાથી સારો પાક થાય છે, છતાં પણ તીરો અને અતિવૃદ્ધિને કારણે સારો પાક પણ ખરાબ થઈ જાય છે તેવી જ રીતે પચીસ વર્ષ સુધી બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવા છતાં પણ પછીથી જે વિષયસેવનમાં સયમ રાખવામાં ન આવે તો શક્તિ, બળ, બુદ્ધિ અને શરીરનો હાસ અવશ્ય થાય છે

વીર્ય પચીસ વર્ષ પકવ બને છે, પરંતુ તેનો પૂર્ણ સચય આવીસ વર્ષ જ થાય છે જે કોઈ આવીસ વર્ષ સુધી પૂરા મયમી રહે તો તે નિઃસંદેહ દિવ્યશક્તિને પામી શકે છે પ્રાચીન સમયમાં પચીસ વર્ષથી જોઈ ઉંમરે વિવાહ કરવામાં આવતો નહિ જે કોઈ બ્રહ્મચર્યાશ્રમના વ્રતનો નાની ઉંમરે ભંગ કરે તો તે મહા ન

અપરાધ ગણવામા આવતો હતો, એટલા જ માટે ભારતવર્ષ તે સમયે સસારનો શિરોમણિ અને ગુરુ માનવામા આવતો હતો

જો કોઈ મનુષ્ય જીવનપર્યંત અખંડ બ્રહ્મચારી રહે અને આત્મતત્ત્વનું ચિંતન કરી આત્મધ્યાન ધરે તો પરમાત્મસ્વરૂપ પ્રકટાવી શકે ॥ અને મોક્ષનો અધિકારી બની શકે છે જો જીવન-પર્યંત બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળી શકીએ નહિ તો ગૃહસ્થવ્રત અર્થાત સ્વપત્નીવ્રત તો અવશ્ય પાળવું જોઈએ

શ્રીઓની પ્રધાન ધાતુઓ ૧૬ વર્ષ સુધી અપકવ રહે ॥ એટલે ૧૬ વર્ષ સુધી શ્રીઓને અખંડ શીલવ્રત પાળવું જોઈએ ૧૬ વર્ષથી ૨૪ વર્ષ દરમિયાન શ્રીઓની પ્રધાન ધાતુઓનો પૂર્ણ સચય થાય છે, જે પુરુષોને આવીશ વર્ષ થાય છે જો પુરુષો આવીશ વર્ષ સુધી અને સ્ત્રીઓ પચીસ વર્ષ સુધી સચમી રહે તો સુખીકાળ ઠહો અથવા સતયુગનો જન્મનો આવે

વિવાહ કર્યા બાદ ઠપતીધર્મનાં રક્ષા પૂર્ણપણે કરવી જોઈએ આખા શરીરરૂપી રાજ્યમા વીર્ય એક રાજારૂપ છે, તે વીર્યરૂપી રાજા જે શરીરરૂપી રાજ્યમા શાસન કરે છે તે શરીરરાજ્ય ઉપર રાગરૂપી શત્રુઓ હુમલો કરીને વિજય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

બ્રહ્મચર્યનું માહાત્મ્ય આપણા પૂર્વજોએ ધર્મશાસ્ત્રોમા ઘણું બતાવ્યું છે વાસ્તવમા તે આચરણીય છે બ્રહ્મચર્યનું પાલન ઠેવળ ધાર્મિકદૃષ્ટિએ નહિ પણ આરોગ્યની દૃષ્ટિએ પણ આચરવું અત્યાવશ્યક છે દુર્વાસનાને પોષી જીવનને દુષ્કરમય બનાવવું એ ઠેવળ મૃખતા જ ॥ જીવનનો મત્ત આલ્સાદ બ્રહ્મચર્યસેવનમા રહેલો છે જો જીવનસૌદમ્યનો આનંદ આપણે ગ્રાહ્યતા હોઈએ તો વિધવાસનાનો ત્યાગ આવશ્યક છે

બ્રહ્મચર્ય વિષે મુખાપતે।

બ્રહ્મચર્યની વ્યાખ્યા

કાપેન મનસા વાચા, સર્વાવસ્થાસુ સર્વદા ।
સર્વત્ર મૈથુનત્યાગો, મ્રદ્ધચર્ય પ્રવક્ષતે ॥

અર્થ — મનથી, વચનથી અને કાયાથી સર્વક્ષેત્રે, મર્ત્યકાળે
બધી અવસ્થાઓમાં મૈથુનનો ત્યાગ કરવો તે બ્રહ્મચર્ય
કહેવાય ॥ ‘વીર્યનિરોધો દિ મ્રદ્ધચર્ય’ અર્થાત્ વીર્યનો નિરોધ
કરવો એ જ બ્રહ્મચર્ય છે આ બ્રહ્મચર્યની સામાય વ્યાખ્યા
કહેવામાં આવે છે

મન, વાણી અને ક્રમથી સંપૂર્ણ સયમ પાળ્યા વિના
આધ્યાત્મિક પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થઈ જ ન શકે

બ્રહ્મચર્યમોહાત્મ્ય

સૂર્ય મ્રદ્ધમત્ત નામ, પરમમ્રદ્ધકારણમ્ ।

શૌચાના પરમ શૌચ, સપસા ચ પરત્વ ॥

અર્થ — પાવ મ્રદ્ધમત્તોમાં થોડું બ્રહ્મચર્ય નામનું વ્રત છે,
તે પરમબ્રહ્મનું કારણભૂત, બધા શૌચોમાં ઉત્કૃષ્ટ શાચરૂપ અને
બધા તપોમાં ઉત્કૃષ્ટ તપરૂપ છે

પ્રાણમૂત ચારિત્રમ્ય, પરમપ્રદાકારણમ્ ।

સમાચરન્ બ્રહ્મચર્ય, પૂજિતૈરપિ પૂજ્યતે ॥

અર્થ —તે બ્રહ્મચર્ય નામનું મહાવ્રત ચારિત્રનું પ્રાણમૂત છે અને પરમબ્રહ્મનું કાળબૂત છે જે બ્રહ્મચર્યનું આચરણ કરે છે તે પુણ્યલોકોથી પણ પૂજ્ય છે

બ્રહ્મચર્ય પર જ્ઞાન, બ્રહ્મચર્ય પદ વ્રતમ્ ।

બ્રહ્મચર્યમયો હ્યારમા, બ્રહ્મચર્યે ચ તિષ્ઠતિ॥

અર્થ —બ્રહ્મચર્ય ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનરૂપ છે બ્રહ્મચર્ય ઉત્કૃષ્ટ બ્રહ્મરૂપ છે બ્રહ્મચર્યમય આત્મા છે અને તે બ્રહ્મચર્યમાં જ રહે છે

તવેમુ વા વ્રતમ વ્રમચેર

તપો વૈ બ્રહ્મચર્યમ્

અર્થ —બધા તપોમાં બ્રહ્મચર્ય સર્વશ્રેષ્ઠ તપ છે

મરણ ચિન્દુપાતન મીઠન ચિન્દુપારણાન્ ।

અર્થ —બ્રહ્મચર્ય એ જ જીવન છે અને વીર્યનાશ એ જ મૃત્યુ છે

બ્રહ્મચર્યવ્રત અનેક વિકારો અને ધમ્મવૃત્તિઓ ઉપર ભારે અકુશરૂપ થઈ પડે છે, વિવાહિતજીવનને પણ એ કવચ સમાન છે

વિવર્ણોસ મનકો ત્વમ જ્ઞાના નહીં જ્ઞાત્રા ।

અજ્ઞાતી અગ્નિકો ધીસે ગુમાન નહીં જ્ઞાત્રા ॥

અર્થ —વિવચવાસનાથી મનને ત્વમ કહ્યું તે ઠીક નથી કારણ કે તે જાણતી અગ્નિમાંથી જોનવા જેવું છે

ધન ગુમાવ્યું હોય તો કાઈ જોયું નથી, ત દુરસ્તી ગુમાવી
હોય તો કાઈ પણ (જોડું) ગુમાવ્યું છે, પણ જો ચારિત્ર ગુમા
વ્યું ત્યાંદે બધું ગુમાવી દીધું છે તેમ સમજજો

જ્ઞાનસ્ય ફલ વિગતિ

અર્થ - જ્ઞાનતું ફલ ચારિત્ર છે

મુક્ત ન મોગા વયમેવ મુક્તા

અર્થ - આપણે ભોગો તો ભોગવ્યા નહિ, પણ ભોગોએ જ
આપણો ભોગ કરી નીધો

જો તમે તમારી દુર્વાસનાઓ ઉપર અકુશ રાખો નહિ
તો તે તમને પોતાના તાબામાં કરી લેશે.

જો પોતા પિ બાતે પોતાની ઉપર રાજ્ય કરે છે અને દુર્વાસના,
કુટુંબ અને હર ઉપર હકુમત ચલાવે છે, તે રાજા કરતા પણ
વધારે બળવાન છે

જો પોતાની દુર્વાસનાઓ ઉપર હકુમત ચલાવે છે તે
પોતાના સોથી મોટા દુશ્મનને છતે છે

અર્થશાસ્ત્ર વિષે સામાન્ય બોધ

સમયનો નિશ્ચય કરવામાં કોઈની ઘડી પણ રાહ જોવી
નહિ આ સતિસદ્ગત છે

વિષયેન્દ્રિયને કાળૂમાં રાખવા માટે સર્વપ્રથમ સ્વાદેન્દ્રિયને
કાળૂમાં રાખવી આવશ્યક છે

સાચા જિજ્ઞાસુ બનવા માટે વિકારો સાથે અનત લડા-
ઈઓ લડવી જોઈએ

મનની અદર ઉત્પન્ન થતા દુષ્ટ મનોવિકારની મામે બહા-
દુરીથી લડવું જોઈએ, જે તેમના ઉપર જય મેળવે છે તે ત્રિભુ
વનનો વિજેતા છે

સયમ વિવાહિતજીવનમા પ્રવેશ ન કરે તો વિવાહિત
જીવનનો હેતુ જ નહીં થઈ જાય છે

શુભ પાપકૃત્યનુ પ્રાયશ્ચિત્ત આત્મસયમ જ છે

જે માણસને અમુક સંજોગોમા રસ્તા ઉપર યુધ્ધવાની જૂઠ
ન હોય તો તેને તેના વીર્યને જ્યાં ત્યાં વાવરવની શી રીતે
જૂઠ હોઈ શકે ?

બ્રહ્મચારી યુવકના આનંદ, ઉદ્દાસ, પ્રસન્નતા યુક્ત આત્મ
શ્રદ્ધા કયા અને વિષયવાસના અસાતિ અને ઉન્માદ કયા ?
કયા બ્રહ્મચારીનું મુદ્દ, નિરોગી શરીર અને કયા રવેન્નાચા
રીનું સહેલું રોગધામ શરીર ?

આરોગ્યની દૃષ્ટિએ બ્રહ્મચર્ય

શરીરે કુખી તો કુખી સર્વ વાતે,

શરીરે દુખી તો દુખી સર્વ વાતે.

શરીરમાય જલુ ધમમાયનમ

અર્થ—શરીર જ પ્રથમ ધર્મનું સાધન છે

દીધાચુપ્રહ્મચર્યયા

અર્થ—બ્રહ્મચર્યથી દીર્ઘાયુ થવાય છે

ધમાર્થકામમોષાણામારોગ્ય મૂળકુત્તમમ ॥

અર્થ—ધમ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આ ચારે પુરુષાર્થોની
સિદ્ધિમા આરોગ્ય મૂળ કાગ્જ છે

શાત બને યૌવનમહી, સત્ય તે જ છે વીર,
વીર્યનદ્ર થઇને પછી, કાયર બને ગલીર

અર્થ — જે મનુષ્ય યૌવનમાં શાન્ત રહે છે તે જ સાચો વીરપુરુષ છે વીર્યનદ્ર થઇ ગયા પછી પરવશ થઇને કોણ ગલીર બનતું નથી ?

આત્મનિશ્ચયથી સ્વાસ્થ્યને હાનિ થતી નથી, એટલું જ નહિ પણ તે સ્વાસ્થ્યનું એક જ અમોઘ સાધન છે

કામવિકાગ્નું દુષ્પરિણામ

બ્રહ્મચર્યમાં સ્વાસ્થ્ય છે અમયમમાં અનેક રિપુઓને નોતરવાપણું છે બ્રહ્મચર્યનો પહેલીવાર ભગ કરનાર યુવાન ભલે સમજે કે તે ઘડીકની જમત કરી લે છે, પણ તે તો ચેતનની બાજુ ખેંચે છે એ ચેતનનો એક વાર નાશ કર્યા પછી ફરી ફરીને તેની ઇચ્છા પ્રગટે છે અને તે જિતાત્મા મટીને કામદાર બને છે અનેક ખીલતા જીવનો આમ એકવાર અભવ્યે બ્રહ્મચર્યનો ભગ કર્યાથી જ ધૂળ મળ્યા છે, એમ સાચા કેળવણીકારોએ તેમજ ધર્મોપદેશકોએ કહ્યું છે

કામથી (વિષયવાસનાથી) શોક થાય છે, કામથી ભય થાય છે કામથી મુખ્ત થયેવાને શોક નથી તો ભય કયાથી હોય ?

કામભોગો માત્ર ક્ષણિક સુખને આપનારા છે, પણ તે લાભ કાળ સુધી દુખ દેનારા છે તે અત્ય સુખ અને અતિશય દુખકર છે તે મુક્તિમાર્ગમાં વિઘ્નરૂપ છે અને અનર્થની ખાણરૂપ છે

જેમ કે પાકફળનું પરિણામ સારું આવતું નથી, તેવી જ રીતે ભોગવેલા ભોગોનું પરિણામ સારું આવતું નથી

આજે જે અવ્યવસ્થિતપણુ, કંઠણ અને અનવરત ઝમ કરવાની અરૂચિ, સખન મહેનત કરવાની શારીરિક અશક્તિ, મારે ઉત્સાહથી આરભેલા સાહસોનું ભાગી પડવું, નવું ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિનો અભાવ વ્યા ત્યા દેખાય છે એ બધા અતિ યથ વિષયભોગના પરિણામ છે

જે સુરત વીર્યહીન મો વર્ષ જીવે તે કરતા દહવીર્યમા પ્રયત્નવાળાનું એક દિવસ જીવ્યું શ્રેય છે

આ બીજાસ સાહિત્ય અસખ્ય માણુમો ઉપર પ્રમળ મતા ચલાવે છે અને એ સાહિત્યનો ધીકતો ફેવારો બતાવે છે કે અસખ્ય માણુસો પોતાના મનમાં વ્યવસયસુષ્ટિ રચીને પાગલ ખાનાની બહાર હોવા છતાં પાગલની માફક ફર્યા કરે છે આજના જમાનાના વર્તમાનપત્રો અને પુસ્તકોના દુરુપયોગથી મનુષ્યોના મન એવા તો સડી ગયા છે કે હરેક જણ વર્તમાનનું સર્વવ્યભૂતી પોતપોતાની સ્વપ્નસુષ્ટિમાં ગરક થઈ ફર્યા કરે છે

વિષયેચ્છા એવી છે કે શુદ્ધિ અને મહત્વશક્તિ બંનેના અકુશને એ આધીન છે વિષયેચ્છા જ છે, પણ વિષયની હાજત તો નથી જ, કારણ એ હાજત એવી નથી કે તે સંતોષાય નહિ તો જીવન ન ચાલે

પ્રલયચર્યનું ફળ

ચિગાયુષ મુસસ્યાના દદસદનના નતા ।

સજ્જસ્વિનો મહાવીર્યા મરેયુર્નંદાચયત્ ॥

અર્થ — પ્રલયચર્ય પાળવાથી મનુષ્યે દીર્ઘાયુષ્યમાન, સારા સસ્થાનવાળા, સુગઠિત શરીરવાળા, તેજસ્વી અને મહાન પરાક્રમી થાય છે